

KONSUMTIONENS GRÄNSER!

Resultat från
forskningsprogrammet
Mistra Sustainable
Consumption

2018-2025

Redaktörer
Göran Finnveden
Jörgen Larsson
Marianne Ekdahl
Jonatan Järbel

MILJARDER TILL
SKOLA OCH SJUKVÅRD

Ökar både
BNP och
sysselsättning!

istället för sänkt
bensinskatt

Folk vill ha mer
smart klimatpolitik

VECKANS KLIPP

Bättre nattåg
kan göra att
20-30% av
flygresenärer tar
tåget i stället

JUST NU

700 FÄRRE
DÖDSFALL / ÅR

Om vi sänker skatt
på frukt och
grönsaker

inför skatt på
sötade drycker och
rött kött!

Konsumtionens gränser

Resultat från forskningsprogrammet
Mistra Sustainable Consumption
2018–2025

ISBN: 978-91-8106-430-8

Referens till rapporten: Finnveden, G., Larsson, J., Ekdahl, M., Järbel, J. (redaktörer) (2025). *Konsumtionens gränser. Resultat från forskningsprogrammet Mistra Sustainable Consumption 2018–2025*. Mistra Sustainable Consumption – rapport 2:5. Stockholm: Kungliga Tekniska högskolan

Innehåll

6	Förord
8	Sammanfattning
11	Kapitel 1. Syntes av forskningen
12	Inledning
14	Det behövs både grön teknik och förändrade konsumtionsvanor
17	Individuella och frivilliga åtgärder räcker inte
20	Styrmedel är avgörande för hållbar konsumtion
22	Effektiva åtgärder för hållbar konsumtion kan införas redan idag
25	Att kombinera styrmedel för hållbar konsumtion
29	Slutsatser och lärdomar
31	Kapitel 2. Utvalda resultat
32	Medborgarråd - ett verktyg för klimatomställning
35	En klimatpolitik för rättvisa, jobb och tillväxt
39	Vem har makten över matkonsumtionen?
42	Produktförstöring; hur är det möjligt och hur kan det undvikas?
45	Matskatteväxling – en god idé?
48	Acceptans och argument för en matskatteväxling
51	Äts klimatvinster av hållbara beteenden upp av ny konsumtion?
54	Flyget och framtidens semestrar – forskningen visar vägen
57	Turism inom planetens gränser
60	Nattåg i stället för flyg – vad krävs och hur stor blir klimatnyttan?
64	Hur mobiliserar vi värderingar i omställningen?
67	Så ramar vi in budskap för engagemang och förändringsvilja
70	Klimatsmarta skolmåltider: acceptans, strategier och potential
73	Strategisk planering bortom tillväxt, för hållbarhet och välbefinnande
77	Kapitel 3. Om programmet
81	Fortsatt forskning
83	Referenser
87	Bilagor
88	Publikationer
91	Mediemedverkan

Förord

Forskningsprogrammet Mistra Sustainable Consumption har under åtta år bidragit med ny kunskap om hur dagens konsumtion kan ställas om för att bli mer hållbar. I den här rapporten sammanfattar vi centrala resultat och insikter från programmet. Vi lyfter fram resultat som kan inspirera och som är användbara idag såväl som på längre sikt, men programmet omfattar betydligt mer forskning än vad som ryms här. I kapitel 6 listas alla publikationer från programmet (t.o.m. oktober 2025), och på vår hemsida så finns många av dem tillgängliga. Vi har också utvecklat en chat-bot (www.greenchat.se) baserat på våra publikationer där du kan få svar om vägar mot mer hållbar konsumtion.

När forskningsprogrammet initierades handlade diskussionen om "hållbar konsumtion" i Sverige alltför ofta om att genom information, märkning och nudging få konsumenter att välja mer hållbara varor och tjänster. Vi ville bredda perspektivet – för att förstå konsumtionsmönster som ett samspel mellan infrastruktur, vanor, värderingar och kunskap. Vi ville även utforska tillräcklighet som en strategi för hållbar konsumtion och inte minst vara med och utveckla konkreta åtgärder för en mer hållbar konsumtion som företag, kommuner, individer och politiker kan arbeta vidare med.

Vi har märkt ett stort intresse från politik, näringsliv, civilsamhälle och media för vårt forskningsprogram. Vi har sett att vår inriktning har varit relevant både för akademien och för det omgivande samhället. Det blev tydligt inte minst på den internationella konferens om hållbar konsumtion som vi arrangerade bland annat tillsammans med nätverket SCORAI-Europe i Lund i april 2025. Här samlades över 500 forskare och yrkesverksamma med över 400 programpunkter, varav över 30 kom från vårt program. Konferensen visade vilken bredd området hållbar konsumtion har, men också att hållbar konsumtion inte kan uppnås genom enbart förändring av enskilda individers beteenden, utan att detta bara är en del av ett större system som behöver förändras för ett hållbart samhälle.

Denna rapport markerar ett slut på forskningsprogrammet, men också en fortsättning på många olika sätt. Vi vet att våra publikationer och inlägg har fått stor spridning och hoppas att våra resultat kommer att fortsätta att påverka debatten och politiken. Vi har handlett studenter på alla nivåer och är speciellt glada över de doktorander som färdigställt sin utbildning inom programmet och som kommer fortsätta att bidra till ett hållbart samhälle i sina olika yrkesroller. Vi har också samverkat med en mängd olika aktörer i samhället och skapat samarbeten som vi bygger vidare på, inte minst genom flera nya forskningsprojekt. När denna rapport skrivs har de globala, och för första gången på länge även

de svenska, växthusgasutsläppen ökat som en följd av politiska beslut. Intresset för klimatfrågor går i vågor, och just nu är det politiska intresset ganska lågt. Men vi vet att pendeln svänger, och vi kan också notera att uppmärksamheten för andra hållbarhetsfrågor än klimat har ökat. Vi hoppas att denna rapport ska innehålla material som bidrar till svängningen och ger den extra momentum.

Avslutningsvis vill vi tacka alla som varit med på resan: forskare, doktorander, studenter, samhällspartners, styrelsemedlemmar, Mistra som framsynt finansier, samt alla som blivit intervjuade, eller deltagit i seminarier och diskussioner. Ett särskilt tack riktas till civilsamhällets organisationer som driver klimat- och hållbarhetsfrågor – ert engagemang är ovärderligt för omställningen.

Göran Finnveden och Jörgen Larsson

(programchefer 2022–2025)

Karin Bradley och Åsa Svenfelt

(programchefer 2018–2021)

Sammanfattning

Dagens konsumtionsmönster i rika länder står i direkt konflikt med klimat- och biodiversitetsmålen, trots decennier av grön teknik, ekoeffektivisering och satsningar på grön konsumtion. Sverige illustrerar denna paradox: landet framhålls ofta som en miljöpolitisk förebild, men den genomsnittliga konsumtionsbaserade klimatpåverkan ligger fortfarande betydligt över en globalt hållbar nivå.

En hållbar konsumtion kräver både teknisk utveckling och förändrad konsumtion. Forskningen visar att en teknisk utveckling är nödvändig men inte tillräcklig, konsumtionen måste också förändras. För att lyckas behöver den förda politiken – som bygger på grön teknik och effektivisering, och som minskar miljöpåverkan per producerad enhet – kombineras med ett tillräcklighetsperspektiv, som sätter gränser för resurs- och utsläppsintensiv konsumtion. Detta gäller för hela samhället, men också för enskilda konsumtionsområden – mat, transporter, boende och sällanköpsvaror.

Individuella och frivilliga åtgärder kommer inte att vara tillräckliga. Människor behöver stöd från det omgivande samhället i form av till exempel infrastruktur, prissättning och kulturella normer. Det behövs bredare ansatser, som kombinerar tillräcklighet med styrmedel för ökad effektivisering, för att både nå miljömål och samtidigt främja välbefinnande och undvika negativa socioekonomiska konsekvenser.

Styrmedel och en aktiv politik behövs för en hållbar konsumtion. Styrning av konsumtion är i sig inget nytt, vi har regler och skatter för alkohol, tobak användning av farliga kemikalier och mycket annat. Men samhället behöver bredda användningen av styrmedel till nya områden. Vi föreslår ett ramverk för aspekter som man bör beakta när man utvecklar styrmedel, beroende på vad syftet är. Detta ramverk lyfter att man behöver fasa ut ohållbar konsumtion, stödja dagens bästa alternativ, begränsa efterfrågan av produkter som trots teknikutveckling är ohållbar, utveckla nya hållbara lösningar, informera för att skapa acceptans och utveckla normer, beakta fördelningseffekter, hantera särintressen och undanröja hinder.

Det finns åtgärder för en mer hållbar konsumtion som kan vidtas redan idag. I rapporten lyfter vi flera exempel genom utvalda forskningsresultat som presenteras i korta sammanfattningar.

Ett område berör den produktförstöring av osålda produkter som förekommer idag, vilket är ett tydligt exempel på en ohållbar praktik.

Vi identifierar åtgärder som skulle kunna minska produktförstörelsen, och som omfattar både ekonomiska styrmedel, krav på produktkvalitet, återtagssystem och investeringar i återbrukssektorn.

Ett annat exempel är en matskatteväxling. Genom att slopa moms på frukt, grönsaker och fullkorn, och införa punktskatter på kött och sockersötade drycker kan konsumtionsmönster styras mot mer hållbara och hälsosamma alternativ. Resultaten visar att en väl utformad matskatteväxling kan ge stora vinster för både folkhälsa och miljö, samtidigt som den varken missgynnar låginkomsttagare eller statens finanser. En sådan lösning leder också till ökad acceptans för en högre skatt på kött.

Vi analyserar också hur man skulle kunna använda de pengar som använts för att sänka bensin- och dieselskatten, och visar att det går att utforma skattepaket som bättre gynnar låginkomsttagare, ger ekonomisk tillväxt och ökad sysselsättning samt minskade klimatutsläpp för samma mängd pengar som nu användes för att sänka skatten på drivmedel och som ledde till ökade utsläpp.

En annan typ av åtgärd är att arbeta med skolmåltider. Klimatavtrycket från skolmåltider kan minskas rejält utan att eleverna blir mindre nöjda, näringsinnehållet försämras eller kostnaderna ökar. I försök kunde utsläppen minskas med 20–40 procent genom att justera recept och minska andelen nötkött och andra klimatintensiva ingredienser.

När hållbart ätande diskuteras hamnar fokus ofta på individerna, men vi ville även förstå vilka faktorer som underlättar eller begränsar människors möjligheter att äta mer hållbart i vardagen. I vår studie stötte hushållen på gränser bestående av strukturella faktorer som begränsar handlingsutrymmet, till exempel utbudet, matpriserna eller tid för att lära och hitta nytt. Men samma faktorer kan också verka som möjliggörare, gemensamt är dock att de kan vara svåra för individer att påverka.

Mer än hälften av flygets klimatpåverkan kommer från långresor, och det finns därför stor potential att minska klimatavtrycket genom att välja närmare resmål. För att nå klimatmålen krävs färre långflyg, fler tågresor inom Europa och ett mer hållbart resande överlag. Inte ens till 2060 kan enbart tekniska lösningar som fossilfria bränslen eller elflygplan minska utsläppen i tillräcklig omfattning, utan även i framtiden krävs minskat flygande. Att ersätta flyg med nattåg minskar utsläpp från långa resor rejält. Våra studier visar att med smidigare bokningssystem, modernare tåg och kortare restider kan upp till 30 procent av dagens flygresor till mellersta Europa ersättas med nattåg.

Att klimatvinster från hållbara beteenden tenderar att delvis ätas upp av ny konsumtion är ett antagande som ofta görs. Men vår forskning baserad på svenskars konsumtionsmönster visar att detta inte alltid stämmer. Tvärtom har personer som avstår från bil, flyg eller kött ofta lägre utsläpp även inom andra konsumtionsområden. Livsstilsförändringar kan därför ge större klimatnytta än vad nuvarande sammanställningar visar. Resultaten öppnar också för att mjuka styrmedel som stärker normer kring vikten av att agera miljövänligt kan vara mer kraftfulla än tidigare antagits.

I omställningen till ett mer hållbart samhälle behöver vi mobilisera "hållbarhetsorienterade" värderingar som omsorg, samverkan och välvilja. Med strategier som ger tydliga mandat, sektorsövergripande samverkan, och medveten kommunikation, kan värderingar som stödjer hållbar konsumtion synliggöras och legitimeras.

Budskap om hållbar konsumtion syftar till att väcka engagemang, och för det krävs en effektiv inramning. Genom en sådan inramning kan hållbarhetsfrågor upplevas som personliga, moraliskt laddade och socialt relevanta, och därmed få människor att förändra beteenden. Vår forskning visar betydelsen av att kommunicera hållbarhet på sätt som väcker känslor och identitet, och inte enbart förmedlar information.

I ett svenskt exempel på inramning, har vi studerat hur förändringsviljan inom turismsektorn kan påverkas genom sättet som problem och lösningar ramas in. Genom att förankra nya hållbarhetsstrategier i etablerade värderingar som gästfrihet, respekt och stolthet över platsen kan även mer långtgående åtgärder få legitimitet. Att lyfta naturturism och bredda bilden av vad en "riktig semester" kan vara är exempel på hur inramning kan bidra till ett mer hållbart resande.

I vår forskning har vi tittat på olika idéer om deltagandedemokrati. Vi identifierar lärdomar och erfarenheter från de olika former av medborgarråd som nu testas i flera europeiska länder. Rådets förslag har ofta varit mer radikala jämfört med den gängse politiken. Om de ska få genomslag är det dock viktigt att processen är politiskt förankrad.

Vår forskning belyser också hur lokala initiativ genom strategisk planering bortom tillväxt kan öppna nya vägar mot hållbar utveckling som stärker både människors välbefinnande och den ekologiska balansen. Bland dessa initiativ finns nytänkande berättelser om förändring, som bygger på alternativa värderingar och mål, och som kan spela en avgörande roll i att vägleda en ny typ av strategisk planering som siktar mot alternativa hållbara framtider.

Kapitel 1

Syntes av forskningen:
Omställning kräver både ny teknik
och gränser för konsumtionen

Göran Finnveden¹, Mikael Klintman², Jörgen Larsson³,
Marianne Ekdahl⁴, David Andersson³, Erik André^{3,5},
Karin Bradley¹, Carl Dalhammar², Hanna Eggestrand¹,
Eskil Engström¹, Pernilla Hagbert¹, Markus Larsson¹,
Matthias Lehner², Oksana Mont², Jonas Nässén³,
Vishal Parekh¹, Jessika Luth Richter², Liselotte
Schäfer Elinder⁶, Niko Schäpke⁷, Sara Skarp² and Åsa
Svenfelt⁸

¹KTH (Kungliga Tekniska högskolan), ²Lunds
universitet, ³Chalmers Tekniska Högskola,
⁴Fristående skribent, ⁵Göteborgs stad, ⁶Karolinska
Institutet, ⁷University of Freiburg, ⁸Linköpings
universitet.

Denna syntes är en översättning och en bearbetning
av en kommande engelsk text.

Inledning

Under lång tid har den globala miljö- och klimatpolitiken fokuserat på omställningen i industrin. Men de senaste åren har hållbar konsumtion blivit en alltmer central fråga i den globala klimat- och miljöpolitiken. Internationella forskningsorgan som IPCC (58), IPBES (69) och EU:s klimatvetenskapliga råd (10), har tydligt lyft fram behovet av åtgärder på konsumtionsområdet för att nå klimat- och biodiversitetsmålen. Forskningen brukar beskriva det som att styrmedel för produktionssidan måste kompletteras med åtgärder för konsumtionssidan. Allt fler länder diskuterar nu olika typer av styrmedel för hållbar konsumtion, och även konsumtionsbaserade klimatmål, som komplement till den etablerade användningen av territoriellt baserade klimatmål (23). FN:s Agenda 2030 har "hållbar konsumtion och produktion" som ett av de globala målen (31).

Samtidigt ser vi en motreaktion i flera länder, bland annat i Sverige och USA. Beslutsfattare väljer ofta styrmedel som inte riskerar att möta politiskt motstånd eller backlash från väljarna: till exempel kan de föredra att hålla bränslekatterna på låga nivåer, i stället för att besluta om mer omfattande strategier för en hållbar omställning (26; 27).

Historiskt har politik för hållbar konsumtion byggt framför allt på miljömärkning och på att främja mindre förändringar i konsumentbeteenden. Men detta har inte varit tillräckligt – skillnaden är mycket stor mellan omfattningen av dagens konsumtion i ett land som Sverige och de konsumtionsnivåer som krävs för att nå klimat- och miljömålen (58; 69).

I en diskussion om hållbar konsumtion är det relevant att komma ihåg att innebörden av begreppet har utvecklats över tid. En central forskningslinje skiljer mellan "svag" och "stark" hållbar konsumtion (35). Andra forskare betonar att hållbar konsumtion också måste innebära att alla grupper ska ha tillgång till grundläggande resurser (91) – med andra ord, om underprivilegierade grupper ska kunna öka sin konsumtion, måste välbeställda grupper minska sin. Vissa framhåller behovet av att begränsa de rikare befolkningsgruppernas konsumtion av varor och energiintensiva tjänster, så att mänskligheten inte överskrider planetens gränser (70).

I centrum för dessa diskussioner kring hur konsumtionens miljöpåverkan kan minskas finns två olika strategier: effektivisering och tillräcklighet. Ekoeffektivisering handlar om att minska åtgången av energi och material per producerad enhet genom grön teknik, energieffektivisering, etc. (62). Genom effektivisering kan man antingen minska miljöpåverkan eller öka produktionen – men om

produktionen, eller konsumtionen av produkterna, ökar, blir miljövinsten per definition mindre. Dessutom tar effektiviseringsstrategin sällan hänsyn till om produktionen faktiskt möter mänskliga behov och bidrar till välbefinnande på ett rättvist och hållbart sätt. Tillräcklighetsstrategin, däremot, handlar om att förändra konsumtionsmönster och begränsa den mest resursintensiva konsumtionen för att inte överskrida planetens gränser. Samtidigt betonas rättvisa, jämlikhet, och "rika människors ansvar att avstå från det orimligt stora miljöutrymme de tar i anspråk, så att andra människor – både idag och i framtiden – får möjlighet att ta del av en skälig andel" (7). Som vi förklarar nedan, behövs båda dessa strategier.

Tidigare forskning om hållbar konsumtion har ofta fokuserat på stegvisa och marknadsbaserade lösningar samt på enskilda konsumenters beteendeförändringar (63). Det har gjort att systemiska hinder för tillräcklighet har fått för lite uppmärksamhet. Trots omfattande forskning om ekoeffektivisering och grön konsumtion saknas ofta mer övergripande analyser av hur den bredare samhällsekonomin, kulturella normer och maktförhållanden i samhället samverkar för att bidra till att upprätthålla dagens ohållbara konsumtionsmönster. I Mistra Sustainable Consumption bidrar vi med just detta helhetsgrepp genom att syntetisera insikter från politisk ekonomi, beteendevetenskap och omställningsforskning för att visa hur policy baserad på både ekoeffektivisering och tillräcklighet kan komplettera varandra.

I denna rapport lyfter vi fram centrala slutsatser från forskningsprogrammet Mistra Sustainable Consumption, både från första fasen (år 2018–2021) (94) och andra fasen (år 2022–2025) av programmet, och från internationell forskning. Vårt syfte är att bidra till ökad kunskap för svenska beslutsfattare och yrkesverksamma inom offentlig sektor, näringsliv, journalistik och civilsamhällets organisationer. Analysen utgår från svenska förhållanden och fokuserar på konsumtionsområden med stor klimatpåverkan: mat, transporter, boende och sällanköpsvaror. Sverige är särskilt intressant eftersom landet, som nämnts ovan, har ett rykte som internationellt föregångsland inom klimatpolitik, men samtidigt uppvisar ett konsumtionsbaserat klimatavtryck som ligger betydligt högre än det globala genomsnittet (71).

Texten inleds med att visa varför hållbar konsumtion kräver både grön teknik och förändrade konsumtionsmönster. Därefter förklaras varför individuella och frivilliga förändringar inte är tillräckliga. Sedan diskuteras centrala aspekter av hur långsiktigt hållbara och effektiva policyåtgärder bör utformas, följt av exempel på åtgärder som kan genomföras redan idag. Rapporten bidrar också med ett övergripande policyramverk med åtta byggstenar för hållbar konsumtion. Avslutningsvis presenteras de samlade slutsatserna och fjorton utvalda forskningsresultat kopplade till specifika teman.

Det behövs både grön teknik och förändrade konsumtionsvanor

För att nå Parisavtalets klimatmål krävs en kombination av grön teknisk utveckling och förändrade konsumtionsmönster – det visar ett flertal kvantitativa forskningsstudier från de senaste åren (8; 28; 65). Det räcker alltså inte med den tekniska klimatomställning som står i fokus för den dominerande klimatpolitiska agendan. Forskning i Sverige och internationellt ger en inblick i vilka konsumtionsmönster som är viktigast att förändra, och de kombinationer av åtgärder inom olika konsumtionsområden som har störst effekt:

Mat: Förändrade kostvanor är avgörande både för klimatet och för att bevara biologisk mångfald – det handlar bland annat om en större andel växtbaserad mat och minskat matsvinn (82). Sådana livsstilsförändringar skulle globalt rädda 15 miljoner människor från förtida död (82) och också ge tydliga hälsofördelar i Sverige (72). Samtidigt behövs också tekniska förändringar i livsmedelsproduktionen, som fossilfria drivmedel och gödselmedel (11).

Flygresande: Om flyget lyckas med en radikal teknikutveckling och svenskarna samtidigt halverar sitt flygande, skulle det kunna räcka för att utsläppen ska minska i linje med klimatmålen (102). Om den tekniska utvecklingen misslyckas krävs större minskningar av flygresandet, men om denna omställning lyckas kan flygresandet mot slutet av seklet åter öka.

Biltransporter: Likaså behöver bilresandet förändras både genom ny teknik och förändrade vanor för att klara klimatmålen. Även med en bred övergång till elbilar och biobränslen, behöver antalet körda kilometer med bil minska eftersom en omfattande omställning tar lång tid att genomföra fullt ut, och även elbilar och förnybara bränslen medför miljöpåverkan och kräver naturresurser (5).

Bostäder: Tekniska åtgärder som energieffektivisering, fossilfri energi och minskad klimatpåverkan från byggmaterial är mycket viktiga. Men för att utsläppen ska minska i linje med klimatmålen behöver också nyproduktionen minska, och en central strategi för att möjliggöra detta är att bostadsytan per person minskar (12; 33; 59).

Det behövs en kombination av grön teknisk utveckling och förändrade konsumtionsmönster för att nå Parisavtalets klimatmål visar flera forskningsstudier.

Utmaningen idag består i att säkerställa att tekniken används inom tydliga gränser för resursanvändning och utsläpp, snarare än att fungera som ett ständigt frikort för ökad konsumtion.

Tillsammans står dessa områden – mat, transporter och boende – för den största delen av de konsumtionsbaserade klimatutsläppen i höginkomstländer (8; 41). Slutsatsen är tydlig inom alla dessa områden: både grön teknik (effektivisering) och minskad konsumtion (tillräcklighet) behövs för att nå klimat- och biodiversitetsmål. Detta är ett centralt budskap, eftersom beslutsfattare ofta förlitar sig alltför mycket på tekniska lösningar. Utmaningen idag består i att säkerställa att tekniken används inom tydliga gränser för resursanvändning och utsläpp, snarare än att fungera som ett ständigt frikort för ökad konsumtion.

Politikens roll och utmaningar

En orsak till att man ofta förlitar sig på tekniska lösningar på hållbarhetsproblem är att de antas möta mindre motstånd än åtgärder som kräver direkta förändringar i människors konsumtionsvanor (38; 62). Högre energistandarder i byggnader eller krav på ekodesign för elektronik är exempel på åtgärder som ses som mindre ingripande i människors vardagsliv än att uppmana till färre flygresor, mindre bilåkande eller minskad bostadsyta. Beslutsfattare tenderar därför att förespråka tekniska lösningar med hänvisning till att sådana är mer politiskt genomförbara och att företagen föredrar att investera i grön teknik. Denna teknikfokuserade strategi har varit betydelsefull för att minska miljöpåverkan men når sällan upp till den omfattning av minskad miljöpåverkan som behövs (63).

När tillräcklighet läggs till som ett mål för konsumtionspolitiken, innebär det dock inte automatiskt att all konsumtion måste minska. Tvärtom finns områden där konsumtionen gärna får öka – det gäller till exempel viss mat som växtbaserade proteiner som kan ersätta kött (28; 82), men även tjänster med låg miljöpåverkan, som kultur, utbildning, vård, underhållning och restaurangbesök (9). Många av dessa tjänster bidrar också till andra aspekter av hållbar utveckling genom ökat välbefinnande och stärkt social gemenskap. Det är därför viktigt att skilja mellan olika typer av konsumtion. Att säga att all konsumtion måste minska kan bli missvisande om man inte tar hänsyn till vilken konsumtion det faktiskt handlar om. Samtidigt finns det produkter och aktiviteter som har så höga klimatavtryck att tillgängliga tekniska förbättringar inte räcker – där krävs en verklig minskning av konsumtionen (63).

Utmaningen i att skapa rättvisa i konsumtionsutrymmet

En annan central utmaning rör ojämlikheten i konsumtionsnivåer: hur kan vi i praktiken minska konsumtionen hos de grupper som har störst miljöpåverkan, samtidigt som andra grupper ges möjlighet att öka sin konsumtion för att nå en rimlig levnadsstandard (6; 74; 96)? För att lyckas ställa om på ett sådant rättvist sätt behöver vi bli tydligare med att vissa konsumtionsmönster, särskilt hos hög- och medelinkomstgrupper, behöver minska. Samtidigt behöver andra människor få utrymme att förbättra sina levnadsvillkor för att alla länder ska kunna nå Agenda 2030 och de globala hållbarhetsmålen (31).

Exempel på strategier och styrmedel

Tabellen ger exempel på strategier för ekoefektivisering respektive strategier för tillräcklighet inom konsumtionsområden med stor miljöpåverkan. I tredje kolumnen finns förslag på nya styrmedel som siktar på tillräcklighet.

	Effektiviseringsstrategier	Tillräcklighetsstrategier	Styrmedel för tillräcklighet
Mat	Fossilfritt gödsel och bränsle i produktionen	Minskad konsumtion av animalisk och ohälsosam mat, högre andel växtbaserad kost, minskat matsvinn	Begränsning av reklam för ohälsosam mat (84), nollmoms på frukt och grönt och höjd skatt på läsk och rött kött (56), klimatsmarta recept i skolmat (4)
Transporter	Elektrifiering av personbilar, ökad användning av fossilfria bränslen	Färre körda bilkilometer, mindre flygande	Utbyggd kollektivtrafik och cykelinfrastruktur, kilometerskatt för bilar (40), avståndsbaserad flygskatt (103)
Boende	Energieffektivisering av värme och kyla, fossilfri energi	Minskad bostadsyta per person	Gör fyrstegsprincipen obligatorisk för husbyggande (43)
Sällanköpsvaror	Mer energieffektiva produkter, ej giftiga kemikalier, återvunna material	Färre nya produkter, längre produktlivslängd, second hand, delningstjänster och delande	Obligatorisk reparerbarhet (15), främjande av reparation (81), förbud mot produktförstöring och gynnande av cirkulära affärsmodeller (46)

Individuella och frivilliga åtgärder räcker inte

Existerande normer och kommersiella aktörers intresse av att uppmuntra resursintensiva livsstilar försvårar för individer att förändra sin konsumtion.

Mängder av informationsinitiativ har under de senaste decennierna försökt inspirera till "grön" konsumtion utifrån tanken att välinformerade och medvetna konsumenter ska efterfråga mer hållbara produkter och därigenom driva marknadsutbudet mot produkter med lägre miljöpåverkan. Ett exempel är klimatkalkylatorer – de kan väcka medvetenhet och därmed leda till kortsiktiga utsläppsminskningar bland engagerade användare, men effekterna avtar ofta med tiden (25). Även så kallade *nudging*-metoder – små knuffar som gör det enklare att göra hållbara val – har visat viss effekt, men deras inverkan på konsumtionen är i regel begränsad (78).

Problemet är att individuella initiativ inte är tillräckliga. Detta beror bland annat på existerande normer och på kommersiella aktörers intresse av att uppmuntra resursintensiva livsstilar, vilket försvårar för individer att förändra sin konsumtion (101). Olika typer av informationsinsatser kan visserligen öka graden av medvetenhet och motivation, men de leder i regel bara till tillfälliga beteendeförändringar (1; 32).

Vardagsvanor formas av normer och infrastruktur

Människors konsumtion är tätt sammanflätad med vardagsrutiner, sociala normer, kulturella värderingar och även med de infrastrukturer som omger oss. Till exempel stöter hushåll som vill äta mer växtbaserat ofta på hinder, till exempel när vegetariska alternativ är dyra eller svåra att hitta, när omgivningen är skeptisk till växtbaserad mat, eller när definitionen av vad som utgör "hållbar" mat är otydlig (95). På samma sätt möts den som vill resa mer hållbart av hinder om tågbiljetter är svåra att boka och dyrare än flyg. Även initiativ för att främja reparation hämmas ofta när regler och prissättning gör det enklare eller billigare att köpa nytt än att laga.

Värderingar och kulturella ramar spelar roll

Det omgivande samhället sätter alltså gränser för vad enskilda individer kan åstadkomma – det kan vara normer, ekonomiska incitament, institutionella

Hur konsumtionsfrågor inramas, alltså hur de presenteras och tolkas är avgörande!

regler och materiella förutsättningar. För hållbar omställning krävs inte bara grön teknik och individuellt ansvar, utan även att värderingar i samhället förändras – det behöver bli både praktiskt möjligt och socialt accepterat att leva och konsumera mer resurssnålt. I svensk policy ramas dock hållbar konsumtion ofta in i en marknads- och tillväxtlogik vilket snarare förstärker värden som prestation och status, och tränger undan värden som rättvisa, omsorg och kollektivt ansvar.

Hur konsumtionsfrågor inramas (eng. framing), det vill säga hur de presenteras och tolkas i olika sammanhang är avgörande (50). Idag finns stora skillnader mellan narrativen kring hållbar konsumtion hos olika grupper i samhället: från grön teknik och effektivisering, framför allt att köpa "gröna" produkter, till ett tillräcklighetsfokus, som kan omfatta till exempel förkortad arbetstid och minskad materiell konsumtion (93). Den förra utgör en "slätare inramning", som betonar grön teknik, "smidiga lösningar" och individuella val, som att köpa ekologisk mjölk eller klimatkompensera för flygresor. Det senare bygger på en "strävare inramning", som sätter fokus på hur samhällsstrukturer, maktförhållanden och globala orättvisor upprätthåller ohållbara konsumtionsmönster.

Den "strävare" inramningen ger en mer realistisk bild men är svårare att kommunicera och politiskt mer känslig. Därför dominerar ofta de enklare narrativen, som inte riskerar att uppfattas som hotande för rådande samhällssystem, men samtidigt inte heller leder till den förändring som behövs (49). En möjlig väg framåt är en "progressiv inramning", där enklare budskap öppnar samtalet och skapar igenkänning, för att sedan gradvis föra in mer komplexa frågor om makt, normer och strukturer.

De välbärgades konsumtion sätter normen

De mest välbärgade grupperna, både i hög- och låginkomstländer, utgör en särskild utmaning eftersom de står för oproportionerligt stora klimatavtryck samtidigt som deras livsstilar ofta utgör förebilder för andra (60; 74). Att förändra normer bland eliter och övre medelklass kan därför få stor effekt på hela samhället (67). Att få välbärgade samhällsgrupper att resa mindre med flyg, avstå från stora bilar eller minska sitt bostadsutrymme kräver dock mer än personlig övertygelse; det förutsätter starka styrmedel som kan begränsa denna typ av resursintensiv konsumtion på ett sätt som upplevs som både legitimt och rimligt (55).

Social tillhörighet viktigt

Människor kan inte förväntas fatta rationella beslut enbart utifrån miljöinformation, utan agerar i hög grad utifrån behov av gemenskap, tillit och social bekräftelse (48). Därför kan initiativ som tar fasta på dessa sociala dimensioner, till exempel att delta i ett matlag och äta hållbar mat tillsammans eller att engagera sig i reparations- eller återbruksinitiativ, upplevas som mer känslomässigt tilltalande och därigenom ha större potential att påverka konsumtionsmönster än rent faktabaserat informationsmaterial (97). För att sådana initiativ ska växa behövs dock stöd i form av till exempel finansiering och tillgång till lokaler eller infrastruktur (7; 97). En nyckel till att sådana initiativ ska kunna spridas är att erkänna vilken betydelse värderingar spelar för omställningen, och låta dem prägla policyutvecklingen (17; 18).

Företagens roll och begränsningar

På samma sätt som man inte kan förvänta sig att individuella och frivilliga val ska kunna åstadkomma en hållbar konsumtion, kan man inte förvänta sig att enskilda företag ska kunna förändra konsumtionsmönstren i grunden. Så länge kostnaderna för miljöpåverkan inte reflekteras i priserna har företag i en marknadsekonomi svårt att prioritera hållbarhet om det kan hota deras egen lönsamhet. Företag som försöker verka utifrån tillräcklighetsstrategier visar vilka utmaningar sådana möter i system som är byggda för ständig tillväxt (85). Företag som försöker utveckla affärsmodeller baserade på tillräcklighetsstrategier – såsom uthyrning eller erbjudande av produkter med längre livslängd – möter ofta betydande hinder i en ekonomi som i högre grad premierar ohållbara affärsmodeller (90).

Styrmedel är avgörande för hållbar konsumtion

Opinionsmätningar visar att många medborgare i Europa är beredda att acceptera mer kraftfulla klimatåtgärder än vad politikerna tror.

Eftersom det inte är tillräckligt att förlita sig enbart på individuella val för att driva omställningen finns allt starkare belägg för att politiska styrmedel är avgörande för att minska konsumtionsbaserade utsläpp och resursanvändning i den omfattning som behövs (60; 63). Utan lagstiftning och starka ekonomiska styrmedel riskerar både lovande pilotprojekt och medvetna konsumentval att kvävas.

Både innovation och utfasning

Stöd till innovationer och miljölösningar behöver kompletteras med åtgärder som reducerar och på sikt helt fasar ut ohållbara produktions- och konsumtionsmönster (34; 83; 98). Det finns en bred palett av styrmedel, till exempel miljöskatter på koldioxidintensiva varor, produktstandarder för längre livslängd och reparerbarhet, förbud mot ohållbara produkter eller konsumtionsmönster, skärpta regler för reklam, samt stöd för cirkulära affärsmodeller (15; 23; 81). Vissa styrmedel är redan en del av befintliga skattesystem, som differentierad moms och punktskatter på tobak och alkohol. Andra förslag är mer kontroversiella, som klimatskatter på flygresor eller nötkött, ofta med hänvisning till ekonomiska konsekvenser eller idén om konsumentens frihet (20; 21; 55).

Allmänhetens acceptans är större än politikernas mod

Stödet för mer kraftfulla åtgärder kan öka om beslutsfattare tydligt visar att skatter eller lagstiftning fungerar, det vill säga att de både minskar utsläpp och leder till andra nyttor som förbättrad folkhälsa (99), eller om intäkterna öronmärks för synliga miljöförbättringar eller sociala satsningar (68, 69). Till exempel får en ny koldioxidskatt starkare stöd från allmänheten om intäkterna öronmärks till klimatprojekt (100). Policypaket som kombinerar flera olika styrmedel tenderar dessutom att accepteras i större utsträckning än enskilda åtgärder (29).

Opinionsmätningar visar att många medborgare i Europa är beredda att acceptera mer kraftfulla klimatåtgärder än vad politikerna tror (19). Trots det väljer

Rama in
styrmedlen
och lyft fram
olika typer av
fördelar!

Människor som väljer att leva hållbart inom vissa delar av livet tenderar att ha lägre utsläpp även inom andra konsumtionsområden.

många regeringar fortfarande "mjuka" styrmedel som miljömärkningar eller informationskampanjer framför "hårda" styrmedel som förbud eller skattereformer (81). Den politiska utvecklingen präglas också i många fall av ideologiska konflikter. I en tid av ökad polarisering väntas konflikter kring politikens och statens roll bli fler och skarpere (87). En väg framåt är att tydligare rama in styrmedlen och lyfta fram olika typer av fördelar, rättviseaspekter och konkreta miljövinster (61). Att på så sätt förstärka legitimiteten är avgörande för att undvika politiska bakslag (73). Invändningar om politiskt "förmynderi" kan också undvikas genom att medborgare bjuds in att delta i utformningen av styrmedel, till exempel via medborgarråd eller andra typer av medborgarförsamlingar.

Rekyleffekter och positiv "spill-over"

Rekyleffekter innebär att miljönyttan från en klimativänlig handling urholkas av ökad konsumtion någon annanstans. Detta behöver tas i beaktande när styrmedel utformas, så att rekyleffekter minimeras eller undviks (80). Ett exempel på en åtgärd som minskar risken för rekyleffekter var beslutet att införa trängselskatter i Stockholm (som minskade biltrafiken), som kombinerades med att på vissa ställen även minska antalet vägbanor för att undvika att trafiken skulle öka igen.

Rekyleffekter uppstår dock inte alltid. Ibland är det tvärtom: människor som väljer att leva hållbart inom vissa delar av livet tenderar ibland att ha lägre utsläpp även inom andra konsumtionsområden, något som kallas positiva spill-over-effekter. I en studie av klimatengagerade hushåll som antingen valt vegansk kost, avstått från flygresor eller biläggande, hade i genomsnitt lägre utsläpp även inom övrig konsumtion när faktorer såsom inkomst, ålder med mera kontrollerades för (2).

Sådana positiva spill-overeffekter förekommer särskilt bland individer med stark miljöidentitet (3). Även om många livsstilsval byggda på tillräcklighet formas av andra drivkrafter än miljöhänsyn (51) är värderingar och inre motivation centrala för att stödja beteendeförändringar och begränsa oönskade sideffekter (80; 86). Det belyser vikten av att lyfta fram hållbarhetsorienterade värderingar på alla samhällsarenor för att stödja mer genomgripande och långsiktiga förändringar (17; 18; 93).

Effektiva åtgärder för hållbar konsumtion kan införas redan idag

Momsbefrielse för frukt och grönt i kombination med punktskatter på rött kött och sockersötad läsk kan ge både miljö- och hälsovinster.

Samhället står inför akuta hållbarhetsutmaningar som kräver konkreta åtgärder här och nu. Så vad kan vi göra redan idag? Forskningen visar att det finns många strategier som kan minska konsumtionens miljöpåverkan och samtidigt bevara – eller till och med förbättra – människors välbefinnande (13). Även om varje enskild åtgärd kan verka liten eller ge begränsade resultat, kan den samlade effekten när de kombineras i sammanhängande policypaket bli betydande. Nedan ges ett antal exempel, i första hand från forskningen inom Mistra Sustainable Consumption.

Mat och hälsa

Grön skatteväxling är ett etablerat styrmedel. Eftersom maten vi äter har betydande miljöpåverkan, är matskatteväxling ett styrmedel med potential. Ny forskning visar att momsbefrielse för frukt och grönt i kombination med en ny konsumtionsskatt på rött kött kan ge både miljö- och hälsovinster (57). En sådan skatteväxling kan utformas för att på kort sikt vara kostnadsneutral för staten, samtidigt som den på längre sikt kan generera ett statsfinansiellt överskott. Acceptansen hos allmänheten ökar också när intäkterna från en köttskatt används till att sänka priset på hälsosam och klimatsmart mat (21).

Bland åtgärder på livsmedelsområdet har skolmåltiderna en särskild plats eftersom de når alla barn. Klimatavtrycket från skolmåltider kan sänkas genom att optimera menyerna och införa mer växtbaserade alternativ, samtidigt som näringskvaliteten höjs. Studier visar att detta kan åstadkommas samtidigt som elevnöjdheten bibehålls och kostnaderna minskar (4; 22).

Transport och resor

Inom transportområdet kan styrmedel utformas för att skapa liknande dynamik som matskatteväxlingen. Höjda bränsleskatter kan i kombination med ekonomisk återföring till medborgare och subventioner av grön teknik generera flera positiva effekter: minskad klimatpåverkan, minskade inkomstskillnader och fler jobb (27). Flyget är dock en särskild utmaning, eftersom internationella avtal

försvårar för stater att beskatta fossilt flygbränsle, ta bort momsundantaget och förhindra skattekonkurrens mellan länder (102). Här kan avståndsbaserade passagerarskatter vara en ersättning både för koldioxidskatter och för momsundantag (54). Om intäkterna från flygskatter öronmärks för klimatsmarta alternativ ökar acceptansen, samtidigt som utsläppen minskar ytterligare (61).

Det är välkänt att tågresa kan bli mer attraktivt som ett alternativ till flygresande om det finns bättre tågförbindelser, enklare bokning och bekväma natttåg (14). Prispåren mellan tåg och flyg kan utgöra hinder, men beteendestudier visar att om prisskillnaden mellan korta flygresor och tågresa minskar, väljer fler resenärer tåget, vilket ger betydande utsläppsminskningar per ersatt resa (64). Dessutom kan bilden av vad som är en "riktig semester" förändras genom marknadsföring som lyfter fram nya reseupplevelser på hemmaplan, så kallad "staycation". Det kan stödja turister att välja tågsemestrar på närmare håll som alternativ till flyg till exotiska resmål (88; 89).

Cirkulära lösningar för sällanköpsvaror

För sällanköpsvaror som möbler, elektronik och kläder kan lagstiftning som förbjuder produktförstöring av osålda varor och kräver reparierbarhet i hög grad påverka företagets praxis för produktdesign, marknadsföring och hantering av returer (81). Andra möjliga styrmedel är reparationscheckar, reparationsfonder, tydlig information om produkters livslängd och reparierbarhet, samt förbud mot planerat åldrande. Obligatoriska ekodesignkrav som reglerar reparierbarhet, krav på hållbarhet, modulära komponentlösningar och längre livslängd framstår som särskilt lovande (15; 81).

Kommuner som förändringsmotorer

Kommuner har, genom sitt nära förhållande till medborgarna, en särskild möjlighet att påverka konsumtionsmönster och främja mer hållbara vanor (16; 37). Genom det kommunala arbetet med olika typer av strategier och handlingsprogram kan de fungera som pionjärer på lokal nivå. Kommuner kan genom stadsplaneringen för bilpooler och för delning av lokaler och andra gemensamma resurser (42; 97). De kan även påverka genom offentlig upphandling, koldioxidbudgetering, eller program för att främja hållbara vardagsvanor (36). Genom dialog med invånare och besökare, samt samverkan med lokala aktörer och företag, kan kommuner dessutom underlätta hållbar konsumtion, till exempel genom att öka utbudet av hållbar mat på restauranger (37).

Flera svenska kommuner har infört konsumtionsbaserade miljömål, eller initierat strategier för att minska konsumtionsbaserade utsläpp. Med inspiration från munkmodellen (eng. Doughnut Economy) eller idéer baserade på bortom-tillväxt-tänkande (eng. post-growth), har de utvecklat ramverk som styr den lokala utvecklingen mot välbefinnande för medborgarna inom planetens gränser, snarare än traditionella tillväxtmål (7; 44; 45). Nya styrningsformer med starkare involvering av medborgare, såsom medborgarråd kan också vara gynnsamt för omställningsarbetet. Lokala initiativ är ofta småskaliga eller påverkas av begränsade resurser, men de kan – om de lyckas – bli viktiga föregångsexempel, bidra till kunskap för erfarenhetsutbyte mellan kommuner och bidra till att öka trycket för nationella reformer.

**Subventionera
produkter med
lägre utsläpp!**

Arbets tid, livskvalitet och miljöpåverkan

Arbets tidsförkortning är ett av verktygen som föreslagits för en mer hållbar konsumtion (52). Både individuella och generella arbets tidsreformer kan påverka utsläpp genom att mer ledig tid prioriteras framför ökade inkomster och hög konsumtion (68). Effekterna är mångfacetterade. En studie av en "rätt till del-tid"-reform visade på ökad livskvalitet genom mer fritid, bättre hälsa och större möjligheter till sociala aktiviteter – för både hög- och låginkomsttagare (53; 75). Samtidigt varierade de negativa effekterna: höginkomsttagare rapporterade ökad stress på grund av mer intensivt arbete, medan låginkomsttagare oroade sig för privatekonomin och den framtida pensionen. På samhällsnivå kan kortare arbets tid också utmana välfärdsstatens långsiktiga finansiering (77).

Även bredare ekonomiska reformer som inte direkt riktar in sig på utsläpp kan främja en mer hållbar konsumtion. Vissa forskare föreslår ökad beskattning av höginkomsttagare som en del av en hållbarhetspolitik (47). Studier från Sverige visar att om intäkter från progressiv beskattning används till ökade offentliga utgifter leder det till ökad sysselsättning och ekonomisk tillväxt, men också till något ökade koldioxidutsläpp (76). För att verkligen stödja hållbar konsumtion behöver därför skattereformer kombineras med tillräcklighetsinriktad policy eller direkta klimatstyrmedel, till exempel subventioner av produkter med lägre utsläpp (27).

Att kombinera styrmedel för hållbar konsumtion

Samhället reglerar redan människors konsumtion, och det är relativt okontroversiellt. Det är rimligt att man skulle kunna införa andra skatter eller regleringar för konsumtion där det finns tydliga miljö- eller hälsoeffekter.

En fråga som ibland dyker upp i diskussioner om hållbar konsumtion är om samhället överhuvudtaget bör reglera människors konsumtion. Utgångspunkten tycks vara att det är någonting nytt och man glömmer då att samhället i stor utsträckning redan reglerar konsumtion. Några exempel är extra höga skatter på alkohol, tobak och bensin, regleringar av hur och vilka som får använda vissa farliga kemikalier, eller extra låga skatter på till exempel mat, kultur och städtjänster. Gemensamt för dessa exempel är att man antingen vill begränsa konsumtionen av produkter som ger negativa miljö- eller hälsoeffekter, eller att man vill öka konsumtionen av det som anses nyttigt eller positivt för samhället. I många fall är dessa konsumtionsrelaterade styrmedel relativt okontroversiella, även om det kan finnas diskussioner om exempelvis nivåer på skatter eller exakt vilka kemikalier som bör regleras. Det verkar därför rimligt att man också skulle kunna införa skatter eller regleringar på andra områden där det finns tydliga miljö- eller hälsoeffekter av konsumtionen.

En annan fråga som ibland dyker upp i samband med diskussioner om hållbar konsumtion är varför det behövs ett konsumtionsperspektiv i det politiska beslutsfattandet? Räcker det inte att politiska åtgärder har ett territoriellt perspektiv, alltså fokus på att minska utsläpp inom det egna landet? Det finns flera svar på den frågan. För det första stärks möjligheterna att nå globala mål för exempelvis utsläpp av växthusgaser om det finns nationell policy som begränsar den mest klimatintensiva konsumtionen bland hushållen (66). På detta sätt ökar möjligheterna att minska utsläpp utanför det egna landet.

För det andra kan starka konsumtionsbaserade styrmedel införas utan att det ökar risken att företag flyttar till länder med svagare miljöregler. Konsumtionsbaserade styrmedel drabbar importerade produkter på samma sätt som de som är producerade i Sverige. För det tredje påverkas vissa utsläpp inte alls eller bara i mycket begränsad utsträckning av styrmedel som bygger på ett territoriellt perspektiv (66). Ett sådant exempel är utsläpp från internationella resor.

Att kombinera olika typer av styrmedel kan bidra till högre måluppfyllelse när det gäller att minska utsläpp, samtidigt som acceptansen ökar.

Dessa argument handlar inte bara om växthusgaser och andra utsläpp. Ett konsumtionsperspektiv på politiken gör det möjligt för olika aktörer att påverka till exempel sociala villkor och arbetsvillkor bortom landets egna gränser genom att begränsa och ställa krav på vilka produkter som köps. Stater, kommuner, företag och enskilda konsumenter får därmed större möjligheter och krav på sig att ta ansvar för sociala och miljömässiga konsekvenser från sin konsumtion även i andra länder (39).

Inom forskningen framhålls ofta potentialen i så kallade policypaket (29). Ett policypaket innebär att flera olika åtgärder beslutas och genomförs samtidigt – till exempel nya skatter, omställningsstöd och informationskampanjer. Genom att kombinera olika typer av styrmedel kan sådana paket bidra till högre måluppfyllelse, till exempel när det gäller att minska utsläpp, samtidigt som acceptansen bland berörda aktörer ökar.

Policypaket erbjuder dessutom möjligheten att adressera flera samhälleliga målsättningar parallellt och hantera potentiella målkonflikter. Goda resultat uppnås när styrmedel med olika syften – såsom åtgärder för både tillräcklighet och effektivisering – kombineras på ett sätt som förstärker varandra, skapar synergier och bidrar till en rättvis fördelning av omställningens konsekvenser. Som pusselbitar i ett samordnat styrmedelspaket kan de enskilda åtgärderna inte bara bli mer effektiva, utan också mer robusta, vilket ökar möjligheterna att uppnå en långsiktigt hållbar samhällsomställning.

Ett ramverk för styrmedel för hållbar konsumtion

I diskussionen om styrmedel ovan framgår att det ofta kan vara lämpligt med ett paket av åtgärder och att det finns många olika faktorer som man behöver tänka på när man utvecklar styrmedelspaket. Utifrån forskningen inom Mistra Sustainable Consumption föreslår vi ett ramverk för olika aspekter man kan behöva ta med i ett styrmedelspaket.

1. Fasa ut

Konsumtion som är tydligt ohållbar behöver fasas ut. Det handlar inte minst om fossila bränslen som drivmedel för bilar och andra fordon. För att den globala medeltemperaturen inte ska fortsätta att stiga behöver i stort sett alla utsläpp av fossil koldioxid upphöra (58). Styrmedel för utfasning kan vara till exempel förbud och skatter, liksom handelssystem med minskande tilldelning av utsläppsrätter.

2. Begränsa

Vissa varor och tjänster är inte bara mycket miljöbelastande i dag, utan kommer också att förbli det under lång tid framöver. Ett tydligt exempel är flygresor, som huvudsakligen kommer att drivas med fossila bränslen under åtminstone flera decennier framåt. Dessutom har även de fossilfria alternativen negativa miljöeffekter. Ett annat exempel är nötkött, som även om metanutsläppen kan minska i framtiden, fortfarande kommer att vara mycket resurs- och klimatbelastande jämfört med andra proteinkällor.

För varor och tjänster med hög miljöpåverkan som är svåra att fasa ut helt behöver konsumtionen därför begränsas. Det kan ske med hjälp av konsumtions-skatter, som gör dessa varor och tjänster dyrare och därmed minskar efterfrågan eftersom fler konsumenter då väljer att lägga sina pengar på mer hållbara alternativ. Begränsning kan även åstadkommas med lagar som begränsar marknadsföringen av särskilt ohållbara produkter och tjänster.

3. Stödja och främja

Samtidigt som någonting fasas ut eller begränsas behövs alternativ. För att dessa ska bli reella alternativ för människor behöver de ofta främjas och stödjas genom olika former av politiska åtgärder. Ett exempel kan vara offentliga satsningar på kort- och långväga kollektivtrafik som kan vara ett alternativ till bil och flyg. Det kan också handla om att genom stads- och bostadspolitik se till att det går enkelt att bo och leva på hållbara sätt, exempelvis i hus med låg miljöpåverkan. Olika typer av subventioner och regler som underlättar sådana bättre alternativ som finns tillgängliga idag är exempel på styrmedel som stödjer och främjar.

4. Driv fram långsiktiga lösningar

När inte ens det bästa existerande alternativet är tillräckligt bra är innovationspolitiken viktig för att få fram nya långsiktigt hållbara alternativ. Det kan exempelvis handla om nya proteinrika livsmedelsprodukter som ersätter kött. Det kan också handla om sociala innovationer inom till exempel upphandling av lokalproducerad mat. Stöd till forskning och utveckling är exempel på styrmedel inom detta område, men det kan även kompletteras med stöd för marknads-etablering.

5. Information i kombination med starka styrmedel

Olika typer av konsumentinformation som utbildningsinsatser, konsumentrådgivning och märkning av produkter, har betydelse för att stärka legitimiteten för klimatpolitiken, även om sådana åtgärder i sig har begränsad direkt effekt i form av utsläppsminskningar (92). Värdet i konsumentinformation ligger dels i att förstärka andra styrmedel genom att bidra till social legitimitet för förändrade konsumtionsmönster, dels i att uppmuntra till starkare hållbarhetsvärderingar (30). Genomtänkta informationsinsatser kan också bidra till acceptans för den förda klimatpolitiken, särskilt när de integreras med ekonomiska eller reglerande styrmedel (67).

6. Ta hänsyn till fördelningseffekter

Alla styrmedelspaket bör ta hänsyn till fördelningseffekter, särskilt potentiella negativa effekter för ekonomiskt utsatta grupper eller för grupper som drabbas mycket kraftigt av ett styrmedel. Ett exempel är en skatthöjning på till exempel miljö- och hälsoskadlig mat. Det skulle drabba låginkomsttagare extra hårt eftersom denna grupp använder en större del av sin inkomst till mat. Ett sätt att undvika sådana konsekvenser är att en höjd skatt på viss mat kombineras med lika omfattande sänkningar av skatten på miljö- och hälsofrämjande mat (56).

7. Hantera särintressen

En ambitiös klimatpolitik måste också förhålla sig till aktörer vars intressen går emot de politiskt beslutade hållbarhetsmålen. Resursstarka lobbyister kan påverka, bromsa eller till och med blockera miljöpolitiska reformer, inte minst inom sektorer som flyg, energi och livsmedel, där det finns starka särintressen. Transparens i beslutsfattande och beslutsprocesser som inkluderar medborgarna är viktiga verktyg för att hantera särintressen. Det kan också behövas kompensation eller andra åtgärder som gör att eventuellt motstånd från särintressen begränsas.

8. Undanröj hinder

Konsumtionsvanor formas i ett sammanhang där bland annat kunskap, normer och tillgång till alternativ spelar roll. När dessa vanor ska ändras kan det därför finnas många olika faktorer som bromsar. För den som vill börja cykla kan det vara brist på cykelbanor, för den som vill reparera kan det vara brist på företag som kan reparera saker eller samhällets normer som bromsar (79). Effektiva paket av styrmedel behöver därför förstå vad det är som hindrar en önskvärd utveckling och arbeta med att undanröja hinder.

Slutsatser och lärdomar

Argumenten som vi presenterat i denna rapport visar att hållbar konsumtion inte kan uppnås enbart genom frivilliga konsumentval eller grön teknik, vilka har varit de dominerande politiska strategierna under de senaste decennierna. Även om dessa strategier har lett till vissa miljövinster, till exempel genom effektivisering av resurs- eller energianvändning, visar ett växande antal forskningsstudier att dessa miljövinster är begränsade i relation till den omställning som behöver ske.

Det går att kombinera båda perspektiven: både robust policy som prioriterar tillräcklighet för den mest klimatintensiva konsumtionen och styrmedel som stödjer ny teknik för att minska produkters klimatavtryck.

Dagens konsumtion i världens rika samhällen står i direkt konflikt med de konsumtionsförändringar som krävs för att klara klimatmålen och skydda den biologiska mångfalden (58; 60). Det finns därför en betydande lucka i de policyagendor som dominerar dagens miljöpolitik. Vårt syfte med denna rapport är att adressera hur mer radikal policy baserad på ett tillräcklighetsperspektiv, och som uttryckligen siktar på att minska den mest miljöbelastande konsumtionen, kan integreras i dagens politik, utan att för den skull bortse från betydelsen av grön teknik, innovation och successiva effektivitetsförbättringar.

Vårt centrala argument är att vi måste gå bortom det falska valet mellan å ena sidan en gradvis grön omställning baserad på ny teknik och å andra sidan en begränsning av viss typ av konsumtion. Nya framväxande policyagendor visar att det går att kombinera det bästa av båda perspektiven: robusta policyramverk som prioriterar tillräcklighet för den mest klimatintensiva konsumtionen, samtidigt som man inför styrmedel som stödjer nya teknologiska genombrott för att minska produkters klimatavtryck. Sådana kombinerade strategier kräver politiskt mod eftersom de kan utmana starka ekonomiska intressen (24). De förutsätter också att policy, samhällsplanering och civilsamhällesinitiativ förankras i människors sociala behov av välbefinnande, gemenskap och tillhörighet, snarare än att enbart bygga på rationella ekologiska eller ekonomiska överväganden (50).

Diskussionen kring hur samhällen runt om i världen ska kunna ställa om för att inte överskrida de planetära gränserna hyser en stor mängd omdebatterade frågor. Men det finns forskning som visar att åtgärder som kombinerar tillräcklighet, grön teknik och stödjande styrmedel kan åstadkomma betydande minskningar av miljöavtrycket från mat, transport, boende eller sällanköpsvaror utan att välfärden generellt sett försämras eller att utsatta grupper missgynnas (13). Konsumtionsbaserade utsläpp och specifika styrmedel för efterfrågesidan, som komplement till utbudssidan, har fått ökad tyngd i senare policydokument. Inte minst IPCC:s rapport (58) signalerar att det öppnats nya möjlighetsfönster.

Att normalisera hållbar konsumtion innebär därför varken att endast locka konsumenter att köpa miljömärkta produkter eller att införa ransoneringssystem. Snarare handlar det om en process i flera lager: att utforma integrerade styrmedelspaket, att förändra samhällsnormer genom utbildning och förebilder, att använda avancerad, ny teknik på ett ansvarsfullt sätt, och att göra gemensamma samhällsval som håller oss inom de planetära gränserna.

Kapitel 2

Utvalda resultat

Karin Bradley
Professor, Kungliga Tekniska
högskolan

Pernilla Hagbert
Forskare, Kungliga Tekniska
högskolan

Medborgarråd – ett verktyg för klimatomställning

Olika former av medborgarråd testas nu i flera europeiska länder som ett led i klimatomställningen, både på kommunal och nationell nivå. Men vad innebär medborgarråd? Vilka lärdomar och erfarenheter kan dras av de råd som arrangerats hittills? Och hur kan de utformas för att vägleda det politiska beslutsfattandet?

Vad innebär medborgarråd och hur används de?

För att nå Parisavtalets klimatmål bedömer många forskare att det krävs en omfattande samhällsomställning som hittills varit svår att åstadkomma. Samtidigt kritiserar ofta politiken för att ha professionaliserats, tappat kontakten med gräsrotterna och präglas av kortsiktigt mandatperiodstänkande. Mot denna bakgrund har idéer om mer deltagandedemokrati i beslutsfattandet förts fram, bland annat införande av så kallade medborgarråd. Vad innebär då medborgarråd? De bygger på följande principer:

- Medlemmarna i rådet väljs ut genom viktat lotteri, utifrån urvalskategorier som speglar befolkningens mångfald, till exempel vad gäller kön, ålder, bostadsort, inkomst, utbildning, politisk hållning, etcetera.
- Rådslagen sträcker sig över flera dagar, ofta med ersättning till deltagarna, och omfattar inspel från olika sakkunniga, diskussioner, gemensamt lyssnande, lärande och idéutveckling, samt är ledda av oberoende samtalsledare.
- Råden har i uppdrag att utveckla förslag kring en eller flera samhällsfrågor, i regel på uppdrag av en offentlig aktör eller myndighet men i vissa fall kan råden vara initierade av civilsamhället.

I flera länder har medborgarråd, medborgarpaneler eller "deliberative mini-publics", arrangerats för att ge inspel till nationell såväl som lokal politik. I Frankrike och Irland har nationella medborgarråd om klimatpolitik arrangerats

och många kommuner runtom i Norden och Europa har arbetat med medborgarråd, kopplade till klimat- och miljöfrågor, transporter, infrastruktur eller andra komplexa och politiskt laddade frågor. I Sverige arrangerades en nationell medborgarpanel av Livsmedelsverket 2023 om hållbar livsmedelskonsumtion och ett nationellt medborgarråd om klimatet hölls 2024 inom ramen för forskningsprogrammet Mistra FairTrans. I vår forskning har vi undersökt vilken roll medborgarråd kan spela i klimatomställningen och framför allt hur de kan stärka kommuners kapacitet för omställning. Som fallstudie har vi följt det första svenska medborgarrådet som arrangerats av en kommun, det i Göteborgs stad under 2024.

Medborgarrådets förslag har ofta varit mer radikala och medborgarna har visat sig vara redo för kraftigare styrmedel när det gäller livsstil och konsumtion än vad många politiker kanske trott.

Lärdomar från genomförda medborgarråd

Vilka lärdomar kan då dras från arbetet med medborgarråd? Baserat på en genomgång av tidigare forskning samt våra egna empiriska studier av Göteborg har vi sett att:

- Jämfört med den gängse politiken har de förslag som råden tagit fram ofta varit mer radikala och medborgarna har visat sig vara redo för kraftigare styrmedel när det gäller livsstil och konsumtion än vad många politiker kanske trott. Lösningarna är ofta mer mångfacetterade då olika perspektiv, och olika gruppers vardagserfarenheter samt expertkunnande har kunnat stötas och blötas mot varandra. Deltagarnas attityder har också förändrats av processen och många upplever en stolthet av att ha fått delta och ett ökat samhälls-engagemang.
- Jämfört med andra forum hörs ett mer representativt urval av medborgare. Vid konventionella medborgardialoger och samråd finns en tendens att det framför allt är värtaliga, högutbildade och ofta äldre män ur majoritetsbefolkningen som hörs. I media och i den offentliga debatten ges olika opinionsbildare och proffstyckare stort utrymme, medan de som hörs på nätforum ofta är högljudda röster med marginella men starka åsikter. Då medborgarråden fungerar som en spegling av befolkningens mångfald har de fungerat som ett sätt för politiker och tjänstepersoner att lyssna till och förstå vad som ibland kallas den "tysta majoriteten".
- Medborgarråden har hittills haft en begränsad påverkan på politiken. Från flera medborgarråd har erfarenheterna varit att de förslag som tagits fram endast delvis haft en verklig påverkan på det politiska beslutfattandet. Det franska klimatmedborgarrådet följdes av folklig kritik då politiken inte levde upp till de utfästelser som gjorts före rådet. Ibland har det också varit otydligt vilket mandat medborgarråden de facto har.

Hur kan kapaciteten för klimatomställning stärkas?

Utifrån lärdomarna ovan, hur kan arbetet med medborgarråd utvecklas för att bidra till att stärka kommunernas kapacitet att ställa om? För det första är det en viktig förutsättning att medborgarråd får fungera som oberoende forum som kan användas oavsett vilken politisk majoritet som styr. För det andra behöver medborgarråden åtnjuta relativ frihet, samtidigt som de får ett uppdrag och en konkret frågeställning att utgå från. De bör också tillåtas att omformulera frågeställningen och lägga förslag som går bortom den ursprungliga frågan. För

För att medborgarråd ska kunna stärka en kommuns omställning är det centralt att rådet både har en frihet när det gäller sin frågeställning och ett tydligt mandat.

det tredje behöver det finnas en tydligt kommunicerad process för hur rådets förslag ska behandlas. Ska rådet fungera som idégenerator, varifrån politiker kan göra ett urval och gå vidare med de förslag de är positiva till, eller ska det på förhand beslutas att minst en viss del av förslagen ska beredas vidare och eventuellt genomföras? Och hur ser processen för vidare beredning ut, med tanke på att förslagen kan beröra olika administrativa ansvarsområden och beslutsnivåer?

Överlag har erfarenheterna från medborgarråd varit goda. Men arbetsmetoden är resurskrävande, och om råden inte arrangeras och kommuniceras på ett genomtänkt sätt kan de skapa ökad folklig misstro mot myndigheter och politiker. För att medborgarråd verkligen ska kunna stärka en kommuns kapacitet för omställning är det centralt att rådet både har en relativ frihet när det gäller sin frågeställning, och ett tydligt mandat. Det behöver också vara tillräckligt brett förankrat i den kommunala organisationen så att rådets kompetens och de förslag som arbetas fram verkligen kommer till användning. I Paris, Bryssel, Milano, Newham i London och Ostbelgien (den tyskspråkiga gemenskapen i Belgien) har medborgarråd institutionaliserats och blivit en permanent del av det offentliga beslutsfattandet. På så vis har det gått från test- och experimentstadiet till en del av beslutsprocesserna i den kommunala förvaltningen. Kanske kan detta vara en framtid även i svenska kommuner.

Fördjupning

- Bradley, K. & Hagbert, P. (kommande) Citizens' assemblies as a tool for transitions? Paper submitted to Urban Transformations.
- Durrant, D., & Cohen, T. (2023). Mini-Publics as an innovation in spatial governance. Environment and Planning C: Politics and Space
- OECD. (2020). Innovative Citizen Participation and New Democratic Institutions: Catching the Deliberative Wave. OECD Publishing, Paris
- Se Webbinarium: Medborgarråd för omställning

Markus Larsson
Ekonomie doktor, KTH

Jens Ergon
Doktorand, Uppsala
universitet

Göran Finnveden
Professor, KTH

Mikael Karlsson
Docent, Uppsala universitet

En klimatpolitik för rättvisa, jobb och tillväxt

Sverige – liksom flera andra EU-länder – upplever just nu en motreaktion mot klimatpolitiken. En av anledningarna är hur klimatpolitiken uppfattas påverka människors plånbok. I Sverige har bensinskatten och reduktionsplikten varit under intensiv debatt, och på många håll väcks frågan hur vi både kan minska utsläppen och kompensera hushållen så att inte utsatta grupper drabbas. Vår forskning visar att det finns mer effektiva sätt att kompensera för höga drivmedelspriser än att sänka bensinskatten. Sådana lösningar kan samtidigt minska utsläppen, stärka ekonomin och motverka ojämlikhet. Klimatpolitiska styrmedel kan alltså utformas för att främja både miljömässiga och socio-ekonomiska mål.

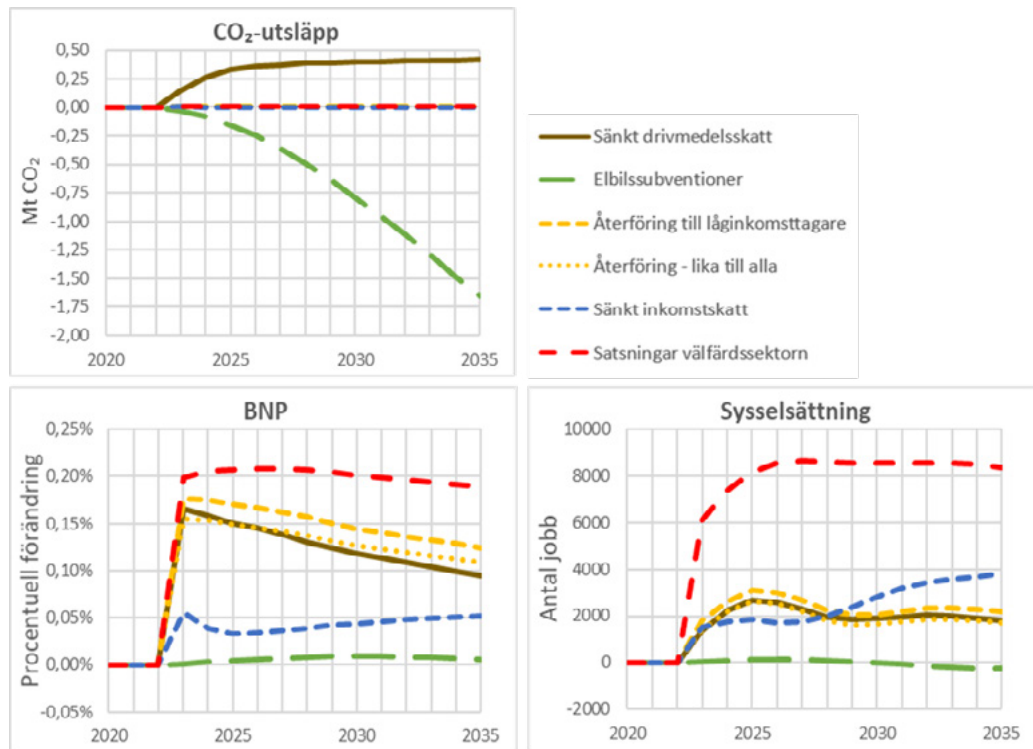
Under valrörelsen 2022 blev bensinpriset en valfråga. Det ledde till att den svenska regeringen stegvis sänkt skatten på bensin och diesel mellan 2023 och 2024. I början av vår studie motsvarade skattesänkningen åtta miljarder kronor – idag är summan över 15 miljarder. Det är en avsevärd summa, och eftersom det finns flera olika sätt för staten att spendera den, alla med olika effekter på utsläppen, sysselsättningen, BNP och den ekonomiska ojämlikheten, finns det anledning att studera alternativen.

Återföring till hushållen ger bättre resultat än sänkt drivmedelsskatt

Det finns flera andra politiska lösningar för att kompensera hushållen för höga bränslepriser som kan ge mer önskvärda effekter än sänkta bränsleskatter. Vår forskning visar, till exempel, att åtta miljarder kronor som satsas på välfärden, varav hälften på utbildning och hälften på sjukvård, skulle ge betydligt bättre utfall för både BNP och sysselsättning. En annan väg är subventioner till elbilar i budget- och mellanklass, vilket skulle minska utsläppen betydligt mer än något annat styrmedel i vår studie.

Hushållen kan också kompenseras direkt. Studien visar att generella återföringar till hushållen, riktade till låginkomsttagare eller lika till alla, ger en mer jämlik inkomstfördelning, samtidigt som effekterna på BNP och sysselsättning motsvarar eller blir bättre än vid en sänkning av inkomstskatten (se figur). Även en generell sänkt inkomstskatt ger bättre resultat än sänkt bränsleskatt för utsläpp och sysselsättning, men BNP-effekten blir något lägre.

Effekter av klimatpolitiska styrmedel

Olika styrmedel kan implementeras för att kompensera hushållen för höga drivmedelspriser. Graferna visar effekterna på koldioxidutsläpp, BNP och sysselsättning för ett urval av styrmedel.

Progressiv beskattning kan förena klimatnytta med jämlikhet

Vi har också analyserat vad som händer när klimatpolitiska styrmedelspaket kombineras med progressiva skattereformer. Sådana strategier kan minska ekonomiska klyftor samtidigt som de finansierar klimatomställningen, genom att de grupper som i genomsnitt har högst inkomster och störst koldioxidavtryck står för en större del av kostnaden. Klimatnyttan kan ökas ytterligare genom att skatteintäkterna används till att subventionera koldioxidsnåla alternativ – då blir effekten på utsläppen jämförbar med den som uppnås genom höjda drivmedelsskatter. Om policypaketet även omfattar satsningar på välfärden, exempelvis utbildning och vård, kan det dessutom stärka både BNP, sysselsättning och jämlikhet.

Kombinerade styrmedel kan både minska utsläpp och stärka ekonomin

Effekten av klimatpolitiken beror på såväl vilka styrmedel som implementeras som hur de kombineras. Både kraftigare styrmedel och rätt kombination av styrmedel har betydelse. I vår studie har vi enbart analyserat ett litet antal styrmedel, men resultaten visar att styrmedelskombinationer som införs parallellt

kan förstärka effekterna betydligt, både i form av minskade utsläpp och ökad jämlikhet.

Vi konstaterade också att klimatnyttan av insatserna skulle kunna vara betydande i relation till kostnaden. Styrmedlen i studien skulle som mest kunna ge en utsläppsminskning på cirka 4,5 procent av Sveriges territoriella utsläpp, eller omkring 2,0 miljoner ton koldioxid. De åtta miljarder vi laborerat med utgör bara 0,13 procent av BNP, men kan ändå ge märkbara effekter, inte bara på utsläppen, utan även på tillväxt och sysselsättning. Effekterna på den ekonomiska ojämlikheten är däremot begränsade, och för att bryta de ökade ekonomiska klyftorna i Sverige krävs mer långtgående åtgärder än de vi har studerat här.

Sammanfattningsvis finns det alltså flera åtgärder som är betydligt bättre sätt att kompensera hushållen än att sänka bränsleskatterna – styrmedelspaket som samtidigt minskar utsläppen, stärker BNP och sysselsättningen och bidrar till ökad jämlikhet. Genom sådana noggrant utformade policypaket finns potential att motverka den rådande klimatpolitiska motreaktionen, genom att minska risken för att klimatpolitiken ska drabba utsatta grupper. När EU under kommande år ska intensifiera arbetet för att minska transportsektorns utsläpp blir styrmedel som tar social hänsyn viktiga verktyg för att säkra både legitimitet och resultat.

Effektiva styrmedel för att kompensera hushåll

- Återföring av skatteintäkter är mer effektivt än en sänkt bränsleskatt för att kompensera hushåll för ökade drivmedelskostnader. Det undviker ökade utsläpp, men ger samma eller bättre effekter på BNP och sysselsättning.
- Att kombinera höjda bränsleskatter med flera styrmedel, som återföring, gröna subventioner eller satsningar på offentlig välfärd, kan avsevärt öka utsläppsminskningar, motverka negativa fördelningseffekter och upprätthålla eller förbättra sysselsättning och ekonomisk tillväxt jämfört med enbart höjda drivmedelsskatter.
- Progressiv beskattning som finansierar gröna subventioner och investeringar i offentlig välfärd kan förena utsläppsminskningar med minskad inkomstojämlikhet, ökad sysselsättning och stärkt ekonomisk tillväxt.

Fördjupning

- Ergon, J., Larsson, M., Finnveden, G., Karlsson, M., Gutzianas, I., & Kiss-Dobronyi, B. (2025). Modelling policy packages with combined climate, social, and macroeconomic goals: the Swedish case. Climate Policy
- Debattartikel "Klimatpolitiken går ut över ekonomin, skriver forskare", Svenska Dagbladet, 250821.
- Se presentation: Vad krävs för en rättvis omställning?

Åsa Svenfelt

Biträdande professor i
samhällsplanering, Centrum
för kommunstrategiska
studier, Linköpings universitet

Vishal Parekh

Doktor i hållbarhetsstudier,
KTH

Vem har makten över matkonsumtionen?

När hållbart ätande diskuteras hamnar ofta konsumenter och individer i fokus, och bättre information om matens miljö- och hälsoeffekter lyfts fram som en lösning. Men är det verkligen mer information som behövs? Vad – eller vem – påverkar egentligen hushållens möjligheter att äta mer hållbart? Genom hushållens glasögon har vi undersökt hur det omgivande samhället påverkar deras förutsättningar, och vilka aktörer eller faktorer som kan hindra eller underlätta en omställning till mer hållbar matkonsumtion.

Den här studien handlar om svenska hushåll som försöker ändra sina matvanor för att bli mer hållbara. Vi ville förstå vad som hjälper och vad som hindrar människor i vardagen när de försöker göra bättre val för både hälsa och miljö. För att ta reda på det deltog 14 hushåll i 13 kommuner i ett försök där de under 4–8 veckor antog utmaningen att välja och försöka uppnå specifika mål för hållbart ätande. De kunde välja ett eller flera av följande fem mål; att äta för minskad klimatpåverkan; att äta för att främja ett rikt odlingslandskap; att äta mindre av energitäta och näringsfattiga livsmedel (som läsk och godis); äta mindre rött kött och chark; och äta mer frukt, grönt och baljväxter. Hushållen dokumenterade sina upplevelser i dagböcker, enkäter och intervjuer.

De gränser som hushållen under studiens gång ofta stötte på kan beskrivas med metaforen av ett glastak. Forskningen visar att glastaket, som består av en mängd olika strukturella faktorer, begränsar handlingsutrymmet för många hushåll när det kommer till att göra en omställning. Hushållen stöter på hinder relaterade till exempelvis ett begränsat utbud av hälsosamma och vegetariska alternativ i butiker, restauranger och på arbetsplatser. Andra hinder utgörs av brist på tid för att tänka, lära och hitta nytt, eller brist på stödjande strukturer i vardagen. Matpriserna är också en avgörande faktor: trots att de medverkande hushållen har medelhög till hög inkomst upplever de att hållbar och hälsosam mat är orimligt dyr jämfört med mer ohälsosamma alternativ.

**Gemenskap kan
stärka förmågan
till förändring!**

För andra hushåll kan samma faktorer fungera som möjliggörare, som när det finns ett gott utbud av hållbara livsmedelsprodukter i närområdet, eller när det finns stöd för en omställning på arbetsplatser, i sociala nätverk och i medier. De kan också ha egen makt att ställa om genom att producera en del av sin egen mat – om de har tillgång till odlingsmark. Att göra en omställning tillsammans med andra, både i det egna hushållet och på arbetsplatsen, verkar för flera hushåll i studien stärka förmågan till förändring.

Detta visar hur faktorer som utgör hinder eller möjliggörare för hushållens omställning varierar beroende på både sociala och materiella omständigheter, som normer och socialt stöd, tillgång till odlingsmark eller produktutbud i mataffären. Detta tyder på att strategier och stödåtgärder skulle behöva vara utformade efter sådana omständigheter.

”

Att lägga ansvaret på hushållen gör konsumenterna till syndabockar och flyttar uppmärksamheten bort från de strukturella förändringar som behövs för att möjliggöra hållbar konsumtion i stor skala.

Resultaten innebär dock inte att hushållen inte har någon makt eller handlingsfrihet. De tog sig an utmaningen att äta hållbart med stort engagemang och lyckades, i alla fall under experimentet, göra en reell omställning. Vissa gjorde det i mycket stor utsträckning och andra i mindre utsträckning, enligt deras egen beskrivning. För att hantera de olika utmaningar som var kopplade till deras egna matlagningsfärdigheter, kulturella sammanhang och sådana begränsningar som utgjorde glastaket, använde de också flera strategier för att övervinna sådana hinder. Exempel på sådana strategier var att lägga mer tid på att söka efter nya recept, produkter och restauranger, att testa olika varianter av protein som ersättning till kött, att "späda ut" kött med grönsaker och bönor för att få rätterna likartade men med mindre klimatpåverkan, att äta mer hemma alternativt ha matlåda istället för att äta på restaurang, att veckohandla och att planera i förväg för att få tiden att räcka till. Interventionen visade således att en omställning till hållbart ätande kan vara möjlig för engagerade hushåll, men att det kräver betydande ansträngning, tid och resurser.

Så vem borde ha ansvar för omställningen? I forskningen har det sedan tidigare förts fram att konsumenternas egenmakt är begränsad, och att fokus på individuella livsstilsförändringar är otillräckligt. Detta bekräftas av vår studie, där försöket krävde betydande insatser och resurser av hushållen. Flera hushåll uttrycker att hållbar omställning inte borde vara avhängigt konsumenternas val, utan i stället borde stödjas av staten och andra aktörer inom matsystemet, till exempel genom att ta bort "dåliga" alternativ helt och hållet. Att lägga ansvaret på hushållen gör konsumenterna till syndabockar och flyttar uppmärksamheten bort från de strukturella förändringar som behövs för att möjliggöra hållbar konsumtion i stor skala.

En omställning till hållbart ätande kan påverkas av en mängd olika aktörer, som var och en har viss makt och ett visst mandat att driva förändring. De nyckelaktörer som identifierats i studien är butiker, restauranger samt politiker på olika nivåer.

Det är värt att notera att flera av deltagarna i studien hade omfattande kunskap om hållbara och hälsosamma matvanor, liksom goda ekonomiska resurser. Alla hushåll har dock inte lika bra förutsättningar, vilket innebär att aktörerna inom livsmedelssystemet har ett stort ansvar för att forma hållbara system som inkluderar alla typer av hushåll – om hållbar konsumtion ska kunna bli norm.

Fördjupning

- Svenfelt, Å. & Parekh, V. (manuskript). Enabling sustainable food consumption beyond behavior – learning from a household transition intervention. Ingår i avhandlingen: Parekh, V. (2025). Mainstreaming Sustainable Consumption. Practices, Perspectives, and the Case of Food. Doktorsavhandling i hållbarhetsstudier, KTH.

Oksana Mont
Professor, Lunds universitet

Hedda Roberts
Researcher, Hot or Cool
Institute

Carl Dalhammar
Professor, Lunds universitet

Produktförstöring: hur är det möjligt och hur kan det undvikas?

Varje år kasseras miljontals fullt fungerande varor innan de når konsumenterna, trots att samhället befinner sig mitt i en kombinerad klimat- och resurskris. I ny forskning kartlägger forskare varför produktförstöring sker, vilka affärsstrategier och regleringar som möjliggör detta, och hur olika aktörer kan bidra till att bryta mönstret.

Varför förstörs fullt fungerande produkter?

Produktförstöring innebär att nya, fullt fungerande konsumentprodukter medvetet kasseras – ofta genom förbränning eller deponi – ofta innan de ens nått slutanvändarna. Denna praxis sker inom flera sektorer, men är särskilt vanlig inom textil och elektronik, där det inte är ovanligt med överskottslager, produkter som snabbt blir omoderna på grund av mode- eller tekniksiften, och en kultur av kundreturer. Resultatet är något som kan betraktas som ett oetiskt resursslöseri där produkter som krävt material, energi och arbetskraft förstörs utan att ha fyllt någon funktion. Förutom de miljömässiga konsekvenserna finns det också en social dimension, där överflöd och kassering av helt nya produkter står i kontrast till ojämlikt fördelade konsumtionsmöjligheter.

Vår studie visar att tre huvudsakliga faktorer på systemnivå genererar stora mängder osålda eller returnerade produkter. För det första bygger många affärsmodeller på en made-to-stock-logik, där billiga varor produceras i stora volymer för att alltid finnas tillgängliga i lager. Sådana överskottslager, det vill säga att vissa produkter aldrig lämnar lagret, ses som en förväntad och accepterad konsekvens. För det andra präglas produktdesignen ofta av låg kvalitet och kort livslängd. Produkter slits snabbt ut, blir omoderna eller motsvarar inte konsumenternas förväntningar, vilket ökar returvolymerna. För det tredje bidrar konsumentbeteenden till produktförstöring, något som bland annat drivs av e-handels generösa returvillkor. Dessa har skapat en norm där det är vanligt att beställa hem flera varor med avsikten att returnera en del av dem. Denna returvänliga ohållbara köpkultur har bidragit till ökande avfallsmängder.

Flera länder har infört initiativ för att stävja produktförstöringen!

Orsaker bakom ökande kundreturer och kasserade produkter

Varför ökar antalet kundreturer?	Varför ökar mängden kasserade produkter?
Fast fashion och ultra-fast-fashion	Varumärkesintegritet
Hemleveranser	Varumärkesvärde
Generösa returpolicyer	Överskottslager som affärsmodell
Onlineköp gör det svårt att bedöma produkters passform	Alternativen är ekonomiskt olönsamma
Billiga produkter	Dyrt att bedöma möjligheten till återförsäljning
Låg produktkvalitet och kort produktlivslängd	Dyrt att reparera
Ökad kundkänslighet för kvalitet och passform	Brist på kunskap eller verktyg för reparation

Företag och konsumenter verkar inom samhälls-strukturer där lönsamhet, tillgänglighet och snabbhet premieras. För att minska produktförstöring behöver vi förändra affärsmodeller och normer – inte bara hantera konsekvenserna av destruktiva affärspraktiker, utan förhindra att de uppstår från början.

Ekonomiska och strategiska drivkrafter

Varför är det då så att många returnerade eller osålda produkter som är fullt funktionella kasseras i stället för att användas? Ett av de främsta skälen är ekonomiskt: det kostar mer att inspektera, eventuellt reparera och återförpacka en vara än att kassera den, särskilt när det gäller varor med lågt försäljningsvärde. Det finns sällan en ekonomisk vinst i att åter sälja en produkt som redan genererat en kostnad genom returhantering. Ett annat skäl är varumärkesstrategier. Många företag vill inte se sina produkter sålda med rabatt eller donerade av rädsla för att det ska urholka varumärkets exklusivitet. Det gäller särskilt lyxvaror, men även fast fashion-aktörer ser en risk för att kunder väntar in kampanjer om det finns förväntan på framtida nedsatta priser.

Vägar mot minskad produktförstöring

Flera länder har infört initiativ för att stävja produktförstöringen. Frankrike har infört ett förbud mot att kassera osålda varor, men tillåter återvinning som alternativ till återbruk. Tyskland har infört rapporteringskrav och en skyldighet att hantera produkter ansvarsfullt. Belgien erbjuder skattefördelar för donationer. Dessa exempel är viktiga men otillräckliga, och vår forskning visar att en bredare och mer effektiv policy-mix krävs. Ekonomiska styrmedel kan innefatta skatt på produktreturer och osålda lagervaror, vilket avsevärt skulle öka kostnaderna för överskottsvaror och sätta press på producenterna att bättre anpassa produktionen till efterfrågan. Detta skulle i sin tur tvinga återförsäljare att ompröva sina varuportföljer och analysera vilka produkter som regelbundet leder till stora volymer osäljbara varor eller kundreturer – och kanske fatta beslut att ta bort dessa ur sitt sortiment. Nya lagar och andra styrmedel kan också ställa krav på högre produktkvalitet, garantier, och på inrättandet av återtagssystem. Informationsåtgärder kan omfatta produktmärkning för reparerbarhet och miljöpåverkan. Det behövs även investeringar i återbrukssektorn – både i fysisk infrastruktur och i digital teknik.

För att minska
produktför-
störing krävs
förändringar på
systemnivå!

Företag kan också agera genom att minska överskottsproduktion, förbättra sin produktinformation och införa made-to-order-modeller i de fall där det är möjligt. De kan också samarbeta med återbruksaktörer och arbeta systematiskt med data för att identifiera produkter som återkommande returneras. Konsumenter kan bidra genom att handla mer medvetet, undvika onödiga returer och efterfråga produkter som håller längre och kan repareras. Men det är viktigt att inse att både företag och konsumenter verkar inom samhällsstrukturer där lönsamhet, tillgänglighet och snabbhet premieras - för att minska produktförstöring krävs därför förändringar på systemnivå. Det är avgörande att politiken utformas för att förändra affärsmodeller och normer – inte bara för att hantera konsekvenserna av destruktiva affärspraktiker, utan för att förhindra att de uppstår från början.

Fördjupning

- Forskare: [Räkna med att dina klädreturer slängs](#). Dagens Nyheter (230112)
- Roberts, H., Milios, L., Mont, O., & Dalhammar, C. (2023). [Product destruction: Exploring unsustainable production-consumption systems and appropriate policy responses](#). Sustainable Production and Consumption
- Se webinarium: [Så mycket produkter förstör vi](#). Oksana Mont

Jörgen Larsson
Docent, Chalmers tekniska
högskola

Emma Ejelöv
Doktor, Chalmers tekniska
högskola

Matskatteväxling – en god idé?

Grön skatteväxling är ett etablerat styrmedel, men hur kan det tillämpas för att minska miljöpåverkan från maten vi äter? Matskatteväxling innebär att skatten justeras uppåt eller neråt för vissa typer av mat, exempelvis genom att moms sänks på hälsosam mat och att punktskatter införs på klimatbelastande livsmedel. Vår forskning visar att det är möjligt att utforma en matskatteväxling som ger både betydande vinster för hälsa och miljö, utan att drabba vare sig låginkomsttagares eller statens finanser negativt.

Livsmedelsindustrin och handeln har ett stort inflytande på våra matvanor genom sin marknadsföring, prissättning och produktutveckling.

Matvanor som samhälls-, miljö- och hälsoproblem

Ohälsosamma matvanor är idag den främsta riskfaktorn för förtida död i Sverige, större än både rökning och alkohol. Mer än hälften av alla vuxna lever med övervikt eller obesitas. Även barns kostvanor väcker oro: bara ett av tio barn äter tillräckligt med frukt och grönsaker och andelen barn med obesitas har mer än fördubblats jämfört med för 30 år sedan.

Vad vi äter är inte bara en privat angelägenhet – det är också en samhällsfråga. Ohälsa kopplad till kosten leder både till höga kostnader för sjukvård och till produktionsbortfall, kostnader som hela samhället får bära. Våra matvanor påverkar dessutom miljön i stor skala. Klimatpåverkan från svenskarnas livsmedelskonsumtion är nästan dubbelt så stor som utsläppen från hela den svenska personbilstrafiken. För att minska utsläppen i linje med de globala klimatmålen räcker det inte med tekniska lösningar inom jordbruk och livsmedelsproduktion – vi behöver också förändra vad vi äter.

Det är viktigt att förstå att våra matvanor inte bara är resultatet av våra egna preferenser. De flesta människor omges i dag av ett stort utbud av billiga, lättillgängliga och kaloritäta men näringsfattiga livsmedel, vilket i hög grad påverkar våra val i mataffären. Livsmedelsindustrin och handeln har ett stort inflytande på våra matvanor genom hur de bedriver sin marknadsföring, prissättning och produktutveckling.

Så kan en matskatteväxling utformas

Idag är kostråden det främsta politiska styrmedlet för att främja hälsosamma och hållbara matvanor. För att i högre grad påverka människors matvanor behövs mer kraftfulla politiska insatser. Olika skatter och subventioner påverkar konsumtionen på olika sätt, och i vår forskning har vi undersökt vilka effekter som skapas av höjda eller sänkta skatter på livsmedel. Generellt tenderar människor att köpa mindre av en vara när priset höjs, och mer när priset sänks.

Ett möjligt alternativ är att momsen tas bort helt för frukt, grönsaker, baljväxter och fullkornsprodukter (jämfört med 12% moms), samtidigt som en punktskatt införs på sockersötade drycker, charkprodukter och rött kött (se tabell). Enligt våra beräkningar skulle borttagandet av momsen leda till att intaget av de hälsosamma livsmedlen ökar med mellan 4 och 18 procent, konsumtionen av sockersötade drycker minska med omkring 25 procent, och konsumtionen av nötkött minska med 19 procent, och därmed hamna på samma nivåer som på 1990-talet.

	Skatte- förändring	Konsumtions- förändring
Frukt, grönsaker, rotfrukter, baljväxter	0% moms	+ 4.4%
Fullkornsprodukter	0% moms	+ 7 till + 18%
Sockersötade drycker	Skatt 3,7 kr/liter	- 24%
Nöt- och lammkött	Skatt 31 kr/kg	- 19%
Fläskkött	Skatt 5,4 kr/kg	- 0.7%
Charkprodukter	Skatt 4,8 kr/kg	- 5.5%

**Förändrade
matvanor = 700
förhindrade
dödsfall per år!**

Påverkan på hälsa, miljö och effekter för låginkomsttagare

Vi utvärderade vidare vilka effekter den föreslagna skatteväxlingen skulle få. Hälsoeffekterna analyserades utifrån WHO:s modell som simulerar förändringar i antalet förtida dödsfall (dvs personer under 70 år) bland den svenska befolkningen. Enligt våra beräkningar skulle de förändrade matvanorna leda till att antalet förtida dödsfall minskar med drygt 700 personer per år. Som jämförelse kan nämnas att omkring 200 personer per år omkommer i vägtrafiken. Analysen indikerar också att de positiva hälsoeffekterna skulle vara något större för låginkomsttagare än för höginkomsttagare.

Vi analyserade även miljöeffekterna av den simulerade matskatteväxlingen: sammanlagt skulle denna resultera i 4,4 procent lägre klimatpåverkan från den totala livsmedelskonsumtionen. Det innebär cirka 700 000 ton koldioxidekvivalenter för hela den svenska befolkningen, vilket motsvarar en minskning av de svenska utsläppen från personbilar med cirka åtta procent. Utöver detta medför konsumtionsförändringarna även positiva effekter för en mängd andra miljöaspekter, vilket till stor del kan förklaras av minskad konsumtion av kött och därmed minskat behov av djurfoder.

Matskatteväxlingen skulle ge samhällsekonomiska fördelar genom minskade kostnader för sjukvård och sjukpenning.

Det är också väsentligt att förstå fördelningseffekterna. Prishöjningar på mat drabbar vanligtvis låginkomsttagare hårdare eftersom denna grupp lägger en större andel av inkomsten på mat. I denna matskatteväxling kompenseras dock punktskatter på vissa livsmedel med att momsen tas bort på andra livsmedel. Våra beräkningar visar att nettoeffekten för alla inkomstgrupper är försumbar (under 10 kr per månad per person). Matskatteväxlingen är också utformad för att vara finansiellt neutral för staten på kort sikt, men kan förväntas generera ekonomiska fördelar på längre sikt genom minskade sjukvårdskostnader, lägre produktionsbortfall till följd av sjukfrånvaro och minskade miljörelaterade kostnader. Den här typen av skatter och subventioner appliceras likformigt på alla produkter inom en livsmedelskategori, vilket gör att inhemskt producerade livsmedel inte missgynnas jämfört med de importerade och därmed heller inte det inhemska lantbrukets konkurrenskraft. Vår slutsats är att en matskatteväxling kan utformas för att få betydande gynnsamma effekter, utan att negativt påverka konsumenternas privatekonomi.

Forskningen har genomförts av åtta forskare från Chalmers, Karolinska institutet och Sveriges lantbruksuniversitet. Effekterna av skatteförändringar har simulerats med hjälp av omfattande data från ICA. Urvalet av vilka livsmedel som subventioneras eller beskattas i den simulerade studien bygger på de nordiska näringsrekommendationerna. Skatten på olika sorters kött baseras på skillnader i deras klimatpåverkan.

Utöver ovan beskrivna forskning så har acceptansen för en matskatteväxling bland allmänhet och politiker analyserats i ett annat projekt, se här.

Fördjupning – chatta om matskatteväxling på www.greenchat.se

- Larsson, J., Månsson, E., Röös, E., Säll, S., Patterson, E., Schäfer Elinder, L. & Ejelöv, E. (2025). Matskatteväxling – en god idé? Mistra Sustainable Consumption - rapport 2:4.
- Larsson, J., Månsson, E., Nässén, J., Röös, E., Säll, S., Patterson, E., Schäfer Elinder, L. & Ejelöv, E. (2026). Cost-Neutral Food Tax Reforms for Healthier and More Sustainable Diets. Ecological Economics.
- Debattartikel "Forskare: Gör det billigare för svenskar att välja rätt i mataffären", Altinget, 250325
- Film (4 min) Hur fungerar en matskatteväxling?
- Matskatteväxling.se med bl.a. länk till webinarium.
- PM om momsdifferentiering av livsmedel

Emma Ejelöv
Doktor, Chalmers tekniska
högskola

Jonas Nässén
Docent, Chalmers tekniska
högskola

Jörgen Larsson
Docent, Chalmers tekniska
högskola

Acceptans och argument för en matskatteväxling

En matskatteväxling har potential att både minska utsläppen och förbättra folkhälsan. Acceptansen för en skatt på rött och processat kött bland konsumenter och politiker varierar något, men den ökar markant om intäkterna från skatten används för att sänka momsen på frukt och grönt. Samtidigt finns det tydliga skillnader mellan politiska grupper: Högerorienterade väljare och politiker är mer skeptiska och tenderar att vara negativa till en köttskatt. Däremot finns en bred samsyn om att snacks och läsk borde beskattas hårdare och att hälsosamma livsmedel borde bli billigare.

Matskatteväxling, det vill säga att skatten höjs på livsmedel som har negativ påverkan på klimat och hälsa, och sänks på livsmedel med låg klimatpåverkan eller positiva effekter på folkhälsan, har uppmärksammats som ett aktuellt styrmedel. En matskatteväxling har visat sig kunna minska klimatutsläppen från matkonsumtion och förbättra folkhälsan, samtidigt som det inte orsakar ökade matutgifter för varken låg-, medel-, eller höginkomsttagare. Men trots att ett styrmedel visar sig vara ett effektivt verktyg för att nå samhällspolitiska mål, är det inte säkert att det skulle tas väl emot av befolkningen eller av politikerna. Om ett styrmedel uppfattas som impopulärt kan politiker tendera att undvika det, eftersom de riskerar att bli straffade för det i nästkommande val. Därför behöver vi bättre förstå hur acceptansen för en matskatteväxling ser ut.

Vilken acceptans finns för en matskatteväxling?

Vår studie baseras på enkätsvar från 3233 svenska väljare och 1253 politiker. Resultaten visar, i linje med tidigare forskning, att acceptansen för att enbart höja skatter eller införa nya skatter – i vår studie en skatt på rött och processat kött – är låg. Acceptansen ökar dock markant om skatteintäkterna används för att sänka momsen på annan mat, särskilt frukt och grönt. I sådana fall skulle den genomsnittlige väljaren och politikern istället bli neutralt inställda till förslaget.

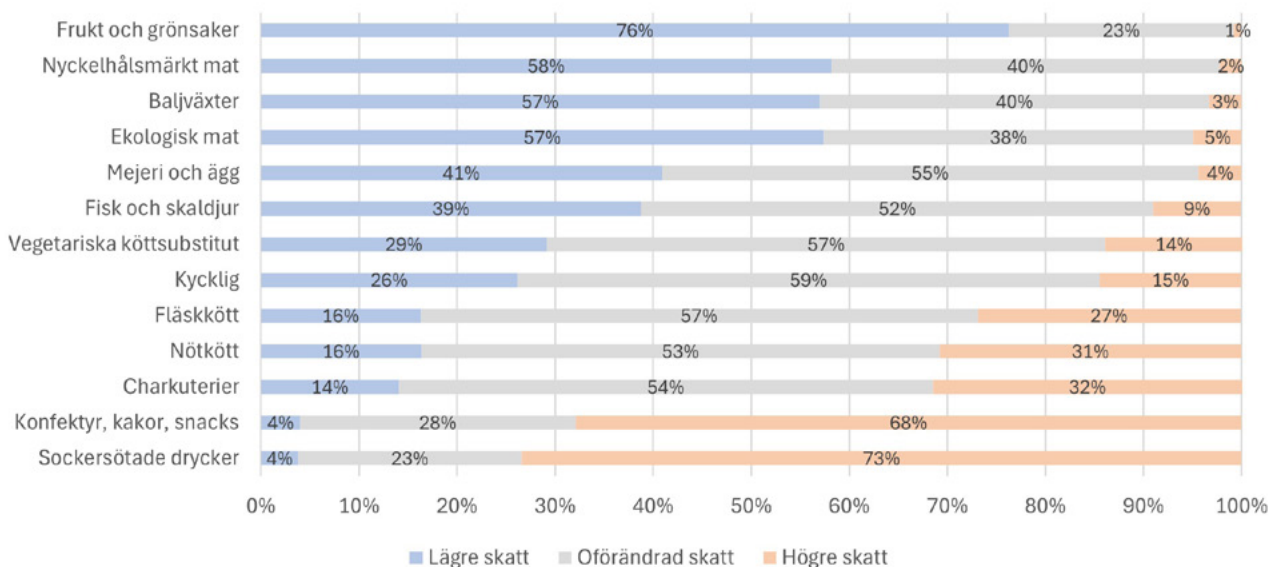
Matskatteväxlingen kan utformas så att den genomsnittliga matkassen inte blir dyrare.

Trots att högerorienterade väljare och politiker generellt är mer negativt inställda till samtliga studerade skatteförslag än de vänsterorienterade personerna, var matskatteväxlingsförslaget det förslag som fick högst acceptans bland personer inom samtliga politiska partier.

För att förstå varför stödet för en matskatteväxling är betydligt svagare bland moderata, kristdemokratiska och sverigedemokratiska väljare och politiker, analyserade vi i vilken utsträckning de instämmer i olika argument för och emot en köttskatt. Högerorienterade personer tenderar att hålla med om alla argument emot en köttskatt, men inte några argument för. Till exempel instämmer de i lägre utsträckning i att rött och processat kött påverkar klimatet negativt eller har negativa effekter på folkhälsan.

Missuppfattningar och invändningar

Ett vanligt förekommande argument mot en konsumtionsskatt på kött hänger samman med en föreställning om att skatten enbart eller främst skulle påverka priset på inhemska produkter, vilket inte stämmer. I linje med detta är många högerväljare oroliga för att Sveriges självförsörjning och biologiska mångfald skulle påverkas negativt av skatten. Ett annat motargument, som delas av både höger- och vänsterväljare och av politiker, är uppfattningen att en förändrad skatt skulle få negativa ekonomiska effekter för specifikt låginkomsttagare. Denna invändning kan dock bemötas genom att matskatteväxlingen utformas så att den genomsnittliga matkassen inte blir dyrare. Till viss del kan alltså negativa attityder till just en köttskatt bero på missuppfattningar, medan andra invändningar skulle kunna bemötas genom en väl utformad kombination av matskatteväxling och andra styrmedelsåtgärder.

Andel av väljarunderlaget (i procent) som föredrar sänkt, oförändrad, eller höjd skatt på olika livsmedel.

Just nu: Höjd
skatt på sötade
drycker och
rött kött!

Preferenser för höjda eller sänkta skatter

När vi frågade för vilka livsmedel svenska väljare skulle vilja antingen höja, bibehålla eller sänka skatten, framkom det tydliga mönster. En majoritet föredrar sänkt skatt på livsmedel som frukt och grönt, baljväxter, nyckelhålsmärkta och ekologiska varor. Samtidigt skulle en majoritet vilja se en höjd skatt på sockersötade drycker och kakor och snacks. För mer proteinrika livsmedel som rött och processat kött, mejeriprodukter, ägg, och vegetariska köttsubstitut vill de flesta bibehålla nuvarande skattenivå. Det är dock relativt fler som förespråkar en höjd skatt på rött och processat kött, jämfört med de som vill se en sänkning. Dessa resultat indikerar att en matskatteväxling, där skatten höjs på rött och processat kött samt sockersötade drycker och snacks, och istället sänks på frukt, grönt och fullkornsprodukter, är ett styrmedelsalternativ med potential att vinna acceptans.

Fördjupning – chatta om matskatteväxling på www.greenchat.se

- Kapitlet "Acceptans av matskatteväxling" i Larsson m.fl. (2025) [Matskatteväxling – en god idé? Effekter och acceptans av att använda skatter och subventioner för en mer hälsosam och hållbar livsmedelskonsumtion](#). Mistra Sustainable Consumption - rapport 2:4.
- Ejelöv, E., Nässén, J., Matti, S., Elinder, L. S., & Larsson, J. (2025). [Public and political acceptability of a food tax shift—An experiment with policy framing and revenue use](#). Food Policy
- Ejelöv, E., Larsson, J., Matti, S., & Nässén, J. (2025). [Understanding opposition: arguments for and against a meat tax in Sweden and their effect on policy attitudes](#). Environmental Research: Food Systems
- Video: [Attityder till matskatteväxling](#), Emma Ejelöv, Chalmers.
- Matskatteväxling.se med bl.a. länk till webinarium.

David Andersson
Doktor, Chalmers

Jonas Nässén
Docent, Chalmers

Äts klimatvinster av hållbara beteenden upp av ny konsumtion?

Byt till en mer bensinsnål bil, men kör mer? Cykla till jobbet, men flyg på semestern? Rekyleffekten – att klimatvinster inom ett konsumtionsområde motverkas av ny konsumtion inom andra – är ett etablerat antagande som används i samhällsekonomiska modeller och påverkar förståelsen av vilka effekter olika samhällsförändringar får. Våra studier pekar på att detta inte alltid stämmer för konsumtionsförändringar. Tvärtom tycks många hushåll som gjort klimatvänliga livsstilsval undvika att öka sina utsläpp inom andra områden – vilket medför förstärkta klimatvinster.

Vad är rekyleffekter – och varför spelar de roll?

Rekyleffekter innebär att när vi sparar pengar, tid eller energi genom effektiviseringar eller beteendeförändringar, kan de resurserna i stället användas till annan konsumtion som också bidrar till utsläpp. Ett klassiskt exempel är byte till en bränslesnål bil: den blir billigare att köra, vilket kan leda till att vi kör mer och en del av miljönyttan äts då upp.

I vetenskapliga energi- och klimatmodeller antas ofta rekyleffekter minska klimatnyttan både av tekniska effektiviseringar och beteendeförändringar. Fenomenet är väl dokumenterat på produktionssidan av ekonomin, men stämmer det för livsstilsförändringar, särskilt när de görs av miljöskäl? Psykologisk forskning pekar tvärtom på möjligheten till positiva spill-overeffekter, där ett klimatvänligt beteende följs av fler. Frågan om vilket mönster som dominerar när det handlar om livsstilsförändringar är fortfarande öppen och kräver data som fångar både direkta och indirekta effekter på hushållens totala utsläpp. För att undersöka detta analyserade vi alla bilägare i Sverige som bytt bil ett visst år. Resultaten visade en rekyleffekt på cirka 30% hos dem som bytt till en motsvarande bränslesnål bil (som inte klassades som miljöbil), det vill säga 30% av utsläppsminskningen äts upp av ökad körning. Men de hushåll som bytte till

Varje konsumtionsval ledde till stora utsläppsminskningar utan tecken på att de studerade individerna ökade sin konsumtion inom andra områden.

en miljöbil visade ingen ökad körsträcka, med andra ord uppstod ingen rekyleffekt. Det antyder att miljömotiverade val kan dämpa sådana rekyleffekter.

Konsumtionsdata ger en breddad bild

I en andra studie på 700 personer som använde en klimatkalkylator, beräknade vi utsläpp av varje inköp med hjälp av transaktionsdata från deras bankkonto. Vi undersökte fyra olika konsumtionsval: att inte äga bil, att inte flyga, att inte bo i villa och att äta vegansk kost.

Varje konsumtionsval ledde till stora utsläppsminskningar, mellan 0,5 och 1,5 ton CO₂e per person och år. Detta skedde utan tecken på att de studerade individerna ökade sin konsumtion inom andra områden, inte ens då de ekonomiska besparingarna var betydande. Eftersom urvalet bestod av miljöintresserade personer återstod frågan: gäller mönstret även för befolkningen i stort?

Växthusgasutsläpp för fyra lågkoldioxid-livsstilar. Skillnad i konsumtionsbaserade utsläpp (kg CO₂e/person och år) mellan målgrupp (till exempel personer utan bil) och jämförelsegrupp (till exempel personer med bil), per utsläppskategori. Negativa värden innebär lägre utsläpp än jämförelsegruppen. Vänster stapel = beteendespecifik kategori (bil, flyg, boende, och mat), höger stapel = totala utsläpp. När den totala minskningen är större än den direkta minskningen indikerar det en positiv spill-overeffekt (motsatsen till rekyleffekt). I tre av fyra fall (alla utom flyg) ses denna effekt. Resultaten är justerade för bakgrundsfaktorer; små avvikelser beror på avrundning. Tolkning (exempel personer som inte har bil): transport -466 kg, flyg +61 kg, boende -73 kg, mat -69 kg, övrigt -2 kg totalt = -500 kg CO₂e/person och år. I tre av fyra fall (alla utom flyg) ses denna effekt. Källa: Andersson & Nässén (2023). Illustration: Felicia Kernehed.

Positiv spill-
over snarare än
rekyleffekter!

Miljöidentiteten är nyckeln till förståelse

I en tredje ännu ej publicerad studie följde vi ett slumpmässigt urval av 800 enpersonshushåll, där vi kombinerade transaktionsdata med enkäter. Vi studerade här tre konsumtionsval: att inte ha bil, att inte flyga och att vara vegetarian. Bilden är densamma som i våra tidigare studier: alla tre livsstilsval gav stora nettoutsläppsminskningar, mellan 0,7 och 1,9 ton CO₂e per person och år. Den totala klimatvinsten var större än de direkta effekterna från respektive konsumtionsval, vilket tyder på positiv spill-over snarare än rekyleffekter.

I den här studien mätte vi även deltagarnas miljöidentitet (i vilken grad man ser sig som miljövänlig), och prövade om miljöidentiteten är kopplad till om vi ser rekyl- eller spill-overeffekter. Analysen visade att personer som identifierade sig som miljömedvetna hade lägre totala konsumtionsutsläpp än andra som gjort samma konsumtionsval, och som ibland uppvisade rekyleffekter. En stark miljöidentitet verkar alltså dämpa rekyleffekterna och i stället förstärka klimatnyttan. Med andra ord är rekyleffekter inte ett givet utfall, särskilt när valen drivs av miljöskäl.

Livsstilsförändringarna har större klimatnytta än vad nuvarande modeller visar.

Vad betyder det för klimatpolitiken?

IPCC lyfter livsstilsförändringar som en stor, men svårberäknad, möjlighet till utsläppsminskningar. Våra resultat antyder att denna potential ofta underskattas när samhällsekonomiska modeller utgår från generella antaganden om rekyleffekter. De pekar också på att miljöidentitet kan vara en nyckelfaktor som förklarar varför vissa hushåll uppvisar rekyleffekter, medan andra visar positiva spill-overeffekter. Mer forskning behövs för att validera resultaten och analysera kausaliteten. Sammantaget talar våra resultat för att antaganden om rekyleffekter för livsstilsförändringar bör granskas närmare innan de används som standardantagande inom samhällsekonomiska modeller.

Fördjupning – chatta om rekyleffekter på www.greenchat.se

- Andersson, D., & Nässén, J. (2023). [Measuring the direct and indirect effects of low-carbon lifestyles using financial transactions](#). Journal of Cleaner Production
- Andersson, D., Linscott, R., & Nässén, J. (2019). [Estimating car use rebound effects from Swedish microdata](#). Energy Efficiency
- Andersson, D., & Nässén, J. (2025). [Low-carbon lifestyles deliver broad climate benefits, strengthened by environmental self-identity](#). Research Square.
- Video: [Om du inte flyger, kör du mer bil då?](#) David Andersson, Chalmers.

Anneli Kamb
Doktorand, Kungliga
Tekniska högskola

Jörgen Larsson
Docent, Chalmers

Flyget och framtidens semestrar

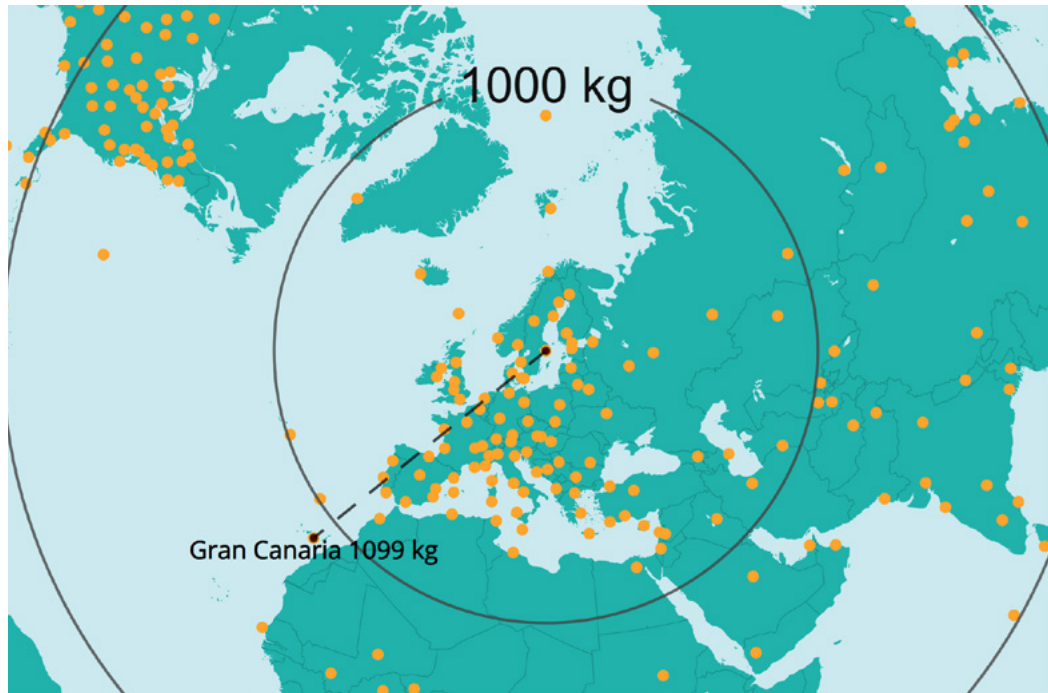
Att resa är för många en självklarhet, och flyget gör hela världen tillgänglig på några timmar – men det är välkänt att semesterresor orsakar ett betydande klimatavtryck. Forskning om svenska resvanor visar att flyget står för stora utsläpp, särskilt långresor utanför Europa. Samtidigt finns stor potential att minska klimatavtrycket genom att välja närmare resmål och mer klimatsmarta färdssätt som nattåg.

Hur stora är utsläppen egentligen?

Det är en stor utmaning att överhuvudtaget mäta flygets klimatpåverkan på nationell nivå. Vi vet dock att klimatpåverkan från svenskarnas flygande är större än vad som framgår i den traditionella utsläppsstatistiken, bland annat eftersom den enbart inkluderar utsläpp från bränsle som har tankats i Sverige.

Vi har utvecklat en metod för att beräkna den totala klimatpåverkan från den svenska befolkningens internationella flygresor. Resultaten visar att svenskar i genomsnitt flyger fem gånger mer än den genomsnittliga världsmedborgaren. Metoden, som tar hänsyn till utsläppen hela vägen fram till slutdestinationen, visar också att långresor utanför Europa står för mer än hälften av de totala flygutsläppen – trots att de utgör en liten andel av alla resor.

Metoden ligger till grund för utsläppskalkylatorn Klimatsmart Semester, och verktyget Flight Emission Map. Figuren nedan illustrerar på ett förenklat sätt klimatpåverkan från en tur- och returresa med flyg. En resa till Kanarieöarna orsakar nästan lika mycket klimatpåverkan per resenär som de direkta genomsnittliga bilutsläppen per person i Sverige under ett år. Det finns dock betydande osäkerheter i beräkningar av flygets utsläpp. En viktig sådan gäller de så kallade höghöjdseffekterna som orsakas av andra utsläpp än koldioxid. Dessa effekter uppstår bara vid vissa flygningar och den vetenskapliga osäkerheten är fortfarande stor. Beräkningarna här bygger därför på en uppskattad genomsnittseffekt eftersom den faktiska effekten inte kan förutses för varje enskild flygresor.

Klimatpåverkan genom koldioxidutsläpp och höghöjdseffekter.
Hämtat från [Flight Emission Map](#).

En resa till Kanarieöarna orsakar nästan lika mycket klimatpåverkan som de genomsnittliga bilutsläppen per person i Sverige under ett helt år.

Hur kan vi minska turismens klimatpåverkan?

För att minska klimatpåverkan från det långväga resandet behöver vi först och främst studera vilka åtgärder som skulle kunna göra störst skillnad. Utsläppen från den svenska befolkningens flygresor beror framför allt på två faktorer: hur långt vi reser och vilket transportsätt vi väljer. Våra beräkningar indikerar att utsläppen från det långväga resandet skulle kunna minska med hela 67 procent, givet att resenärerna både tänker om kring resedestinationer och transportsätt. Det betyder inte att stanna hemma, utan att välja ett närmre, men "likvärdigt resmål". Med likvärdigt resmål menar vi här ett resmål där man kan ta del av samma typer av aktiviteter, exempelvis att ersätta en sol- och badsemester i Asien med en motsvarande resa till Medelhavet. Men utifrån de enkätsvar om vad människor faktiskt kan tänka sig att ändra på, ligger potential för utsläppsminskning i stället kring 26 procent.

Den största klimatvinsten låg i att välja närmare resmål och därmed minska avståndet. Att ersätta flyg med tåg inom Europa visade också på betydande potential. Ett alternativ är också att resa mer sällan, exempelvis vart fjärde år om man vill resa interkontinentalt.

När man jämför olika grupper i samhället visar det sig att yngre personer och de med mindre resvana är mer öppna för förändring, och att sociala normer och klimatengagemang påverkar viljan att semestra hållbart. Politiska åtgärder behövs för att underlätta mer hållbara resvanor, till exempel genom avstånds-baserade flygskatter och bättre tågförbindelser.

Inte ens till 2060 kan enbart tekniska lösningar som fossilfria bränslen eller elflygplan minska utsläppen i linje med klimatmålen.

Framtidens resande kräver både ny teknik och nya vanor

Lyfter vi blicken mot framtiden finns andra förutsättningar eftersom både befintlig och ny teknik har möjlighet att minska utsläppen från flyget. I en studie undersökte vi hur långväga resor skulle kunna se ut i ett samhälle som ska nå nära nollutsläpp till år 2060. Vi modellerade flera tänkbara scenarier där teknikskiften, nya bränslen och förändrade resmönster kombineras på olika sätt. Resultaten visar att tekniska lösningar, som elektriska flygplan eller fossilfria bränslen, visserligen kan minska utsläppen, men inte i tillräcklig omfattning om resandet fortsätter att öka i samma takt som idag. För att utsläppen ska minska i linje med klimatmålen behövs ett minskat resande med flyg i framtiden. Samtliga scenarier visar att det behövs ungefär ett halverat flygresande för den svenska befolkningen, trots relativt optimistiska antaganden om övergång till fossilfria bränslen. Samtidigt innebär dessa scenarier att den genomsnittlige världsmedborgaren ökar sitt flygresande i en framtid där vi antar mer jämn fördelning av resurser.

För att minska utsläppen i snabb takt kommer alltså att krävas beteendeförändringar – till exempel färre långflyg, mer tåg inom Europa och en större acceptans för digitala möten i stället för affärsresor. Viktigt att betona är dock att det inte handlar om att helt sluta resa, utan om att anpassa resandet om vi ska kunna nå klimatmålen. För att uppnå detta kommer politiska styrmedel vara avgörande och det behövs långsiktig planering, eftersom förändringar i transportsystem och resvanor tar tid.

Fördjupning – chatta om flyg och semestrande på www.greenchat.se

- Kamb A, Larsson J (2018) Klimatpåverkan från svenska befolkningens internationella flygresor 1990 – 2017. Chalmers
- Kamb A, Lundberg E, Larsson J, Nilsson J. (2020) Flygresorna och klimatet. Utsläppsminskningar och acceptans för klimatsmartare alternativ. CFT-rapport 2020:01.
- Ekvall, A., Larsson, J., Nässén, J. (2022). Klimatsmart semestrande. Tekniska lösningar, förändrat beteende och politiska styrmedel. Mistra Sustainable Consumption, Rapport 1:15. Chalmers
- Åkerman, J., Kamb, A., Matti, S., Larsson, J., Nilsson, M., Nässén, J. (2022). Långväga resande i linje med klimatmålen. Stockholm: KTH
- Debattartikel. Svenska Dagbladet 241228 Ökat flygande leder åt fel håll
- Video: Semestra hållbart. Jörgen Larsson, Chalmers.

Sara Skarp
Postdoktor, Lunds universitet

Turism inom planetens gränser

Turismsektorn står inför en nödvändig omställning. Förändringsarbetet som krävs för att nå dit behöver stöd och legitimitet för att bli effektivt, och det påverkas i hög grad av hur vi ramar in budskapen kring vilka problem och lösningar som turismen står inför. Att arbeta med så kallad "framing", eller inramning, är därför ett centralt verktyg för att driva fram utvecklingen mot en mer hållbar turism.

Turism bidrar till skatteintäkter och sysselsättning för lokalbefolkning, och till lärande, vila och upplevelser för turister. Men den leder också till växthusgasutsläpp, tryck och slitage på lokal natur och infrastruktur, samt negativa effekter för boende. Vi ser redan nu glimtar av framtiden: protester mot överturism i Syd-europa, skogsbränder i Turkiet och Grekland, vattenbrist, översvämningar och trenden *coolcation* där européer byter kontinentens hetta mot det svalare klimatet i Skandinavien. Denna utveckling visar att dagens turism är ohållbar och samtidigt sker i en värld som alltmer formas av klimatförändringar. Hur vi reser, semesterar och som turister konsumerar upplevelser behöver därför förändras.

Ett ämne vi har forskat på i Mistra Sustainable Consumption är det som kallas inramning (eng. *framing*). Hur problem, lösningar och budskap ramas in kan påverka vad som uppfattas som viktigt, vilka åtgärder som får legitimitet och acceptans och hur effektivt ett förändringsarbete blir. När inramningen förändras kan det öka förståelsen och stödet för nödvändiga förändringar, hos både allmänhet, politiker och näringsliv.

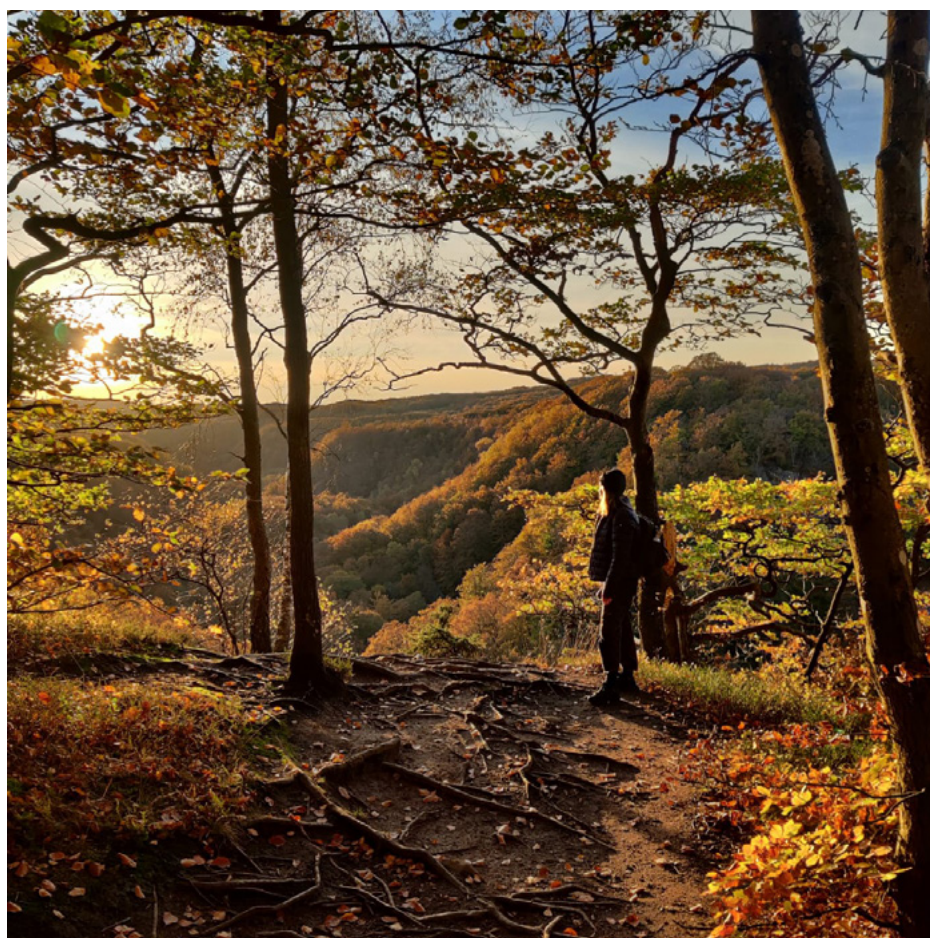
Här presenterar vi tre insikter, som vuxit fram ur vår forskning och som är relevanta för aktörer som arbetar med planering, styrning och påverkan inom turism och relaterade sektorer.

”

Bilden av vad som uppfattas som en "riktig semester" är ofta snäv, men det finns goda möjligheter att förändra och bredda den.

Förankra starkare hållbarhet i etablerade värderingar

Inom turismsektorn, liksom i många andra branscher, är målen ofta maximering och expansion. Målsättningar som fler gäster, fler övernattningsnätter och ett större utbud är ofta underförstådda. Denna logik bidrar till den ohållbara utveckling som beskrivits ovan. För att skapa verklig förändring behöver konventionella hållbarhetsåtgärder (som energieffektivisering eller vattenbesparing) kombineras med mer verkningsfulla insatser som leder till faktiska konsumtionsminskningar. Utmaningen är att logiken om tillväxt och vinstmaximering ofta är så dominerande. Om starkare former av hållbarhet ska få fäste i turismsektorn kan det därför krävas en ny typ av inramning för att öka acceptansen och legitimiteten. I vår studie av Turistrådet Västsveriges initiativ Hållbarhetsklivet såg vi exempel på hur mer verkningsfulla hållbarhetsstrategier kan implementeras. Insatser som att främja "hemester" och besök från grannländer, att ta större hänsyn till lokalbefolkning och miljö samt att underlätta längre vistelser kan förankras i normer som gästfrihet, respekt och stolthet över platsen. Detta visar att även mer långtgående hållbarhetsinitiativ kan integreras i turismplanering och -styrning, om de knyts till etablerade värderingar och normer.

Att bredda bilden av vad en riktig semester är kan innebära att en dag i skogen ses som en upplevelse med vila, lärande och nya intryck. Foto: Sara Skarp

Positionera naturturism och friluftsliv som alternativ markanvändning

Naturen är en av de främsta anledningarna till att människor semesterar i Sverige. Den bidrar även till välmående för boende, och kan vara en anledning att hemestra i stället för att flyga utomlands. Samtidigt finns en generell trend det senaste årtiondet där extraherande industrier växer – exempelvis avverkas mer skog och nya gruvor anläggs, vilket äventyrar naturturismens och friluftslivets mest basala resurs. Vi undersökte hur föreningen Naturturismföretagen ramar in och lyfter fram naturturism som en typ av markanvändning som skapar långsiktigt värde utan att förstöra de naturresurser den bygger på. De lyfter fram samhällsnyttorna som skapas – i form av skatteintäkter, sysselsättning, landsbygdsutveckling, miljöskydd och kunskapsspridning – i kontrast till de mer kortsiktiga nyttor som extraherande industrier ger. En sådan positionerande inramning kan hjälpa till att etablera legitimitet för naturturism i olika arenor där olika mål styr. Givetvis måste också naturturismen och friluftaktiviteter bedrivas på ett hållbart sätt, utifrån en ansvarsfull användning av naturen, för att inte "såga av den gren de sitter på". Detta innebär också att föra dialoger med intressenter och användare för att förstå olika perspektiv på och visioner för naturanvändningen i dag och i framtiden.

Breda bilden av "en riktig semester"

Semester och turism är inte grundläggande mänskliga behov, men de behov som ofta kopplas till semestern – som vila, lärande och social gemenskap – är det. Dessa kan tillgodoses på många olika sätt, även utan resurs- och utsläpp-sintensiva resor. Pandemin visade till exempel att många resenärer kunde uppskatta närliggande resmål och att känslan av "en riktig semester" inte nödvändigtvis var beroende av flygresor och strandliv. I vår studie av Turistrådet Västsveriges initiativ Hållbarhetsklivet såg vi också hur de arbetar med att förändra inramningen, eller bilden, av vad en "riktig semester" innebär. I stället för att marknadsföra soliga bilder på redan populära resmål – vilket riskerar att bidra till överturism – lyfts andra bilder fram, med friska vindar, regnjackor, mysigt höstmörker och värmen från en brasa. Marknadsföringen uppmuntrar också till hemester och till att upptäcka det lokala turismutbudet på den egna hemorten. Vår forskning visar att bilden av vad som uppfattas som en "riktig semester" ofta är snäv, men också att det finns goda möjligheter att förändra och bredda den. Genom en ny inramning kan man lyfta fram att det faktiskt finns alternativ till de långväga resorna med extremvärme till de mest populära resmålen.

Fördjupning

- Skarp, S. (2025). [\(Un\)sheltered from the storm: A wind shelter as focal point for recreational nature use conflicts](#). Journal of Outdoor Recreation and Tourism.
- Skarp, S., & Hoolohan, C. (2024). [Exploring pandemic holiday practices: Meaning, experience and aspiration](#). Annals of Tourism Research Empirical Insights.
- Skarp, S. & Klintman, M. (kommande). Changing (dis)course: How a Destination Management Organisation navigates sufficiency-oriented sustainability.

Jonas Nässén
Docent, Chalmers

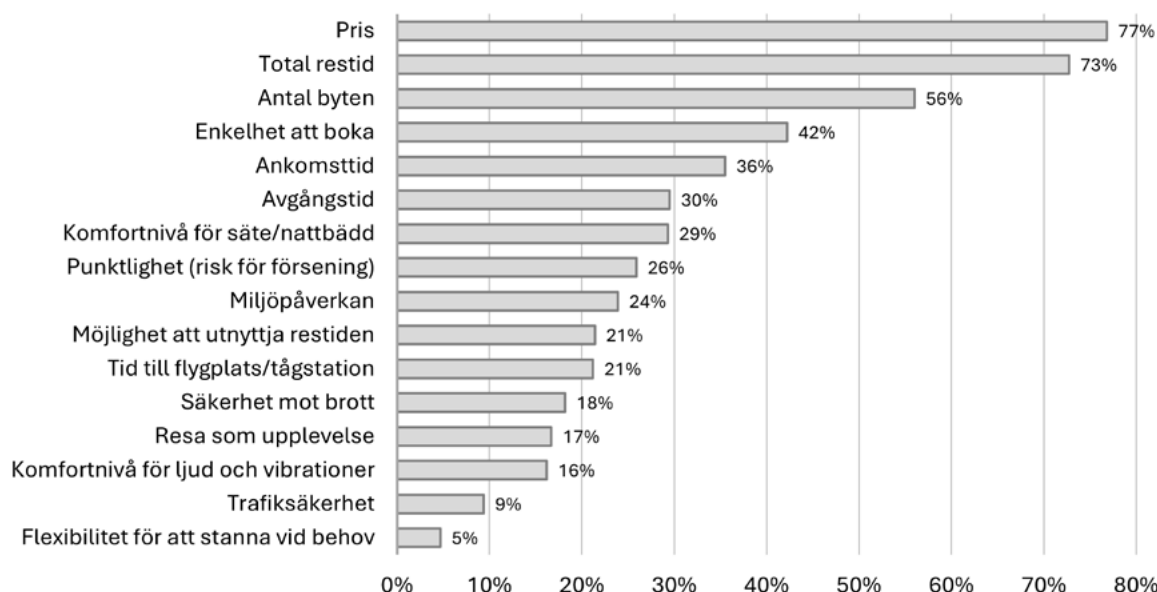
Jörgen Larsson
Docent, Chalmers

Nattåg i stället för flyg – vad krävs och hur stor blir klimatnyttan?

Nattåg introducerades redan på 1830-talet, men har under flera decennier tappat marknadsandelar. Den växande klimatmedvetenheten har dock väckt ett nytt intresse, och många nya linjer har öppnats runt om i Europa. Våra studier visar att nattåget har stor potential som alternativ till flyget. Om trafiken görs mer attraktiv genom smidigare bokning, kortare restider, högre komfort och fler direktförbindelser skulle en betydande andel av dagens flygrese-
närer välja tåget.

Viktigaste faktorerna vid val av transportslag för långväga resor

Andel som angett varje faktor som viktig, flera val möjliga (N=1691)

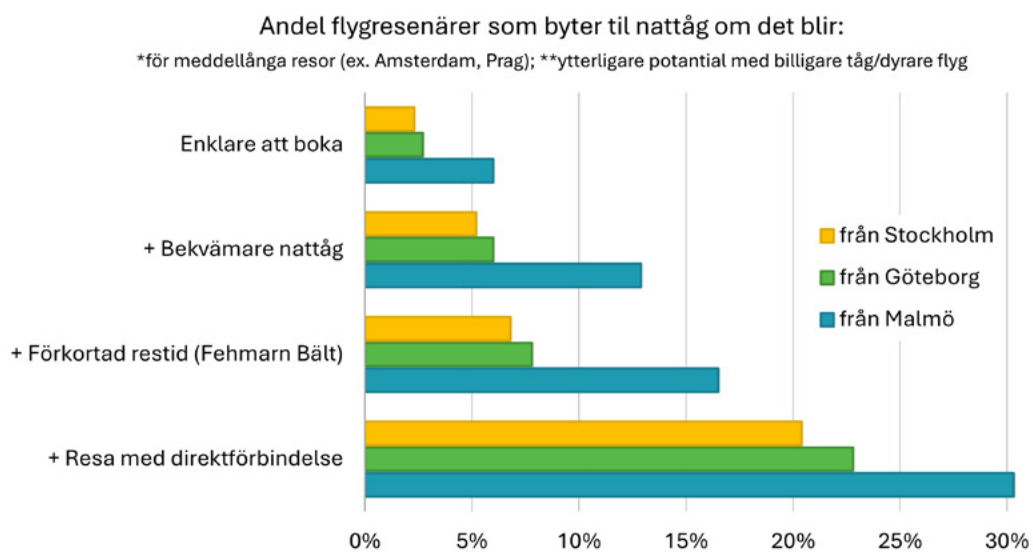
Smidigare boknings-system, mer bekväma tåg, kortare restider kan leda till att 20–30 % av dagens flygresenärer väljer nattåg i stället.

Vad kan få svenskarna att välja nattåget?

För att få fler svenskar att välja nattåget måste vi förstå vilka faktorer som är viktigast när resenärer väljer färdmedel för långväga resor. Detta undersökte vi i en studie, där deltagarna i experiment fick välja vilket färdmedel som framstod som mest attraktivt, beroende på olika faktorer som restid, antal byten, bekvämlighet, och så vidare. Samtliga faktorer som undersöktes i vår studie presenteras i den första figuren. Analyserna baseras på utfallet i 11440 sådana val i experimentet. Studien bekräftar tidigare forskning och visar att resans pris och restiden är de mest avgörande faktorerna för valet av färdmedel. Även antalet byten har en tydlig negativ effekt, särskilt det första bytet, vilket visar betydelsen av direktförbindelser. Möjligheten att sova och att komma fram på morgonen (faktorerna komfort och ankomsttid) bidrar också positivt till viljan att ta nattåget. Vidare skulle ett enkelt, samlat bokningssystem undanröja ett tydligt hinder i dagens system. Även faktorer som starkt miljöengagemang, tidigare positiva erfarenheter av nattåg, liksom flygrädsla, ökar sannolikheten att välja tåget. Vi såg dock att familjer med barn i större utsträckning föredrar bil eller flyg.

Nattåg kan bidra, men löser inte klimatutmaningen för långväga resor

Hur stor del av flygresorna kan då flyttas över till nattåg? Den andra figuren visar vilka effekter olika policyåtgärder får. En kombination av smidigare bokningssystem, mer bekväma tåg, kortare restider genom den kommande Fehmarn Bält-bron (som förväntas öppna 2029) och fler direktförbindelser kan leda till att 20–30 % av dagens flygresenärer till destinationer i mellersta Europa väljer nattåg i stället. Dessa resultat gäller för medellånga resor, till exempel till Amsterdam eller Prag. Med ekonomiska styrmedel, som subventionerade tågbiljetter eller högre beskattning av flyg, kan potentialen bli ännu större. Våra simuleringar visar att för längre resor till södra Europa, skulle 6–10 % av flygresenärerna välja nattåg i stället, och även den andelen kan öka med ekonomiska incitament.

Effekter av olika policyåtgärder. Analysen bygger på simuleringar.

Våra klimatanalyser visar att valet av nattåg i stället för flyg kan göra stor skillnad med tydligt minskade utsläpp. Hur stor klimatnyttan blir beror dock på den tekniska utvecklingen i övriga transportslag, till exempel om och hur snabbt flyget kan ställa om till fossilfria bränslen. I ett scenario med lägre tågpriser och färre byten beräknades de samlade utsläppen från flygresor inom Europa minska med cirka nio procent fram till 2050. Den klimatomställning av det långväga resandet som är nödvändig kan således inte ensamt drivas av överflyttning från flyg till tåg, utan kräver sannolikt även ett minskat totalt resande och en betydande teknisk utveckling inom flyget.

Policyåtgärder för ökat nattågsresande

Restid: Det är viktigt att notera att tågresenärerna är mindre känsliga för tidsåtgången än flygresenärerna, vilket kan förklaras av möjligheten att använda tiden ombord på tåget. För nattåg är detta uppenbart, då resan behöver vara minst 8 timmar för att kunna ersätta en hel hotellnatt. Vi kan se att den planerade Fehmarn Bält-förbindelsen, som förväntas minska tågtiden mellan Köpenhamn och Hamburg med upp till två timmar, i sig kan ge en betydande effekt i form av ökad efterfrågan. Ytterligare satsningar på utbyggd infrastruktur inklusive snabbtågsförbindelser inom Sverige skulle kunna öka potentialen än mer.

Fler nya tåg: Dagens tågbestånd är delvis föråldrat, men som våra studier visar kan större komfort öka andelen resor med nattåg. I detta avseende är till exempel österrikiska ÖBB, som satt en ny generation moderna nattåg i drift, en föregångare. För att uppnå ökat nattågsresande skulle det alltså kräva satsningar på nya tåg, medan äldre vagnar fortfarande kan användas för att möta behovet från priskänsliga resenärer. För att detta ska bli verklighet behövs politiska insatser, till exempel genom statliga subventioner – en modell som redan används framgångsrikt i Schweiz bland annat med en ny förbindelse mellan Basel och Malmö 2026.

Relativpriser: Marknadsandelarna mellan tåg och flyg påverkas i hög grad av prisförhållandet mellan de två transportslagen. Ett effektivt policypaket skulle kunna vara en återinförd flygskatt, där intäkterna indirekt används för satsningar som gör tågtrafiken mer konkurrenskraftig. Liknande åtgärder har visat sig nå hög acceptans hos den svenska befolkningen.

Direktlinjer: En mycket tydlig slutsats från studierna är att direktlinjer till kontinenten har stor effekt på resandet. Även om det inte är sannolikt med direktförbindelser till alla tänkbara destinationer, kan satsningar på ett visst antal attraktiva förbindelser fungera som ett effektivt insteg för att uppmuntra till ökat resande med nattåg. Studien visar också att tidigare positiva erfarenheter av nattåg ökar sannolikheten att välja tåget igen, även bland de som vanligtvis flyger.

Fördjupning

- Curtale, R., Larsson, J., & Nässén, J. (2023). Understanding preferences for night trains and their potential to replace flights in Europe. The case of Sweden. Tourism Management Perspectives
- Morfeldt, J., Curtale, R., Kamb, A., Larsson, J., & Nässén, J. (2023). Carbon footprint effects of shifting from flights to night trains for Swedish tourism. Journal of Cleaner Production
- Video: Kan nattåg ersätta flyg? Med Jonas Nässén, Chalmers.

Hanna Eggestrand
Doktorand och adjunkt,
Kungliga Tekniska högskolan

Hur mobiliseras värderingar i omställningen?

För att få till omställningen till ett mer hållbart samhälle med hållbar konsumtion behöver "hållbarhetsorienterade" värderingar som välvilja, omsorg och samverkan mobiliseras. Idag ges dessa värderingar sällan stor plats när det gäller hur samhället organiseras och hur konsumtion styrs. Konsumtionsmönstren domineras snarare av värderingar kopplade till status, konkurrens och individuell framgång, något som riskerar att underminera både social och ekologisk hållbarhet. Tillsammans med aktörer från offentlig sektor, civilsamhälle och näringsliv har vi därför utforskat hur hållbarhetsorienterade värderingar kan ges mer utrymme i policy, i samverkan och i vardagens praktiker.

Värderingar fungerar som organiserande principer som formar, och formas av, hur människor agerar, samverkar och fördelar uppmärksamhet och resurser. De kan alltså ses som relationella och inbäddade i samhällets strukturer, praktiker och materiella arrangemang. Värderingar blir därmed synliga i både språk och handling, till exempel i beslut och prioriteringar, i policy, i sätt att leda och organisera, och i vardagliga sätt att agera (så kallade praktiker). När människor förändrar dessa mönster, alltså vad och hur de gör saker i samhället, förändras också vilka värderingar som ges utrymme och legitimitet. Att styra mot hållbar konsumtion handlar därför också om att skapa förutsättningar för att hållbarhetsorienterade värderingar ska kunna ta form och få fäste.

När vi granskade Sveriges nationella policydokument för hållbar konsumtion, såg vi att de i stor utsträckning bygger på antagandet att en mer hållbar konsumtion kan uppnås genom att förbättra befintliga konsumtionsmönster, snarare än att förändra dem i grunden. Åtgärderna som föreslås kretsar ofta kring individens val: en motiverad konsument förväntas, med hjälp av bättre information, välja mer hållbara produkter som utvecklats genom företagsdriven innovation och konkurrens. Den offentliga sektorns roll tycks främst vara att

Nationell policy har svårt att mobilisera de värderingar som skulle kunna bära en mer genomgripande omställning, och riskerar därmed att bromsa snarare än stärka vägen mot hållbar konsumtion.

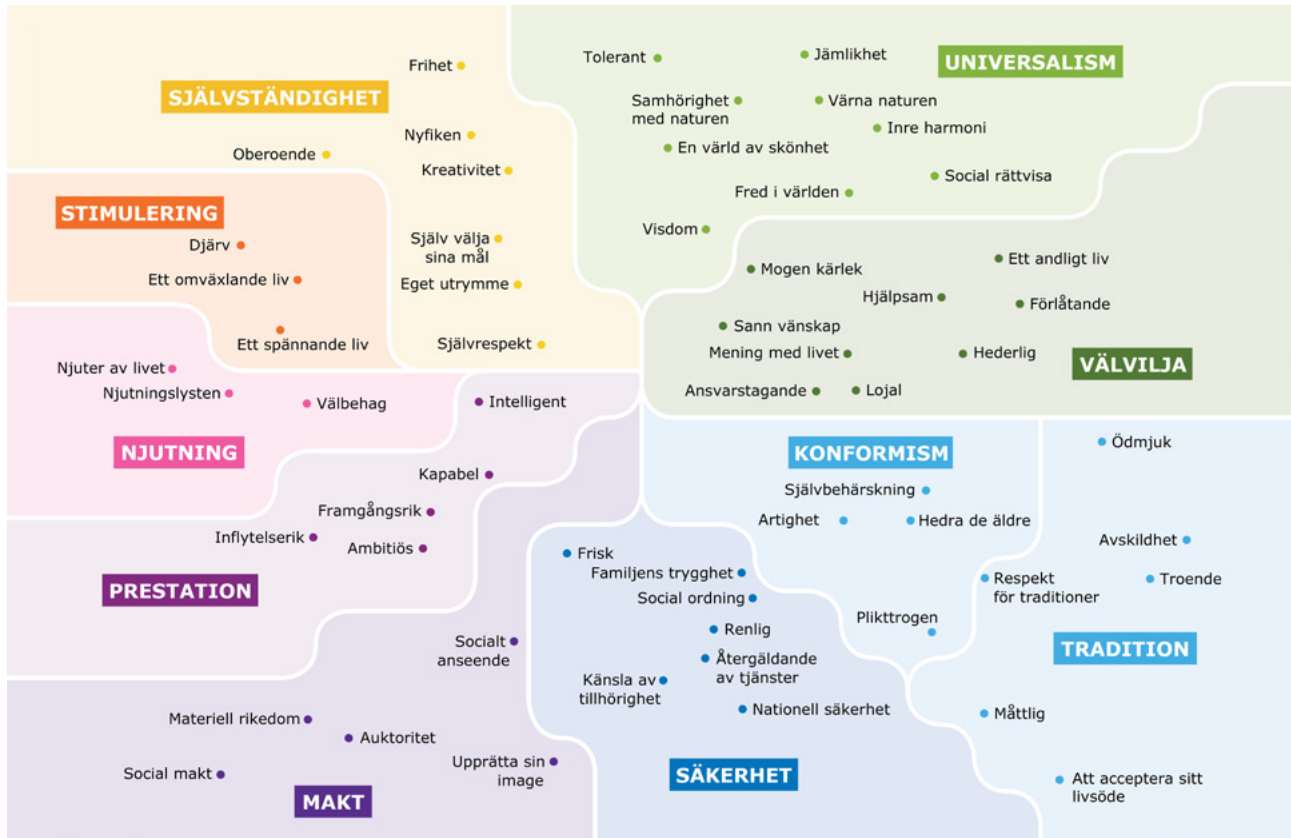
underlätta för marknadens aktörer. Denna logik förstärker värderingar kopplade till status och konkurrens, snarare än att stödja värderingar som välvilja, omsorg och samverkan. Vår analys visar därför att den nationella policyn har svårt att mobilisera de värderingar som skulle kunna bära en mer genomgripande omställning, och riskerar därmed att bromsa snarare än stärka vägen mot hållbar konsumtion.

Men hur ser aktörer som arbetar med hållbar konsumtion själva på möjligheterna att mobilisera hållbarhetsorienterade värderingar? För att utforska detta bjöd vi in yrkesverksamma från olika sektorer till en workshopserie om värderingar i konsumtionsomställning. Deltagarna kom från bland annat offentlig sektor, civilsamhälle, akademi och näringsliv. I samtalen blev det tydligt att värderingar i linje med hållbarhet, såsom välvilja, omsorg och delaktighet, är centrala för många av deltagarna, särskilt inom kommunal verksamhet där sådana värderingar ofta uppfattas som grundläggande för uppdraget. Samtidigt beskrev flera hur dessa värderingar ofta trängs undan i praktiken, till följd av budgetramar, prestationsbaserade mätmetoder och kortsiktiga politiska mål. Trots dessa utmaningar identifierade deltagarna flera möjligheter att ge hållbarhetsorienterade värderingar större utrymme i sina organisationer. Tre särskilt framträdande strategier var: tydliga politiska och organisatoriska mandat, arenor för sektorsövergripande samverkan, och medveten kommunikation som synliggör och legitimerar dessa värderingar i det dagliga arbetet.

**Reflektion
kring värde-
ringar – del av
djupgående
förändring!**

Ett sätt att undersöka hur sådana och andra strategier kan omsättas i praktiken är genom kommunala initiativ. Här är Göteborgs stads sektorsövergripande strategi "Vi skapar förutsättningar för att leva hållbart" särskilt intressant. Strategin syftar till att samla och vägleda stadens insatser för att främja hållbara livsstilar inom planetens gränser. Arbetet med strategin erbjuder en möjlighet att följa hur organisering över sektorsgränser kan bidra till att synliggöra och stärka värderingar som omsorg, ansvar och samhörighet – men också hur sådana ansatser utmanas av spänningar i organisationen. Frågor om mandat, ansvarsfördelning och relationen till kommersiella intressen blir särskilt framträdande när en kommun försöker samordna bortom traditionella sektorsgränser. Strategier av detta slag kan fungera som en bra utgångspunkt för att synliggöra och mobilisera värderingar, men det återstår att utforska vilka organisatoriska och politiska förutsättningar som kan stödja en sådan utveckling i praktiken.

Tidigare forskning har lyft fram reflektion som en viktig del i att mobilisera värderingar i hållbarhetsomställningar. De workshoppar och intervjuer med tjänstepersoner i Göteborgs stad som har genomförts har fungerat som sådana reflektiva utrymmen, där deltagare har fått tid att tillsammans tänka om värderingar, roller och möjligheter. Även om reflektion i sig inte räcker för att förändra styrlogiker eller strukturer, uttryckte en övervägande andel av deltagarna att de värdesatte möjligheten att reflektera. Som stöd i detta arbete har vi använt en värderingsmodell som fungerat som karta, eller kompass, i samtalen (se figur nedan). Modellen erbjuder ett gemensamt språk för att utforska både spänningar och möjligheter i relation till värderingar, och har hjälpt till att synliggöra vad som ges utrymme att styra mot – och vad som riskerar att hamna i skymundan. Att skapa plats för reflektion kring värderingar är därför en möjlig väg in i mer djupgående förändring.

Värderingars förhållande och dynamik baserat på forskning av Shalom Schwartz och kollegor. Modellen har fungerat som en kompass för samtal om vilka värderingar som präglar (o)hållbar konsumtion. Formgiven av Common Cause Foundation.

Fördjupning

- Eggestrand, H. (2025). Mobilising values in (municipal) practice? Exploring sustainable consumption transitions in the case of Gothenburg. Local Environment.
- Thiel, P., Martling, A., & Eggestrand, H. (2024). Värderingar för hållbarhet: handledning för att utforska värderingsskiften för hållbar konsumtion. Mistra Sustainable Consumption – policy brief (guide) 2:2
- Eggestrand, H., & Hagbert, P. (2025). Improving without transforming? The foregrounding of (un)sustainable values in sustainable consumption policy discourse. Sustainability: Science, Practice and Policy
- Video: Värderingsskiften för hållbar konsumtion med Hanna Eggestrand, KTH

Mikael Klintman
Professor i sociologi, Lunds
universitet

Så ramar vi in budskap för engagemang och förändringsvilja

När fakta om klimat, hälsa och rättvisa möter mättade nyhetsflöden i media räcker det inte med fakta och diagram för att väcka engagemang. Min forskning visar att engagemang hänger samman med fyra dimensioner hos budskapen: deras så kallade strävhet, temperatur, position och storlek. Dessa utgör fyra handfasta inramningsverktyg som gör abstrakta hållbarhetsmål personliga, moraliskt laddade och socialt smittande.

Låt oss börja med strävhetsgraden och temperaturen i budskapen. Strävheten handlar om graden av motstånd som ett budskap bjuder läsaren. En slät tolkningsram bygger ofta på det etablerade sättet i en viss kultur att se på en fråga. Ett exempel är budskapet att hållbar konsumtion kan uppnås om vi som konsumenter bara tar oss samman och gör några individuella, "gröna" livsstilsval samt anammar lite mer grön teknik. En strävare inramning kan handla om att vi behöver konsumera betydligt lägre mängder överhuvudtaget, samt att vi behöver öka trycket på politiker och industrier som annars inte kommer att vidta de övergripande strukturella förändringar inom miljöpolicies och marknad som behövs. Även om slätare ramar ofta åtnjuter hög acceptans, kan ökad strävhet, särskilt i problematiska inramningar, ibland bidra till ett ökat konsumentengagemang. I en [studie](#) lät man högstadiepojkar bläddra i två olika broschyrer om snabbmat. Den första broschyren beskrev fetter och kolhydrater i neutrala hälsoordalag. Den andra, däremot, som bara visades för en av grupperna, avslöjade (också sakligt och oaffekterat) hur marknadsförare strategiskt använde vilseledande ordval i tv-reklam. Texten i den senare broschyren skapade en strävare inramning runt snabbmatsföretagens strategier, där företagen i de ungas ögon framstod som att "de" försöker dupera "oss". Genom att texten inramades så, fick den en känslomässig temperatur som låg strax under kokpunkten: intensiv nog att skapa moralisk indignation, men inte så het att mottagaren "kokade över" och gick in i förnekelse. Denna grupp elever minskade sin konsumtion av hamburgare med 31 procent veckan därpå. Exemplet visar hur ett och samma

Genom att kalibrera strävhet, temperatur, position och storlek i ett gemensamt flöde, landar budskapet på ett sätt där det genklingar i både mage, hjärta och hjärna.

hälso- eller miljöproblem, genom att inramas på olika sätt kan väcka helt olika "temperaturer" hos oss, och därmed olika grader av reaktioner och engagemang.

Temperaturen kan dock snabbt bli för hög, och leda till en motsatt effekt. Svenska data från drygt tjugosju miljoner pantningar visar att höjd panthersättning först ökar antalet återvunna flaskor eller burkar. Men om panthersättningen ytterligare ökar drastiskt riskerar pantningshandlingen att kännas "köpt", vilket kan leda till att återvinningsgraden vänder neråt igen. Det finns då inget moraliskt kapital kvar att vinna. Den optimala temperaturpunkten ligger alltså mellan plikt och profit.

Den tredje dimensionen, positionen hos budskapens inramning, handlar om var fokus placeras, eller hur vi sätter en agenda. Ett klassiskt fall är Amsterdam i början av åttiotalet. Aktivister målade vita cykelsymboler mitt i gatan - med hjälp av mallar i plywood där cykelkonturer skurits ut - och skapade en illusion av en "cykelbana". Bilderna spreds via lokalpress och TV, rubrikerna talade om barn som dödades av bilar - "*Stop de Kindermoord!*" - och plötsligt var det bilen som framstod som inkräktare, inte cykeln. Kommunpolitiker som tidigare sett biltrafiken som modernitetens ryggrad började i stället tala om barns rätt till trygg rörlighet. Denna positionsförändring som innebar att ett nytt problem lyftes fram blev startskottet för den infrastruktur som i dag gör Amsterdam till cyklisternas paradys.

Betydelsen av vilken storlek och bredd ett problem ges blir tydligt i de nya nordiska näringsrekommendationerna som föreslogs 2023. Traditionellt har dessa råd fokuserat på hälsoaspekter som mineraler och vitaminnehåll, men i den senaste revisionen breddades fokus så att även effekter på klimat och biologisk mångfald vävdes in. Processen var långt ifrån smärtfri: fiskindustrin oroade sig för jobben, köttbönder såg sin verksamhet som hotad, och hälsoprofiler bekymrade sig för järnbrist hos unga kvinnor.

De fyra dimensionerna fungerar sällan var för sig utan behöver samspela. De målade cykelsymbolerna i gatan skulle nog haft en begränsad effekt utan den temperaturhöjning som rubrikerna om barnamord medförde. Snabbmats-experimentet behövde den sociala strävheten och indelningen i ett "vi och dem" för att leda till tillräcklig indignation, och den nordiska panelen hade misslyckats om den stannat vid ett globalt perspektiv utan att krympa ner frågan till människors frukostbord. Det är just genom att kalibrera strävhet (textur), temperatur, position och storlek i ett gemensamt flöde som budskapet landar där det genklingar i både mage, hjärta och hjärna.

Vi kan se många praktiska tillämpningar i vår omvärld. För en svensk kommun som vill införa bilfria zoner är det knappast tillräckligt med enbart diagram över kväveoxidutsläpp för att sälja in åtgärden, även om minskningar av dessa hälsofarliga utsläpp ofta är ett grundläggande motiv för bilfria zoner. I stället kan idén kommuniceras genom att visa hur en gata utan bilar öppnar rum för barnkalas, matstånd och kaféer. Företag som vill främja återbruk kommer längre genom att framhäva spåren av hantverk och historia i en vintagejacka än med en torr

Bilfria gator
öppnar rum för
barnkalas och
matstånd!

prisjämförelse. Kampanjer som syftar till sänkt köttkonsumtion lyfter bättre när de kopplas till svensk ingenjörskonst, kockar som experimenterar med lupinbiffar och veteprotein, än när de hotar med global undergång. Myndigheter som planerar nya pantsystem bör i god tid ha pilotprojekt färdiga inför nästa mediala temperaturtopp, annars slår fönstret igen innan beteendet hunnit sätta sig. När ett budskap ges en inramning vars fyra dimensioner bidrar till en känslonivå som skakar, men inte skrämmar bort eller leder till förnekelse, placerar fokus där identiteten står på spel och låter problemets storlek växla mellan det lokala och det planetära, då blir hållbar konsumtion inte en börda utan en källa till stolthet och gemenskap.

Fördjupning

- Klintman, M. (2025). Framing: The Social Art of Influence. Manchester: Manchester University Press.
- Klintman, M. (2025). A Lot to Chew On: Expanding the Frame of Nordic Nutrition Recommendations 2023 (NNR2023) to Embrace Health, Transparency and Ecological Sustainability. SSRN preprint.
- Se föreläsningen Hur sociala drivkrafter kan stjälpas och hjälpa en hållbar konsumtion på UR Play.

Erik André

Kommundoktorand, Chalmers tekniska högskola och Göteborgs stad

Emma Ejelöv

Doktor, Chalmers tekniska högskola

Jörgen Larsson

Docent, Chalmers tekniska högskola

Liselotte Schäfer Elinder

Adjungerad professor, Karolinska Institutet

Klimatsmarta skolmåltider: acceptans, strategier och potential

Klimatavtrycket från skolmåltider kan sänkas avsevärt utan att eleverna blir mindre nöjda, näringsrekommendationerna åsidosätts eller kostnaderna ökar. Vår forskning visar också att klimatsmarta skolmåltider möter en relativt högre acceptans hos allmänheten jämfört med annan klimatpolicy för mat, som konsumtionsskatter. De kommuner som har varit mest framgångsrika i att minska klimatavtrycket har satsat långsiktigt på utveckling av menyer, nudging-initiativ och andra verktyg för att minska de direkta utsläppen. Däremot är det ovanligt med tydliga mål och åtgärder för att skolmåltiderna också ska bidra till hållbara matvanor utanför skolan. Även om skolmåltider bara utgör några få procent av den totala matkonsumtionen i Sverige kan de utgöra en viktig del av klimatomställningen, eftersom de når alla svenska barn i de åldrar då många matvanor grundläggs.

Klimatsmarta skolmåltider med bibehållen acceptans

I en av våra studier kunde klimatavtrycket från skolmåltider sänkas med 20 procent genom att justera recepten. Studien genomfördes med sex grundskolor i Lund, i samarbete med kommunen, och utgick från kommunens klimatmål för skolmåltider. Genom att reducera andelen nötkött och andra klimatintensiva råvaror minskades utsläppen till 0,57 kilo koldioxidekvivalenter per måltid, nära kommunens mål för 2030 på 0,5 kilo.

Samtidigt uppfyllde den nya menyn näringsrekommendationerna för skolmat, och den kostade inte mer än tidigare. Mätningar av elevernas nöjdhet, mängden mat som konsumerades och tallrikssvinnet visade inga signifikanta skillnader jämfört med den ordinarie menyn. Inte heller på de skolor där eleverna fick information om förändringen genom en pedagogisk film märktes någon skillnad i

Forskningen visar att klimatsmarta skolmåltider kan införas utan att tumma på näringsinnehåll, kostnader, eller elevnöjdhet. Eftersom det redan finns ett relativt brett stöd hos allmänheten är strategin en genomförbar klimatåtgärd i skolorna.

deras inställning till maten. Resultaten är i linje med tidigare studier som gjorts i Botkyrka och i Uppsala, där utsläppen minskades med upp till 40 procent.

Framgångsfaktorer i kommunernas strategier

I en annan studie intervjuades representanter för 11 svenska kommuner som redan har bland de lägsta klimatavtrycken från sina skolmåltider. Som avgörande förutsättningar lyfte de fram långsiktigt arbete med stegvisa förändringar och tydligt stöd i styrdokument samt från ledningsnivå. Flera av kommunerna betonade även vikten av kompetensutveckling och personalens engagemang. De centrala strategier som kommunerna använder är att utveckla recept för att minska andelen ingredienser med högt klimatavtryck, att alltid erbjuda en vegetarisk rätt och att införa helvegetariska dagar. Nudging används också för att främja valet av växtbaserade alternativ, till exempel genom att placera vegetariska varmrätter och sallader först i buffén och i menyn. Däremot är det ovanligt att skolmåltiderna kopplas till undervisningen om klimat, hälsa och hållbara livsmedelssystem. Även om skolmåltider utgör en liten del av den totala matkonsumtionen i Sverige, cirka tre procent, och ambitiösa klimatmål i skolköken därmed ger en begränsad direkt effekt på de totala utsläppen, kan deras roll bli betydande. Genom att elever i skolan vänjer sig vid klimatsmarta rätter som är goda och nyttiga finns en potential att förändra normer och preferenser även utanför skolan och på så sätt bidra till en mer hållbar matkonsumtion i samhället som helhet. År 2023 hade över 40 procent av Sveriges kommuner mål om att minska klimatavtrycket från sina måltider, men däremot är det ovanligt att de har mål om att skolmåltiderna ska bidra till hållbara matvanor utanför skolan.

Allmänhetens acceptans och möjligheter framåt

Ny policy tenderar att vara lättare att införa när det finns brett stöd hos allmänheten. I en tredje studie undersökte vi just stödet för olika åtgärder på matområdet genom en enkät med drygt 3 000 deltagare i Sverige, Frankrike och Polen. Ungefär lika många var positiva som negativa till två olika strategier inom skolmåltider för att minska mängderna av livsmedel med högt klimatavtryck. I jämförelse med andra styrmedel på matområdet innebar det ett högre stöd än för en skatt på livsmedel med höga utsläpp, som nötkött, men lägre än för märkning av mat med högt klimatavtryck och för subventioner av mat med lågt klimatavtryck. De två skolmåltidsstrategierna vi undersökte var att införa helvegetariska dagar respektive att utveckla klimateffektiva recept genom att minska mängderna av ingredienser med högt klimatavtryck, som nötkött och mejerivaror. Båda strategierna är vanliga i svenska skolkök och används ofta parallellt, och båda fick ungefär lika starkt stöd.

Det fanns flera faktorer som bidrog till variationer i acceptansen för en mer klimatsmart skolmatpolicy. Inte förvånande var acceptansen starkast bland dem som var medvetna om nötköttets klimatpåverkan och kände oro för klimatförändringar. Omvänt var en högre egen köttkonsumtion kopplad till en lägre acceptansnivå. Jämfört med dessa faktorer hade socioekonomiska förhållanden generellt liten betydelse, med undantag för att äldre personer var något mer negativa. Kön, inkomst och om man bodde i en stad eller på landet hade ingen betydelse. Mönstren var i stort sett desamma i alla tre länder i enkäten, med undantag för att stödet för de båda skolmåltidsstrategierna som beskrivs ovan var något högre i Sverige och Frankrike jämfört med Polen.

**Elevnöjd-
heten stabil när
kommuner inför
klimatsmarta
skolmåltider!**

Sammantaget visar forskningen att klimatsmarta skolmåltider kan införas utan att tumma på näringsinnehåll, kostnader, eller elevnöjdhet och eftersom det redan finns ett relativt brett stöd hos allmänheten är strategin en genomförbar klimatåtgärd i både kommunala skolor och friskolor. För att fullt ut ta vara på potentialen behövs dock tydligare målsättningar om att skolmåltiderna även ska bidra till hållbara matvanor utanför skolans väggar, och bidra till en bredare omställning mot mer hållbar matkonsumtion.

Den nya klimateffektiva skolmenyn.

Stillbild från Lunds kommuns [informationsfilm](#).

Fördjupning – chatta om skolmat på www.greenchat.se

- André, E., Eustachio Colombo, P., Schäfer Elinder, L., Larsson, J., & Hunsberger, M. (2024). Acceptance of Low-Carbon School Meals with and without Information – A Controlled Intervention Study. Journal of Consumer Policy
- André, E., & Larsson, J. (kommande). Exploring the potential of climate strategies for school meals to promote low-carbon food consumption.
- André, E., Ejelöv, E., & Larsson, J. (kommande). Public Acceptability of School Meal Climate Policies: Findings from a Survey in France, Poland and Sweden.
- Video: [Kan skolmaten bli klimatsmartare utan att skapa protester?](#) Med Erik André, Chalmers.

Åsa Svenfelt

Biträdande professor i
samhällsplanering, Centrum
för kommunstrategiska
studier, Linköpings universitet

Maria Janson

f.d. forskningsassistent
vid Centrum för
kommunstrategiska studier,
Linköpings universitet

Strategisk planering bortom tillväxt, för hållbarhet och välbefinnande

Är det rimligt att ekonomisk tillväxt fortsatt ska vara ett centralt mål när hållbara samhällen planeras? Allt fler kritiska röster menar att strategisk planering och beslutsfattande bör utgå från mål för hållbar utveckling – inte från tillväxt eller marknadsdriven logik. Vilka alternativ finns, och hur kan nya synsätt bidra till att kommuner och regioner utvecklas på sätt som främjar både mänskligt välbefinnande och ekologisk hållbarhet?

Lokala initiativ prövar vägar bortom ekonomisk tillväxt

Genom konkreta exempel på så kallad "*post-growth planning*" – planering bortom tillväxt – belyser denna forskning hur lokala initiativ kan bidra till att formulera nya vägar mot hållbar utveckling. Strategisk planering bortom tillväxt handlar om att planera samhällen där människors välbefinnande och ekologisk hållbarhet står i fokus – utan att detta nödvändigtvis kopplas till traditionella tillväxtmål. *Post-growth planning* kan både innebära att ta avstånd från det nuvarande ekonomiska systemet och tillväxt, men också att sträva mot en mer socialt och ekologiskt präglad användning av befintliga ekonomiska begrepp och ramverk. Kommuner och regioner kan genom sin planering och sina strategier spela en avgörande roll för att främja välbefinnande och miljömässig hållbarhet. Därför är det relevant att utforska nuvarande styrsystem, deras förutsättningar och vilka alternativ som kan utvecklas.

Under senare år har allt fler exempel på strategier och beslutsfattande inom strategisk planering vuxit fram som i stället för att fokusera på ekonomisk tillväxt främst fokuserar på hållbar utveckling, och på att skapa samhällen som är bra för både människor och miljö. Forskare inom området beskriver att denna typ av strategisk planering inte syftar till att uppnå eller hantera tillväxt, utan bygger på en ny ekonomisk logik. Denna logik sätter i stället så kallat socio-ekologiskt välbefinnande och rättvisa i centrum för den strategiska planeringen.

Det kan innebära både en strukturell omvandling från grunden och mer måttliga ansatser för att anpassa, utveckla och ompröva befintliga verktyg och praxis.

Fyra olika modeller för hållbar utveckling

I vår forskning har vi studerat kommuner och regioner med skilda förutsättningar och behov, som arbetar med olika typer av planeringsinitiativ med ett "bortom tillväxt"-perspektiv. Vi har undersökt hur dessa används och vilka erfarenheter som finns av hur de eventuellt har påverkat politik, samhälle och fysisk miljö. Fyra olika angreppssätt har studerats i sex europeiska kommuner och regioner (se tabell).

	Munkmodellen/ Doughnut Economics	Inclusive Economy	Livskvalitets- programmet	BRP+
Syfte	Vägleda beslutsfattare mot en mer rättvis ekonomi samtidigt som planetens gränser respekteras.	Att säkerställa att alla individer och samhällen kan delta i och dra nytta av den ekonomiska tillväxten och utvecklingen.	Ett styrdokument för hållbarhet, miljö och folkhälsa.	Ett breddat mått på regional utveckling och livskvalitet i svenska regioner.
Regionalt/ kommunalt exempel	Tomelilla kommun, Bryssels huvudstadsregion, Cornwall County	North of Tyne Combined Authority	Helsingborgs kommun, Tomelilla kommun	Region Halland

Fyra modeller för hållbar utveckling. Tabellen visar olika modeller för kommuners och regioners planering utifrån ett "bortom tillväxt"-perspektiv som implementerats av sex kommuner och regioner i Europa.

Tomelilla kommun använder munkmodellen!

Gradvisa förändringar snarare än systemskiften

Resultaten visar att de olika kommunerna och regionerna förhåller sig på olika sätt till begreppet tillväxt och har varierande ambitioner att komplettera eller gå bortom tillväxt som mått, mål eller medel för samhällsutveckling. Inget av de initiativ vi studerat omkullkastar grundpremisserna i det ekonomiska systemet. Snarare handlar det om en gradvis omställning och förändring av det rådande systemet, där strategierna för hållbar omställning varierar. Vissa initiativ, såsom *BRP+* och *Livskvalitetsprogrammet*, syftar till att utveckla det befintliga systemet genom kompletterande indikatorer som möjliggör en bredare uppföljning av utvecklingen. På så sätt kan fokus utvidgas från snäva indikatorer som ohälsotal och sysselsättningsgrad till ett mer komplext synsätt på livskvalitet och hållbar utveckling. Dessa initiativ kan bidra till interna diskussioner om hur kommuner och regioner ligger till i förhållande till sina hållbarhetsambitioner, och skapa dialog mellan politiker, tjänstepersoner och kommuninvånare. Om detta har någon direkt styrande effekt är dock svårt att bedöma.

Andra initiativ presenteras snarare som alternativ till traditionella mått som BNP och sysselsättningsgrad. De som arbetar utifrån munkmodellen (*Doughnut Economics*) och modellen *Inclusive Economy* verkar också för att främja dialog om hållbar utveckling och adresserar medvetet ett bredare spektrum av hållbar-

Post-growth-planering erbjuder en lovande väg för kommuner som vill bidra till att skapa hållbara samhällen med fokus på välbefinnande och andra hållbarhetsmål, snarare än ekonomisk tillväxt.

hetsaspekter, men de utgår från en annan logik än det traditionella tillväxtparadigmet. Dessa initiativ har mer långtgående ambitioner att basera kommunens eller regionens beslutsfattande på bortom-tillväxt-principer. I Cornwall County Council har arbetet utifrån munkmodellen genererat en ny typ av beslutsfattande i form av ett så kallat beslutshjul, där munkmodellen ger stöd för beslut och även påverkar utfallet. Bryssel-regionen arbetar för en ekonomisk omställning enligt munkekonomin principer, med målet att ställa om den ekonomiska verksamheten för att hålla den inom planetens gränser. North of Tynes arbete utifrån *Inclusive Economy* uppges också påverka beslutsfattandet och bygger dessutom på medborgarnas visioner om framtiden.

Studien visar att det finns kommuner och regioner som genom att våga tänka nytt och utmana etablerade normer kan bidra till att forma en mer hållbar värld för medborgare både inom och utanför det egna geografiska området (det vill säga ur ett konsumtionsperspektiv). På dessa platser finns nytänkande berättelser om förändring, som bygger på alternativa värderingar och mål – berättelser som kan spela en avgörande roll i att vägleda en ny typ av strategisk planering som siktar mot alternativa hållbara framtider. Sammanfattningsvis erbjuder *post-growth-planering* en lovande väg för kommuner som vill bidra till att skapa hållbara samhällen med fokus på livskvalitet, och med ett nytt syfte för den strategiska planeringen – ett som fokuserar på människors välbefinnande och andra hållbarhetsmål, snarare än ekonomisk tillväxt. Vår studie visar att detta kan ske på olika sätt och med varierande ambitionsnivåer och syn på ekonomins roll.

Fördjupning

- Jansson, M. & Svenfelt, Å. (2025). Hållbarhet i fokus. Lokal planering och styrning bortom, eller vid sidan av, ett tillväxtparadigm. Centrum för kommunstrategiska studier, CKS - Rapport 2025:1.

**Varning:
Överdriven
konsumtion
kan allvarligt
skada klimatet**

Kapitel 3

Om programmet

Mistra Sustainable Consumption är ett forskningsprogram som syftar till att stimulera en övergång till mer hållbar konsumtion i Sverige såväl som internationellt genom att bidra med ökad kunskap om hur konsumtion som idag sker inom begränsade nischer kan skalas upp och bli mainstream.

Programmet startade 2018 med 2025 som slutår och drevs i två olika faser med i huvudsak, men inte helt identiska målsättningar, inriktningar och partners. Framför allt under fas 1 var fokus på områdena mat, semester och heminredning. Under fas 2 fanns detta fokus kvar samtidigt som programmet breddades och omfattar konsumtion inom fler områden.

Programmet har finansierats av Mistra. Dessutom har ett antal samhällspartners och universitet bidragit framför allt med arbetstid, men även ekonomiskt. KTH har varit värd för programmet som också har inkluderat forskare från bland annat Chalmers, Lunds universitet, Karolinska Institutet, Linköpings universitet, och Luleå tekniska universitet.

Vi är tacksamma för alla samhällspartners som på olika sätt stöttat programmet. Samhällspartners under hela eller delar av programmet har varit:

Axfood	Max
Axfoundation	Medveten konsumtion
Camino	Naturskyddsföreningen
Centralens resebyrå i Kalmar	Naturvårdsverket
Falkenbergs kommun	Oatly
Food For Progress	Region Gotland
Göteborgsregionen	ReTuna
Göteborgs stad	Stena Line
ICA Gruppen	Svenska turistföreningen
IKEA	Turistrådet Västsverige
Konsumentverket	Virserums konsthall
Livsmedelsverket	Visita
Lunds kommun	Västra Götalandsregionen
Malmö stad	Världskulturmuseerna

Vi vill tacka vår styrelse som bidragit med strategiska beslut och vägledning: Anna Helker Lundström (ordf 2018–2021), Jan Bertoft (ledamot 2018–2021 och ordf 2022–2025), Eva Ahlner, Robert Höglund och Maria Sandow (samtliga ledamöter 2018–2025), Katarina Eckerberg och Åsa Persson (båda ledamöter 2022–2025), Göran Finnveden (ledamot 2018–2020), Malin Lindgren (adjungerad från Mistra 2018–2024) samt Fredrik Gunnarsson (adjungerad från Mistra 2024–2025)

Vi vill också tacka vårt Internationella vetenskapliga råd som bidragit med konstruktiv återkoppling. Under fas 1 var det: Marjolijn Haasnoot (Delft University of Technology och Deltares Research Institute), Sue Halliday (The Kirby Laing Center for Public Theology in Cambridge), Peter Oosterveer (Wageningen University), Gill Seyfang (University of East Anglia) och Arnold Tukker (Leiden

university och TNO). Under fas 2 har det varit Lewis Akenji (Hot or Cool Institute), Frank Boons (University of Manchester och Maastrich University). Angela Druckman (University of Surrey), Steffen Kalbekken (CICERO) och Marlyne Sahakian (University of Geneva).

Tack också till de vetenskapliga utvärderare som Mistra gav i uppdrag att utvärdera våra ansökningar inför fas 1 och 2. Deras återkoppling var värdefull. Speciellt tack till Malin Lindgren, tidigare Mistra, som arbetade länge för att Mistra skulle ha en utlysning om Hållbar konsumtion, och sedan när vårt program blev beviljat stöttade arbetet.

Forskningsprogrammet har varit organiserat i olika arbetspaket och projekt som haft sina respektive projektledare som också ingått i programmets styrgrupp. Dessa har varit Karin Bradley (KTH), Mikael Klintman (Lund), Jörgen Larsson (Chalmers), Oksana Mont (Lund), Jonas Nässén (Chalmers) och Åsa Svenfelt (KTH och Linköping) (samtliga 2018–2025), Göran Finnveden (KTH) och Matthias Lehner (Lund) (båda 2022–2025) samt samt Mattias Höjer (KTH) (2025). Programchefer har varit Karin Bradley och Åsa Svenfelt (båda KTH under fas 1 inklusive ansökan till fas 2) och Göran Finnveden (KTH) och Jörgen Larsson (Chalmers) (fas 2). Kommunikatör har varit Jonatan Järbel (fas 1 och 2) samt Marta Marko Tisch och Hanna Zetterberg (fas 1). Administratörer har varit Lisa-Mee Swartz (fas 2), samt Tove Björklund, Linda Wikström och Emma Gerdin (fas 1).

Mer information om programmet finns på www.sustainableconsumption.se.

Kapitel 4

Fortsatt forskning

Programmet avslutas under 2025. Vetenskaplig publicering tar tid och därför kommer flera vetenskapliga artiklar att publiceras efter programmets avslut. Vi räknar också med att flera doktorander som varit verksamma i programmet kommer att disputeras under kommande år.

Flera forskare verksamma i projektet har fått finansiering för projekt som helt eller delvis bygger vidare på programmet. Här listas några av dessa projekt med ansvarig projektledare:

- Starka styrmedel för flyg och mat. Jörgen Larsson, Chalmers.
- Posttillväxt företagande – utforska företagens roll i en ekonomi bortom tillväxt. Oksana Mont, Lunds universitet
- Dekarbonisering genom digitalisering? Att förstå och förbättra klimatpåverkan av digitala livsstilar. Matthias Lehner, Lunds universitet.
- Exnovation för tillräcklighet: Utforskande av vägar till framtida konsumtion med låg klimatpåverkan. Sara Renström, RISE.
- Beteende, kultur och klimat: Utforska drivkrafter bakom klimativvänliga beteenden för att stärka policy och planering. Göran Finnveden (KTH) och David Andersson (Chalmers)
- Framtidsinriktad utvärdering av hållbar konsumtion. Thomas Gibon (Luxembourg Institute of Science and Technology) och Göran Finnveden (KTH)
- Policyrelevanta beräkningar av konsumtionens miljöpåverkan. Göran Finnveden (KTH)
- Förhandling om vägval för att uppnå Parisavtalet. Mikael Malmaeus (IVL).
- Demarketing Agency - Communication for reduced consumption. Karin Bradley, Eskil Engström, Jonatan Järbel (KTH)
- Handlingsinriktad reflexiv tillit: Ett samverkansprojekt för att stärka hållbarhetskommunikation och minska kunskapsresistens. Mikael Klintman (LU) med Vetenskap & Allmänhet

Kapitel 5 Referenser

1. Allcott, H. (2011). Social norms and energy conservation. *Journal of Public Economics*, 95(9–10), 1082–1095.
2. Andersson, D., & Nässén, J. (2023). Measuring the direct and indirect effects of low-carbon lifestyles using financial transactions. *Journal of Cleaner Production*, 386, 135739. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2022.135739>
3. Andersson, D., & Nässén, J. (kommande). Low-carbon lifestyles deliver broad climate benefits, strengthened by environmental self-identity. <https://doi.org/10.21203/rs.3.rs-7506754/v1>
4. André, E., Eustachio Colombo, P., Schäfer Elinder, L., Larsson, J., & Hunsberger, M. (2024). Acceptance of Low-Carbon School Meals with and without Information—A Controlled Intervention Study. *Journal of Consumer Policy*, 47(1), 109–125. <https://doi.org/10.1007/s10603-023-09557-4>
5. Berg Mårtensson, H., Höjer, M., & Åkerman, J. (2024). Low emission scenarios with shared and electric cars: Analyzing life cycle emissions, biofuel use, battery utilization, and fleet development. *International Journal of Sustainable Transportation*, 18(2), 115–133. <https://doi.org/10.1080/15568318.2023.2248949>
6. Callmer, Å. (2019). Making sense of sufficiency: Entries, practices and politics. KTH Royal Institute of Technology. <https://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:1380175>
7. Callmer, Å., & Bradley, K. (2021). In search of sufficiency politics: the case of Sweden. *Sustainability: Science, Practice and Policy*, 17(1), 194–208. <https://doi.org/10.1080/15487733.2021.1926684>
8. Cap, S., De Koning, A., Tukker, A., & Scherer, L. (2024). (In)Sufficiency of industrial decarbonization to reduce household carbon footprints to 1.5°C-compatible levels. *Sustainable Production and Consumption*, 45, 216–227. <https://doi.org/10.1016/j.spc.2023.12.031>
9. Carlsson Kanyama, A., & Dunér, F. 40% mindre växthusgasutsläpp från konsumtionen här och nu: Beräkningar givet förändrad konsumtion av mat, semester och inredning. 2020. <https://www.sustainable-consumption.se/wp-content/uploads/sites/34/2020/09/40-mindre-vaxthusgasutslapp-fran-konsumtionen-har-och-nu.pdf>
10. Cartalis, C., Dessai, S., Diaz Anadon, L., Edenhofer, O., Eory, V., Hertwich, E. G., Jacobsen, J. b., Kitzing, L., Lopez-Gunn, E., Nilsson, L. J., Riahi, K., Rogelj, J., Schrijver, N., Soussana, J.-F., & Van Aalst, M. (2024). Towards EU climate neutrality: Progress, policy gaps and opportunities. European Scientific Advisory Board on Climate Change Copenhagen. <https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/handle/11250/3125599>
11. Clark, M. A., Domingo, N. G. G., Colgan, K., Thakrar, S. K., Tilman, D., Lynch, J., Azevedo, I. L., & Hill, J. D. (2020). Global food system emissions could preclude achieving the 1.5° and 2°C climate change targets. *Science*, 370(6517), 705–708. <https://doi.org/10.1126/science.aba7357>
12. Cohen, M. J. (2021). New conceptions of sufficient home size in high-income countries: Are we approaching a sustainable consumption transition? *Housing, Theory and Society*, 38(2), 173–203.
13. Creutzig, F., Niamir, L., Bai, X., Callaghan, M., Cullen, J., Diaz-José, J., Figueroa, M., Grubler, A., Lamb, W. F., Leip, A., Masanet, E., Mata, É., Mattau, L., Minx, J. C., Mirasgedis, S., Mulugetta, Y., Nugroho, S. B., Pathak, M., Perkins, P., Ürge-Vorsatz, D. (2022). Demand-side solutions to climate change mitigation consistent with high levels of well-being. *Nature Climate Change*, 12(1), 36–46. <https://doi.org/10.1038/s41558-021-01219-y>
14. Curtale, R., Larsson, J., & Nässén, J. (2023). Understanding preferences for night trains and their potential to replace flights in Europe. The case of Sweden. *Tourism Management Perspectives*, 47, 101115. <https://doi.org/10.1016/j.timp.2023.101115>
15. Dalhammar, C., Hartman, C., Larsson, J., Jarelin, J., Milios, L., & Mont, O. K. (2022). Avveckla köp-och-slängsamhället: Fem politiska styrmedel för ökad livslängd hos konsumentprodukter. MISTRA Sustainable Consumption, Rapport 1:12. <https://www.sustainableconsumption.se/wp-content/uploads/sites/34/2022/02/Avveckla-ko-C-C%88p-och-sla-CC%88ng-samha-CC%88-let.pdf>
16. Dawkins, E., André, K., Leander, E., Axelsson, K., & Gerger Swartling, Å. (2023). Policy for sustainable consumption – an assessment of Swedish municipalities. *Frontiers in Sustainability*, 4. <https://doi.org/10.3389/frsus.2023.1265733>
17. Eggestrand, H. (kommande). From Control to Care: Mobilising Sustainability Aligned Values in Local Public Sector Organisations.
18. Eggestrand, H., & Hagbert, P. (2025). Improving without transforming? The foregrounding of (un)sustainable values in sustainable consumption policy discourse. *Sustainability: Science, Practice and Policy*, 21(1), 2497136. <https://doi.org/10.1080/15487733.2025.2497136>
19. EIB. (2025). EIB Climate Survey 2018–2024. <https://www.eib.org/en/surveys/climate-survey/index>
20. Ejelöv, E., Larsson, J., Matti, S., & Nässén, J. (2025). Understanding opposition: arguments for and against a meat tax in Sweden and their effect on policy attitudes. *Environmental Research: Food Systems*. <https://doi.org/10.1088/2976-601X/adb4ec>
21. Ejelöv, E., Nässén, J., Matti, S., Elinder, L. S., & Larsson, J. (2025). Public and political acceptability of a food tax shift – an experiment with policy framing and revenue use. *Food Policy*, 130. <https://doi.org/10.1016/j.foodpol.2024.102772>
22. Elinder, L. S., Eustachio Colombo, P., Patterson, E., Parlesak, A., & Lindroos, A. K. (2020). Successful implementation of climate-friendly, nutritious, and acceptable school meals in practice: the OPTIMAT™ intervention study. *Sustainability*, 12(20), 8475.
23. Engström, E., Larsson, M., Bradley, K., Dotterud Leiren, M., Ejelöv, E., Finnveden, G., Haugs Langvik, K., Heinonen, J., Larsson, J., & Thøgersen, J. (2024). Policy Options for Reducing Consumption-Based Emissions. Nordic Council of Ministers. <https://pub.norden.org/temanord2024-545>
24. Engström, S. (kommande). Negotiated Practices and Practices as Negotiation: Gendered Divisions of Caring Responsibilities in Family Eldercare.
25. Enlund, J., Andersson, D., & Carlsson, F. (2023). Individual carbon footprint reduction: evidence from pro-environmental users of a carbon calculator. *Environmental and Resource Economics*, 86(3), 433–467.
26. Ergon, J., Hildingsson, R., & Karlsson, M. (2025). Exploring a green Swedish model: Coinciding and contradictory interests on a just climate transformation in Sweden. *Ambio*, 54(7), 1237–1249. <https://doi.org/10.1007/s13280-025-02144-6>
27. Ergon, J., Larsson, M., Finnveden, G., Karlsson, M., Gutzianas, I., & Kiss-Dobronyi, B. (2025). Modelling policy packages with combined climate, social, and macroeconomic goals: the Swedish case. *Climate Policy*, 0(0), 1–16. <https://doi.org/10.1080/14693062.2025.2531098>
28. Fauré, E., Finnveden, G., & Gunnarsson-Östling, U. (2019). Four low-carbon futures for a Swedish society beyond GDP growth. *Journal of Cleaner Production*, 236, 117595. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.07.070>
29. Fesenfeld, L. P., Wicki, M., Sun, Y., & Bernauer, T. (2020). Policy packaging can make food system transformation feasible. *Nature Food*, 1(3), 173–182.
30. Fischer, D., Reiner, J.-L., Guillen Mandujano, G., DesRoches, C. T., Diddi, S., & Vergara, P. J. (2021). Sustainable consumption communication: A review of an emerging field of research. *Journal of Cleaner Production*, 300, 126880. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2021.126880>
31. FN. (2015). Agenda 2030 och de globala målen. <https://fn.se/vi-gor/utveckling-och-fattigdomsbekampning/agenda-2030/>
32. Fosgaard, T. R., Pizzo, A., & Sadoff, S. (2024). Do people respond to the climate impact of their behavior? The effect of carbon footprint information on grocery purchases. *Environmental and Resource Economics*, 1–40. <https://doi.org/10.1007/s10640-024-00873-y>
33. Francart, N., Malmqvist, T., & Hagbert, P. (2018). Climate target fulfilment in scenarios for a sustainable Swedish built environment beyond growth. *Futures*, 98, 1–18. <https://doi.org/10.1016/j.futures.2017.12.001>
34. Frank, L., & Schanz, H. (2024). Policy for regime destabilisation in CAP Strategic plans assessing the transformative ambition of France's and Germany's implementations of the Common agricultural policy. *Environmental Politics*, 0(0), 1–33. <https://doi.org/10.1080/09644016.2025.2523101>
35. Fuchs, D. A., & Lorek, S. (2005). Sustainable Consumption Governance: A History of Promises and Failures. *Journal of Consumer Policy*, 28(3), 261–288. <https://doi.org/10.1007/s10603-005-8490-z>
36. Gunnarsson, S. (2021). Local carbon budgets as a tool for sustainability transitions: Three emerging narratives of change and governance. KTH. <https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:kth:diva-298451>
37. Gustavsson, S., Hermelin, B., & Svenfelt, Å. (kommande). Kommuners roll i att möjliggöra invånares omställning mot hållbar matkonsumtion. CKS-rapport.
38. Hardisty, D. J., Beall, A. T., Lubowski, R., Petsonk, A., & Romero-Canyas, R. (2019). A carbon price by another name may seem sweeter: Consumers prefer upstream offsets to downstream taxes. *Journal of Environmental Psychology*, 66, 101342.
39. Heiskanen, E. (2002). The institutional logic of life cycle thinking. *Journal of Cleaner Production*, 10(5), 427–437.
40. Hennlock, M., Hult, C., Roth, A., Nilsson, L., Nilsson, M., Sprei, F., & Käberger, T. (2020). Vägskatt för personbilar. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1549510/>

- FULLTEXT01
41. Hot or Cool Institute. (2025). A Climate for Sufficiency: 1.5-Degree Lifestyles Report (2025 Update). https://hotorcool.org/wp-content/uploads/2025/10/A_Climate_for_Sufficiency_report_FULL_REPORT-1.pdf
 42. Hult, A., & Bradley, K. (2017). Planning for Sharing – Providing Infrastructure for Citizens to be Makers and Sharers. *Planning Theory & Practice*. <https://doi.org/10.1080/14649357.2017.1321776>
 43. Höjer, M., & Mjörnell, K. (2018). Measures and Steps for More Efficient Use of Buildings. *Sustainability*, 10(6), 1949. <https://doi.org/10.3390/su10061949>
 44. Isaksson, K., & Hagbert, P. (2020). Institutional capacity to integrate 'radical' perspectives on sustainability in small municipalities: experiences from Sweden. *Environmental Innovation and Societal Transitions*, 36, 83–93.
 45. Jansson, M., & Svenfelt, Å. (2025). Hållbarhet i fokus. Lokalt planering och styrning bortom, eller vid sidan av, ett tillväxtparadigm. CKS-rapport 2025:1. <https://liu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1961586/FULLTEXT01.pdf>
 46. Johnson, E., & Mont, O. (2025). Actual Versus Potential Impact: Leveraging Life Cycle Assessment to Implement Business Models for Sustainability. *Business Strategy and the Environment*, 34(6), 6563–6593. <https://doi.org/10.1002/bse.4309>
 47. Kallis, G., Hickel, J., O'Neill, D. W., Jackson, T., Victor, P. A., Raworth, K., Schor, J. B., Steinberger, J. K., & Ürge-Vorsatz, D. (2025). Post-growth: the science of wellbeing within planetary boundaries. *The Lancet Planetary Health*, 9(1), e62–e78.
 48. Klintman, M. (2016). Human sciences and human interests: integrating the social, economic, and evolutionary sciences. Routledge.
 49. Klintman, M. (2019). Knowledge resistance : How we avoid insight from others. <https://manchesteruniversitypress.co.uk/9781526135209/>
 50. Klintman, M. (2025). Framing. The social art of influence. Manchester University Press. <https://manchesteruniversitypress.co.uk/9781526170415/>
 51. Kropfeld, M. I. (2023). Lifestyles of enough exploring sufficiency-oriented consumption behavior from a social practice theory perspective. *Journal of Consumer Culture*, 23(2), 369–390. <https://doi.org/10.1177/14695405221095008>
 52. Laksevic, K., Brizga, J., Mamut, P., Kreinin, H., Fuchs, D., & Belousa, I. (2025). An Eco-Social Policy Mix for 1.5°C Lifestyles: A Multi-Country Policy Delphi Analysis. *Regulation & Governance*, n/a(n/a). <https://doi.org/10.1111/rego.12655>
 53. Larsson, J., Björk, S., Lundberg, E., Nässén, J., & Persson, O. (2021). Om att kunna välja förkortad arbetstid: En hållbarhetsanalys av den utvidgade deltidrätten inom Göteborgs Stad. <https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/70071>
 54. Larsson, J., Elofsson, A., Sterner, T., & Åkerman, J. (2019). International and national climate policies for aviation: a review. *Climate Policy*, 1–13. <https://doi.org/10.1080/14693062.2018.1562871>
 55. Larsson, J., Matti, S., & Nässén, J. (2020). Public support for aviation policy measures in Sweden. *Climate Policy*, 1–17. <https://doi.org/10.1080/14693062.2020.1759499>
 56. Larsson, J., Månsson, E., Röös, E., & et al. (2025). Matskatteväxling – en god idé? Effekter och acceptans av att använda skatter och subventioner för en mer hälsosam och hållbar livsmedelskonsumtion. https://research.chalmers.se/publication/545298/file/545298_Fulltext.pdf
 57. Larsson, J., Månsson, E., Röös, E., Säll, S., Patterson, E., Schäfer Elinder, L., Nässén, J., & Ejelöv, E. (2025). Cost-Neutral Food Tax Reforms for Healthier and More Sustainable Diets. *Ecological Economics*. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2025.108822>
 58. Lee, H., Calvin, K., Dasgupta, D., Krinner, G., Mukherji, A., Thorne, P. W., Trisos, C., Romero, J., Aldunce, P., Barrett, K., Blanco, G., Cheung, W. W. L., Connors, S., Denton, F., Diongue-Niang, A., Dodman, D., Garschagen, M., Geden, O., Hayward, B., Péan, C. (2023). IPCC, 2023: Climate Change 2023: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change [Core Writing Team, H. Lee and J. Romero (eds.)]. IPCC, Geneva, Switzerland. <https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/>
 59. Lehner, M., Richter, J. L., Kreinin, H., Mamut, P., Vadovics, E., Henman, J., Mont, O., & Fuchs, D. (2024). Living smaller: acceptance, effects and structural factors in the EU | Buildings & Cities. <https://doi.org/10.5334/bc.438>
 60. Lorek, S., & Spangenberg, J. H. (2014). Sustainable consumption within a sustainable economy – beyond green growth and green economies. *Journal of Cleaner Production*, 63, 33–44. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2013.08.045>
 61. Matti, S., Nässén, J., & Larsson, J. (2022). Are fee-and-dividend schemes the savior of environmental taxation? Analyses of how different revenue use alternatives affect public support for Sweden's air passenger tax. *Environmental Science & Policy*, 132, 181–189.
 62. Mont, O., Ekdahl, M., & Plepys, A. (2026). In tech we trust – the environmental crisis can be engineered away and sustainable consumption attained. Ingår i O. Mont (red.), *Dispelled. Myths about sustainable consumption*. Routledge.
 63. Mont, O., Lehner, M., & Dalhammar, C. (2022). Sustainable consumption through policy intervention—A review of research themes. *Frontiers in Sustainability*, 3. <https://doi.org/10.3389/frsus.2022.921477>
 64. Morfeldt, J., Curtale, R., Kamb, A., Larsson, J., & Nässén, J. (2023). Carbon footprint effects of shifting from flights to night trains for Swedish tourism. *Journal of Cleaner Production*, 420, 138321.
 65. Morfeldt, J., Larsson, J., Andersson, D., Johansson, D. J., Rootzén, J., Hult, C., & Karlsson, I. (2023). Emission pathways and mitigation options for achieving consumption-based climate targets in Sweden. *Communications Earth & Environment*, 4(1), 342.
 66. Morfeldt, J., Larsson, J., Andersson, D., Johansson, D. J. A., Rootzén, J., Hult, C., & Karlsson, I. (2023). Emission pathways and mitigation options for achieving consumption-based climate targets in Sweden. *Communications Earth & Environment*, 4(1), 342. <https://doi.org/10.1038/s43247-023-01012-z>
 67. Nielsen, K. S., Clayton, S., Stern, P. C., Dietz, T., Capstick, S., & Whitmarsh, L. (2021). How psychology can help limit climate change. *American Psychologist*, 76(1), 130–144. <https://doi.org/10.1037/amp0000624>
 68. Nässén, J., & Larsson, J. (2015). Would shorter working time reduce greenhouse gas emissions? An analysis of time use and consumption in Swedish households. *Environment and Planning C: Government and Policy*. <https://doi.org/10.1068/c12239>
 69. O'Brien, K., Garibaldi, L. A., Agrawal, A., Bennett, E., Biggs, R., Calderón Contreras, R., Carr, E. R., Frantzeskaki, N., Gosnell, H., Gurung, J., Lambertucci, S. A., Leventon, J., Chuan, L., Reyes Garcia, V., Shannon, L., Villasanté, S., Wickson, F., Zinngrebe, Y., & Périnanin, L. (2024). IPBES Transformative Change Assessment: Summary for Policymakers. <https://zenodo.org/records/17099400>
 70. O'Neill, D. W., Fanning, A. L., Lamb, W. F., & Steinberger, J. K. (2018). A good life for all within planetary boundaries. *Nature Sustainability*, 1(2), 88–95. <https://doi.org/10.1038/s41893-018-0021-4>
 71. Palm, V., Wood, R., Berglund, M., Dawkins, E., Finnveden, G., Schmidt, S., & Steinbach, N. (2019). Environmental pressures from Swedish consumption—A hybrid multi-regional input-output approach. *Journal of Cleaner Production*, 228, 634–644.
 72. Patterson, E., Eustachio Colombo, P., Milner, J., Green, R., & Elinder, L. S. (2021). Potential health impact of increasing adoption of sustainable dietary practices in Sweden. *BMC Public Health*, 21(1), 1332. <https://doi.org/10.1186/s12889-021-1256-z>
 73. Patterson, J. J. (2023). Backlash to Climate Policy. *Global Environmental Politics*, 23(1), 68–90. https://doi.org/10.1162/glep_a_00684
 74. Persson, O., & Klintman, M. (2022). Framing sufficiency: Strategies of environmental non-governmental organisations towards reduced material consumption. *Journal of Consumer Culture*, 22(2), 515–533.
 75. Persson, O., Larsson, J., & Nässén, J. (2022). Working less by choice: what are the benefits and hardships? *Sustainability: Science, Practice and Policy*, 18(1), 81–96.
 76. Petterson, D. (2025). Modelling potential macroeconomic and carbon emissions effects of income tax policy scenarios: the case of Sweden. Master thesis. Södertörn University
 77. Pullinger, M. (2014). Working time reduction policy in a sustainable economy: criteria and options for its design. *Ecological Economics*, 103, 11–19.
 78. Reinholdsson, T., Hedesström, M., Ejelöv, E., Hansla, A., Bergquist, M., Svenfelt, Å., & Nilsson, A. (2023). Nudging green food: The effects of a hedonic cue, menu position, a warmglow cue, and a descriptive norm. *Journal of Consumer Behaviour*, 22(3), 557–568.
 79. Richter, J. L. (2026). It's not worth repairing: the myth of neophilia. Ingår i O. Mont (red.), *Dispelled. Myths about sustainable consumption*. Routledge.
 80. Richter, J. L., Lehner, M., Elfström, A., Henman, J., Vadovics, E., Brizga, J., Plepys, A., & Mont, O. (2024). 1.5° lifestyle changes: Exploring consequences for individuals and households. *Sustainable Production and Consumption*, 50, 511–525.
 81. Roberts, H., Milios, L., Mont, O., & Dalhammar, C. (2023). Product destruction: Exploring unsustainable production-consumption systems and appropriate policy responses. *Sustainable Production and Consumption*, 35, 300–312. <https://doi.org/10.1016/j.spc.2022.11.009>
 82. Rockström, J., Thilsted, S. H., Willett, W. C., Gordon, L. J., Herrero, M., Hicks, C. C., Mason-D'Croz, D., Rao, N., Springmann, M., & Wright, E. C. (2025). The EAT–Lancet Commission on healthy, sustainable, and just food systems. *The Lancet*. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(25\)01201-2](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(25)01201-2)
 83. Rosenbloom, D., & Rinscheid, A. (2020). Deliberate decline: An emerging frontier for the study and practice of decarbonization.

- WIREs Climate Change, 11(6), e669. <https://doi.org/10.1002/wcc.669>
84. Rööf, E., Larsson, J., Resare Sahlin, K., Jonell, M., Lindahl, T., André, E., Säll, S., Harring, N., & Persson, M. (2020). Styrmedel för hållbar matkonsumtion-en kunskapsöversikt och vägar framåt. SLU Future Food Reports(13).
 85. Schulz, B. (2025). To grow or not to grow? Analysing the Sustainability and Microeconomic Dynamics of Non-Growing Companies [MSc thesis, Lund university].
 86. Schöpke, N., & Rauschmayer, F. (2014). Going beyond efficiency: including altruistic motives in behavioral models for sustainability transitions to address sufficiency. *Sustainability: Science, Practice and Policy*, 10(1), 29-44. <https://doi.org/10.1080/15487733.2014.11908123>
 87. Skarp, S. (2025). (Un)sheltered from the storm: A wind shelter as focal point for recreational nature use conflicts. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 50, 100882. <https://doi.org/10.1016/j.jort.2025.100882>
 88. Skarp, S., & Hoolohan, C. (2024). Exploring pandemic holiday practices: Meaning, experience and aspiration. *Annals of Tourism Research Empirical Insights*, 5(2), 100135. <https://doi.org/10.1016/j.annale.2024.100135>
 89. Skarp, S., & Klintman, M. (kommande). Changing (dis)course: How a Destination Management Organisation navigates sufficiency-oriented sustainability.
 90. Soulis, M., & Mont, O. (2024). Towards sustainable fashion: Exploring sufficiency-oriented business models in french fashion SMEs. Ingår i *Sufficiency in Business: The Transformative Potential of Business for Sustainability* (pp. 197-223). Transcript-Verlag.
 91. Spangenberg, J. H. (2018). Sufficiency: A pragmatic, radical visionary approach. Ingår i E. Friends of the (red.), *Sufficiency: Moving beyond the gospel of eco-efficiency*.
 92. Spurling, N., McMeekin, A., Shove, E., Southerton, D., & Welch, D. (2013). Interventions in practice: re-framing policy approaches to consumer behaviour. <https://research.manchester.ac.uk/en/publications/interventions-in-practice-re-framing-policy-approaches-to-consume>
 93. Svenfelt, Å., Baraka Wadha, N., & Parekh, V. (2024). Sustainable consumption futures: according to whom? *Sustainability: Science, Practice and Policy*, 20(1), 2341495.
 94. Svenfelt, Å., & Bradley, K. (2024). Mainstreaming sustainable consumption: lessons learned from a four-year research program. *Sustainability: Science, Practice and Policy*, 20(1), 2411041.
 95. Svenfelt, Å., & Parekh, V. (manuskript). Enabling sustainable food consumption beyond behavior – learning from a household transition intervention. Ingår i Parekh, V. (2025). *Mainstreaming Sustainable Consumption. Practices, Perspectives, and the Case of Food*. Doktorsavhandling i hållbarhetsstudier, KTH.
 96. Tian, P., Zhong, H., Chen, X., Feng, K., Sun, L., Zhang, N., Shao, X., Liu, Y., & Hubacek, K. (2024). Keeping the global consumption within the planetary boundaries. *Nature*, 635(8039), 625-630. <https://doi.org/10.1038/s41586-024-08154-w>
 97. Tornhill, S., Emanuel, M., & Bradley, K. (2024). No space to share. Challenges of accommodating grassroots initiatives in sustainable urban districts. *City*, 28(5-6), 724-747. <https://doi.org/10.1080/13604813.2024.2386514>
 98. Turnheim, B. (2022). Destabilisation, decline and phase-out in transitions research. Ingår i Z. Koretsky, P. Stegmaier, B. Turnheim, & H. van Lente (red.), *Technologies in decline. Socio-Technical Approaches to Discontinuation and Destabilisation*. Routledge.
 99. Vadovics, E., Richter, J. L., Tornow, M., Ozcelik, N., Coscieme, L., Lettenmeier, M., Csiki, E., Domröse, L., Cap, S., Puente, L. L., Belousa, I., & Scherer, L. (2024). Preferences, enablers, and barriers for 1.5°C lifestyle options: Findings from Citizen Thinking Labs in five European Union countries. *Sustainability: Science, Practice and Policy*, 20(1), 2375806. <https://doi.org/10.1080/15487733.2024.2375806>
 100. Valencia, F. M., Mohren, C., Ramakrishnan, A., Merchert, M., Minx, J. C., & Steckel, J. C. (2024). Public support for carbon pricing policies and revenue recycling options: a systematic review and meta-analysis of the survey literature. *npj Climate Action*, 3, 74. <https://doi.org/10.1038/s44168-024-00153-x>
 101. Welch, D. (2016). Social practices and behaviour change. Ingår i *Beyond behaviour change* (pp. 237-256). Policy Press.
 102. Åkerman, J., Kamb, A., Larsson, J., & Nässén, J. (2021). Low-carbon scenarios for long-distance travel 2060. *Transportation Research Part D: Transport and Environment*, 99, 103010.
 103. Åkerman, J., Kamb, A., Matti, S., Larsson, J., Nilsson, M., & Nässén, J. (2022). Långväga resande i linje med klimatmålen. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1634181/FULLTEXT01.pdf>

Kapitel 6 Bilagor

Nedan redovisas alla publikationer från programmet.

Årsrapporter

Mistra Sustainable Consumption – Årsrapport 2018.
Mistra Sustainable Consumption – Årsrapport 2019.
Mistra Sustainable Consumption – Årsrapport 2020.
Mistra Sustainable Consumption – Årsrapport 2021.
Mistra Sustainable Consumption – Årsrapport 2022.
Mistra Sustainable Consumption – Årsrapport 2023.
Mistra Sustainable Consumption – Årsrapport 2024.

Vetenskapliga artiklar

- Adsheed, D., Akay, H., Duwig, C., Eriksson, E., Höjer, M., Larsdotter, K., Svenfelt, Å., Vinuesa, R., & Fusco Nerini, F. (2023). A mission-driven approach for converting research into climate action. *Npj Climate Action*, 2(13).
- Andersson, D. (2020). A novel approach to calculate individuals' carbon footprints using financial transaction data – App development and design. *Journal of Cleaner Production*, 256, 120396.
- Andersson, D., & Nässén, J. (2023). Measuring the direct and indirect effects of low-carbon lifestyles using financial transactions. *Journal of Cleaner Production*.
- Andersson, D., Linscott, R., & Nässén, J. (2019). Estimating car use rebound effects from Swedish microdata. *Energy Efficiency* 12, 2215–2225 (2019).
- Andersson, D., & Nässén, J. (2025). Low-carbon lifestyles deliver broad climate benefits, strengthened by environmental self-identity.
- André, E., Colombo, P., Schäfer Elinder, L., Larsson, J., & Hunsberger, M. (2023). Acceptance of Low-Carbon School Meals with and without Information—A Controlled Intervention Study. *Journal of Consumer Policy*.
- André, H. (2024). "If less is more, how you keeping score?" Outlines of a life cycle assessment method to assess sufficiency.
- Barendregt, W., Björn-Hansen, A., & Andersson, D. (2020). Users' Experiences with the Use of Transaction Data to Estimate Consumption-Based Emissions in a Carbon Calculator. *Sustainability*, 12(18), 7777.
- Björn-Hansen, A., Barendregt, W., & Andersson, D. (2020). Introducing Financial Data and Groups in a Carbon Calculator: Issues With Trust and Opportunities for Social Interaction. *ICT4S2020: Proceedings of the 7th International Conference on ICT for Sustainable Development*.
- Bocken, N., Smeke Morales, L., & Lehner, M. (2020). Sufficiency Business Strategies in the Food Industry – The Case of Oatly. *Sustainability*, 12(3), 824.
- Borg, D., Mont, O., & Schoonover, H. (2020). Consumer Acceptance and Value in Use-Oriented Product-Service Systems: Lessons from Swedish Consumer Goods Companies. *Sustainability*, 12(19), 8079.
- Bradley, K., & Emanuel, M. (2024). Mainstreaming sustainable practices without losing conviviality? An assessment framework based on cycling.
- Bradley, K., & Persson, O. (2022). Community repair in the circular economy – fixing more than stuff. *Local Environment*, 1–17.
- Callmer, Å., & Bradley, K. (2021). In search of sufficiency politics: the case of Sweden. *Sustainability: Science, Practice, Policy*, s. 195–209.
- Carlsson Kanyama, A., Nässén, J., & Benders, R. (2021). Shifting Expenditure on Food, Holidays and Furnishings Could Lower Greenhouse Gas Emissions by Almost 40 %. *Journal of Industrial Ecology*, 25(6), s. 1602–1616.
- Curtale, R., Larsson, J., & Nässén, J. (2023). Understanding preferences for night trains and their potential to replace flights in Europe: The case of Sweden. *Tourist Management Perspectives*.
- Eggestrand, H., & Hagbert, P. (2025). Improving without transforming? The foregrounding of (un)sustainable values in sustainable consumption policy discourse.
- Ejelöv, E., Larsson, J., Matti, S., & Nässén, J. (2025). Understanding opposition: arguments for and against a meat tax in Sweden and their effect on policy attitudes.
- Ejelöv, E., Nässén, J., Matti, S., Schäfer Elinder, L., & Larsson, J. (2024). Public and political acceptability of a food tax shift – An experiment with policy framing and revenue use.
- Engström, E., Larsson, M., Bradley, K., Dotterud Leiren, M., Ejelöv, E., Finnveden, G., Haugs Langvik, K., Heinson, J., Larsson, J., & Thøgersen, J. (2024). Policy Options for Reducing Consumption-Based Emissions.
- Ergon, J., Larsson, M., Finnveden, G., Karlsson, M., Gutzianas, I., & Kiss-Dobronyi, B. (2025). How to spend 8 billion Swedish Crowns: Modelling policy packages for a just transformation.
- Finnveden, G., Arvidsson, R., Björklund, A., Guinée, J., Heijungs, R., & Martin, M. (2022). Six areas of methodological debate around attributional life cycle assessment. *E3S Web of Conferences*, 349, 03007.
- Grafström, M., Jonsson, A., & Klintman, M. (2023). Embracing the academic-practice gap: Knowledge collaboration and the role of institutional knotting. *Management Learning*.
- Happonen, M., Rasmussen, L., Elofsson, A., & Kamb, A. (2022). Aviation's climate impact allocated to inbound tourism: decision-making insights for "climate-ambitious" destinations. *Journal of Sustainable Tourism*.
- Hart, R. (2020). Growth, pollution, policy! *European Economic Review*, 126, 103455.
- Johnson, E., & Mont, O. (2025). Actual versus potential impact: Leveraging life cycle assessment to implement business models for sustainability.
- Kamb, A., Lundberg, E., Larsson, J., & Nilsson, J. (2020). Potentials for reducing climate impact from tourism transport behavior. *Journal of Sustainable Tourism*.
- Klintman, M. (2025). A Lot to Chew On: Expanding the Frame of Nordic Nutrition Recommendations 2023 (NNR2023) to Embrace Health, Transparency and Ecological Sustainability.
- Klintman, M., Jonsson, A., Grafström, M., & Torgilsson, P. (2022). Academia and society in collaborative knowledge production towards urban sustainability: several schemes—three common crossroads. *Environment, Development and Sustainability*.
- Larsson, J., Matti, S., & Nässén, J. (2020). Public support for aviation policy measures in Sweden. *Climate Policy*, 20(10).
- Larsson, J., Åkerman, J., Elofsson, A., & Sterner, T. (2019). International and National Climate Policies for Aviation: A Review. *Climate Policy*.
- Laurenti, R., Demir, D., & Finnveden, G. (2023). Analyzing the relationship between product waste footprints and environmental damage – A life cycle analysis of 1400+ products. *Science of the Total Environment*, 859, part 2, 160405.
- Lehner, M. (2025). A systematic literature review of time-use effects from increased ICT adoption and its consequences for lifestyle climate implications.
- Lehner, M., Mont, O., Mariani, G., & Mundaca, L. (2020). Circular Economy in Home Textiles: Motivations of IKEA Consumer in Sweden. *Sustainability*, 12, 5030.
- Matti, S., Nässén, J., & Larsson, J. (2022). Are fee-and-dividend schemes the savior of environmental taxation? Analyses of how different revenue use alternatives affect public support for Sweden's air passenger tax. *Environmental Science & Policy*, 132, 1.
- Mont, O., Curtis, S., & Voytenko Palgan, Y. (2021). Organisational Response Strategies to COVID-19 in the Sharing Economy. *NCBI*.
- Mont, O., Lehner, M., & Dalhammar, C. (2022). Sustainable consumption through policy intervention—A review of research themes. *Frontiers in Sustainability*, vol. 3.
- Morfeltdt, J., Curtale, R., Kamb, A., Larsson, J., & Nässén, J. (2023). Carbon footprint effects of shifting from flights to night trains for Swedish tourism. *Journal of Cleaner Production*, september 2023.
- Morfeltdt, J., Larsson, J., Andersson, D., Johansson, D. J. A., Rootzén, J., Hult, C., & Karlsson, I. (2023). Emission pathways and mitigation options for achieving consumption-based climate targets in Sweden. *Nature Communications Earth & Environment*, 2023.
- Parekh, V., & Svenfelt, Å. (2022). Taking sustainable eating practices from niche to mainstream: the perspectives of Swedish food-provisioning actors on barriers and potentials. *Sustainability: Science, Practice and Policy*, 18:1, 292–308.
- Patterson, E., Colombo, P., Milner, J., Green, R., & Schäfer Elinder, L. (2021). Potential Health Impact of Increasing Adoption of Sustainable Dietary Practices in Sweden. *BMC Public Health*, 21, 1332.
- Persson, O., & Hinton, J. (2023). Second-hand clothing markets and a just circular economy? Exploring the role of business forms and profit. *Journal of Cleaner Production*.
- Persson, O., & Klintman, M. (2021). Framing Sufficiency: Strategies of Environmental Non-Governmental Organisations Towards Reduced Material Consumption. *Journal of Consumer Culture*.
- Persson, O., Larsson, J., & Nässén, J. (2022). Working less by choice: what are the benefits and hardships? *Sustainability: Science, Practice and Policy*.
- Reinholdsson, T., Hedesström, M., Ejelöv, E., Hansla, A., Bergquist, M., Svenfelt, Å., & Nilsson, A. (2022). Nudging green food: The effects of a hedonic cue, menu position, a warm-glow cue, and a descriptive norm. *Journal of Consumer Behaviour*.
- Reynolds, C., Goucher, L., Quested, T., Bromley, S., Gillick, S., K. Wells, V., Evans, D., Koh, S. C. L., Carlsson-Kanyama, A., Katzeff, C., Svenfelt, Å., & Jackson, P. (2019). Consumption-stage food waste reduction interventions – what works and how to design better interventions. *Food Policy*, 83, pp. 7–27.
- Roberts, H., Milios, L., Mont, O., & Dalhammar, C. (2023). Product destruction: Exploring unsustainable production-consumption systems and appropriate policy responses. *Sustainable Production and Consumption*, 35, 300–312.
- Schoonover, H. A., Mont, O., & Lehner, M. (2021). Exploring barriers to implementing product-service systems for home furnishings. *Journal of Cleaner Production*, 295, 126286.
- Schoonover, H., Mont, O., & Klintman, M. (2022). Communicating access-based business models: Company framings of home furnishings rental. *Cleaner and Responsible Consumption*, Volume 4.

- Singh, J., Sung, K., Cooper, T., West, K., & O. Mont. (2019). Challenges and opportunities for scaling up upcycling businesses - the case of textile and wood upcycling businesses in the UK.
- Skarp, S. (2025). (Un)sheltered from the storm: A wind shelter as focal point for recreational nature use conflicts.
- Skarp, S., & Hoolohan, C. (2024). Exploring pandemic holiday practices: Meaning, experience and aspiration.
- Svenfelt, Å. (2024). Envisioning sustainable consumption futures: a guide for workshop facilitators.
- Svenfelt, Å., & Bradley, K. (2024). Mainstreaming sustainable consumption: lessons learned from a four-year research program.
- Svenfelt, Å., Baraka Wadha, N., & Parekh, V. (2024). Sustainable consumption futures: according to whom? Sustainability: Science, Practice and Policy, 20(1).
- van der Voorn, T., Quist, J., Svenfelt, Å., Kok, K., Hickman, R., Sheppard, S., Carlsson Kanyama, A., & Banister, D. (2023). Advancing participatory backcasting for climate change adaptation planning using 10 cases from 3 continents. *Climate Risk Management*, 42 (August).
- Woiwode, C., Schäpke, N., Bina, O., Veciana, S., Kunze, J., Parodi, O., Schweizer-Ries, P., & Wamsler, C. (2021). Inner transformation to sustainability as a deep leverage point: fostering new avenues for change through dialogue and reflection. *Sustainability Science*, 1–
- Rapporter**
- Bradley, K., & Svenfelt, Å., André, E., Järbel, J., Kamb, A., Klintman, M., Larsson, J., Mont, O., Nässén, J., Parekh, V., Persson, O., Roos, J. M., & Schoonover, H. (2022). Sustainable consumption and beyond: Final report from phase 1 of the research program *Mistra Sustainable Consumption: 2018-2021*.
- Brown, N., Berglund, M., & Palm, V. (2021). Potential Environmental and Socioeconomic Effects Overseas due to the Mainstreaming of Sustainability-Motivated Niche Practices in Sweden. *Mistra Sustainable Consumption*, Rapport 1:8. Stockholm: KTH.
- Brown, N., Croft, S., Dawkins, E., Finnveden, G., Green, J., Persson, M., Roth, S., West, C., & Wood, R. (2022). Nya metoder och miljöindikatorer för att stödja policy för hållbar konsumtion i Sverige. Slutrapport – PRINCE fas 2. Rapport 7031. Naturvårdsverket. Stockholm.
- Carlsson Kanyama, A., & Dunér, F. (2020). 40% mindre växthusgasutsläpp från konsumtionen här och nu – Beräkningar givet ändrad konsumtion av mat, semestrande och inredning. *Mistra Sustainable Consumption*, Rapport 1:6. Stockholm: KTH.
- Carlsson Kanyama, A., Baraka Wadha, N., Benders, R., Berglund, M., Dunér, F., Kok, R., & Lopez I Losada, R. (2019). Analysis of the environmental impacts of 218 consumption items. Greenhouse gas emissions, land use and water use per SEK and kg.
- Carlsson-Kanyama, A., Katzeff, C., & Svenfelt, Å. (2018). Rädsla maten – Åtgärder för svinnminskande beteendeförändringar hos konsument. KTH, Stockholm. TRITA-SEED-RAPPORT 2017:05.
- Dalhammar, C., Finnveden, G., & Ekvall, A. (2022). Making governance better for fair and sustainable consumption.
- Dalhammar, C., Hartman, C., Larsson, J., Jarelin, J., Milios, L., & Mont, O. (2022). Avveckla köp-och-slängsamhället. Fem politiska styrmedel för ökad livslängd hos konsumentprodukter. *Mistra Sustainable Consumption*, Rapport 1:12. Göteborg: Chalmers tekniska högskola.
- Dalhammar, C., Hartman, C., Larsson, J., Jarelin, J., Milios, L., & Mont, O. (2022). Moving away from the throwaway society. Five policy instruments for extending the life of consumer durables. *Mistra Sustainable Consumption*, Rapport 1:12E.
- Dalhammar, C., Mont, O., & Lehner, M. (2022). Politik och styrning för hållbar konsumtion.
- Eggestrand, H., & Svenfelt, Å. (2020). Andra ordningens miljöeffekter – vid uppskalning av potentiellt hållbara konsumtionspraktiker. *Mistra Sustainable Consumption*, Rapport 1:7. Stockholm: KTH.
- Ekvall, A., Larsson, J., & Nässén, J. (2022). Klimatsmart semestrande. Tekniska lösningar, förändrat beteende och politiska styrmedel. *Mistra Sustainable Consumption*, Rapport 1:15. Chalmers.
- Eustachio Colombo, P., Schäfer Elinder, L., & Carlsson Kanyama, A. (2020). Vegobarometern: En undersökning av svenskarnas benägenhet att välja vegetarisk mat under åren 2016–2019. *Mistra Sustainable Consumption*, Rapport 1:5. Stockholm: KTH.
- Jansson, M., & Svenfelt, Å. (2025). Hållbarhet i fokus: Lokal planering och styrning bortom eller vid sidan av ett tillväxtparadigm.
- Järbel, J., Engström, E., Handler, F., Larsson, J., & Finnveden, G. (2024). FAQ - Frequently Asked Questions - Common Questions About Sustainable Consumption and Researcher's Answers
- Järbel, J., Engström, E., Handler, F., Larsson, J., & Finnveden, G. (2024). FAQ - Vanliga frågor om hållbar konsumtion och forskarnas svar.
- Kamb, A., Lundberg, E., Larsson, J., & Nilsson, J. (2020). Flygresorna och klimatet – Utsläppsminskningar och acceptans för klimatsmartare alternativ. CFT-rapport 2020:01.
- Kamb, A., Svenfelt, Å., Carlsson-Kanyama, A., Parekh, V., & Bradley, K. (2019). Att äta hållbart? En kartläggning av vad hållbar matkonsumtion kan innebära. KTH, Stockholm.
- Larsson, J., & Nässén, J. (2019). Konsumtionens klimatpåverkan – trender, mål och styrmedel. I: Konsumtionsrapporten 2019 (red. John Magnus Roos).
- Larsson, J., Björk, S., Lundberg, E., Nässén, J., & Persson, O. (2021). Om att kunna välja förkortad arbetstid. En hållbarhetsanalys av den utvidgade deltidsrätten inom Göteborg stad. Samling "Gothenburg Studies in Work Science" Nr 23, 2021.
- Larsson, J., Morfeldt, J., Johansson, D., Rootzén, J., Hult, C., Åkerman, J., Hedenus, F., Sprei, F., & Nässén, J. (2021). Konsumtionsbaserade scenarier för Sverige – underlag för diskussioner om nya klimatomål. *Mistra Sustainable Consumption*, Rapport 1:11.
- Larsson, J., Månsson, E., Röös, E., Säll, S., Patterson, F., Schäfer Elinder, L., & Ejlöv, E. (2024). Matskatteväxling. Effekter och acceptans av att använda skatter och subventioner för en mer hälsosam och hållbar livsmedelskonsumtion.
- Larsson, M., & Lind, G. (2024). Klimatkonsumenterna – Så konsumerar vi jordens klimat.
- Lehner, M., Schoonover, H., Mont, O., Bradley, K., Kamb, A., & Svenfelt, Å. (2019). Att inreda hållbart? En kartläggning av vad hållbar heminredning kan innebära. *Mistra Sustainable Consumption*, Rapport 1:1. KTH, Stockholm.
- Nässén, J., Andersson, D., Benders, R., Berglund, M., Brown, N., Carlsson Kanyama, A., Eggestrand, H., Hart, R., Palm, V., Patterson, E., Schäfer Elinder, L., & Svenfelt, Å. (2022). WP2 summary report: Potentials and consequences of altered consumption practices.
- Mistra Sustainable Consumption*, Report 1:14. Stockholm: KTH.
- Röös, E., Larsson, J., Resare Sahlin, K., Jonell, M., Lindahl, T., André, E., Säll, S., Harring, N., & Persson, M. (2020). Styrmedel för hållbar matkonsumtion – en kunskapsöversikt och vägar framåt. Sveriges lantbruksuniversitet, forskningsplattformen SLU.
- Röös, E., Larsson, J., Resare Sahlin, K., Jonell, M., Lindahl, T., André, E., Säll, S., Harring, N., & Persson, M. (2021). Policy Options for Sustainable Food Consumption – Review and Recommendations for Sweden. *Mistra Sustainable Consumption*, Rapport 1:1.
- Svenfelt, Å., & Callmer, Å. (2021). Växtbaserad dryck som mainstream? – fördelar, nackdelar, hinder och möjligheter. *Mistra Sustainable Consumption*, Rapport 1:13. Stockholm: KTH.
- Svenfelt, Å., Engström, E., Eggestrand Vaughan, H., & Gerdin, E. (2022). 62 ways of enabling sustainable consumption. A collection of examples from research in *Mistra Sustainable Consumption*. *Mistra Sustainable Consumption*, Rapport 1:16E. Stockholm: KTH.
- Thorson, M., Larsson, J., Nässén, J., Bradley, K., Kamb, A., & Svenfelt, Å. (2019). Att semestra hållbart? En kartläggning av vad hållbart semestrande kan innebära. KTH, Stockholm.
- Åkerman, J., Kamb, A., Matti, S., Larsson, J., Nilsson, M., & Nässén, J. (2022). Långväga resande i linje med klimatomålen. TRITA-ABE-RPT-2122
- Konferensbidrag (ej fullständig)**
- Ekdahl, M., & Mont, O. (2025). Techno-optimism & green consumption: dispelling a myth. In *Book of Abstracts, SCORAI Europe Conference 2025*.
- Finnveden, G., Bradley, K., Klintman, M., Larsson, J., Lehner, M., Mont, O., Nässén, J., & Svenfelt, Å. (2023). Sustainable consumption - moving from niche to mainstream. In *Book of Abstracts from the Industrial Ecology Conference in Leiden (ISIE 2023 Leiden)*.
- Finnveden, G., Brown, N., & Berglund, M. (2023). Consumption based national indicators for use of hazardous chemicals - mixed results for time series. In *Book of Abstracts, Joint SCORAI-ERSCP-WUR Conference 2023 (SCP23)*.
- Henman, J., & Mont, O. (2025). Sufficiency vs. abundance: Challenging a myth. In *Book of Abstracts, SCORAI Europe Conference 2025*.
- Lehner, M., Richter, J. L., Henman, J., Ekdahl, M., Finnveden, G., Sahakian, M., Mont, O., Fuchs, D., & Klintman, M. (Eds.). (2025). In *Book of Abstracts, SCORAI Europe Conference 2025*.
- Mont, O., Lehner, M. (2023). From sufficiency to sustainable abundance: dispelling a myth. In *Book of Abstracts, Joint SCORAI-ERSCP-WUR Conference 2023 (SCP23)*.
- Mont, O., Lehner, M., Richter, J., & Plepys, A. (2023). Sustainable lifestyle choices in food and their rebound effects. In *Book of Abstracts, Joint SCORAI-ERSCP-WUR Conference 2023 (SCP23)*.
- Policy briefs**
- Callmer, Å. (2021). Tillräcklighet - en väg för kommuner att minska sin miljö- och klimatpåverkan. *Mistra Sustainable Consumption*, KTH.
- Dalhammar, C., Larsson, J., & Mont, O. (2023). Policy Instruments to Extend the Life of Consumer Durables.
- Lehner, M., Schoonover, H., & Mont, O. (2021). Business Models for Sustainable Consumption - Inspirational Examples from the Furniture and Home Textiles Sectors. *Mistra Sustainable Consumption*, KTH.
- Lehner, M., Schoonover, H., & Mont, O. (2021).

Business Models to Mainstream Sustainable Consumption Practices. MISTRA Sustainable Consumption. KTH.

Thiel, P., Martling, A., & Eggestrand, H. (2025). Värderingar för hållbarhet - handledning för att utforska värderingsskiften för hållbar konsumtion.

Doktorsavhandlingar

Parekh, V. (2025). Mainstreaming Sustainable Consumption. Practices, Perspectives, and the Case of Food. KTH, Stockholm.

Persson, O. (2022). Scaling Sufficiency – Towards Less Material Consumption. KTH, Stockholm.

Schoonover, H. (2022). Business Models for Sustainable Consumption: Identifying and Overcoming Barriers to Rental and Reuse of Home Furnishings. International Institute for Industrial Environmental Economics, Lund University.

Böcker

Klintman, M. (2019). Knowledge resistance: How we avoid insight by others. Manchester University Press.

Klintman, M. (2025). Framing: The Social Art of Influence.

Lehner, M., Richter, J.L., Henman, J., Ekdahl, M., Finnveden, G., Sahakian, M., Mont, O., Fuchs, D., Klintman, M. (Eds.). Book of Abstracts. SCORAI Europe Conference 2025.

Mont, O. (Ed.). (2019). A research agenda for sustainable consumption governance. Edward Elgar Publishing Ltd.

Bokkapitel

Klintman, M. (2022). Knowledge Resistance. In M. Gross & L. McGoey (Eds.), Routledge International Handbook of Ignorance Studies (2nd edition, p. 20). Routledge.

Klintman, M. (2024). Apollonian & Dionysian trust in vaccination. In: Vaccine Hesitancy in the Nordic Countries: Trust and Distrust During the COVID-19 Pandemic (pp. 21–34).

Klintman, M. (2024). Knowledge Resistance. In: Elgar Encyclopedia of Environmental Sociology, pp. (393–399).

Klintman, M., & Boström, M. (2018). Mass Consumption and Political Consumerism. In M. Boström, M. Micheletti & P. Oosterveer (Eds.), The Oxford Handbook of Political Consumerism. Oxford University Press, Oxford, UK.

Larsson, J., Ejelöv, E., Hagbert, P., Nässén, J., & Matti, S. (2025). Acceptans för klimatpolitiska reformer inom sektorerna mat och flyg. In: Social acceptans för klimatpolitik - vad säger forskningen? (pp. 29–32).

Larsson, J., Nässén, J., & Lundberg, E. (2019). Work-time reduction for sustainable lifestyles. In Handbook of Global Sustainability Governance. Routledge. Editors: Fuchs, D., Hayden, A., Kalfagianni, A.

Lehner, M. (2019). An exploration of the significance of presumption for sustainable consumption, and its implications for sustainable consumption governance. I: A Research Agenda for Sustainable Consumption Governance (O. Mont, Ed.), Edward Elgar Publish

Lehner, M., Richter, J. L., & Mont, O. (2023). Digitalization: A Potential Tool for Sustainable Consumption? In K. Bäckström, C. Egan-Wyer, & E. Samsioe (Eds.). The Future of Consumption: How Technology, Sustainability and Wellbeing will Transform Retail and Cust

Mont, O. (2019). Towards a research agenda for sustainable consumption governance. A research agenda for sustainable consumption governance. O. Mont, Edward Elgar Publishing Ltd. p. 1–18

Mont, O., & Palgan, Y. V. (2025). The sharing economy and sufficiency. In: Understanding the urban sharing economy (pp. 230–246).

Mont, O., & Soulis, M. (2024). Towards Sustainable Fashion. In: Sufficiency in Business - The Transformative Potential of Business for Sustainability (pp. 197–224).

Metodrapporter

Larsson, J., & Kamb, A. (2018). Semestern och klimatet - Metodrapport. Version 1.0. Chalmers University of Technology.

Larsson, J., & Kamb, A. (2019). Semestern och klimatet - Metodrapport. Version 2.0. Chalmers University of Technology.

Larsson, J., & Kamb, A. (2019). Travel and climate - Methodology Report. Version 2.0. Chalmers University of Technology.

Larsson, J., & Kamb, A. (2022). Metodrapport för www.klimatsmartsemester.se. Version 3.0. Chalmers University of Technology.

Larsson, J., & Kamb, A. (2022). Methodology Report for www.travelandclimate.org. Version 3.0. Chalmers University of Technology.

Larsson, J., & Månsson, E. (2024). Metodrapport för www.klimatsmartsemester.se. Version 4.0. Chalmers University of Technology.

Larsson, J., & Månsson, E. (2024). Methodology Report for www.travelandclimate.org. Version 4.0. Chalmers University of Technology.

Debattartiklar

Andersson, D. et al. Replik: Vi har ingen övertro på information som effektivt styrmedel för omställning. DN Debatt, 29/9 2021.

Andersson, H., Boström, M., Davidsson, A., & Klintman, M. Lågpriskonsumtionen är en ohållbar del av vår kultur. Dagens Nyheter, 22/11 2018.

André, E., Finnveden, G., et al. Sveriges utsläpp måste minska nu, regeringen. Aftonbladet, 13/4 2023.

Antonelli, A., et al. En internationell lag behövs för att bromsa utrotningen. Göteborgsposten, 26/12 2022.

Armbrecht, J. et al. Marknadsför inte Sverige till turister som måste flyga långt. DN Debatt, 1/5 2021.

Berglund, U., Wijkman, A., & Mont, O. Stoppa prylvinnet i offentlig sektor. Svenska Dagbladet Debatt, 5/12 2019.

Boréus, K., & Bradley, K. Mediernas dubbla klimatskugga problematisera. Göteborgs-Posten, 24/11 2023.

Bradley, K., & Svenfelt, Å. Omställning pågår, om än inte så högljutt. Dagens Nyheter kulturdebatt, 15/5 2018.

Bradley, K., Dotterud Leiren M., Ejelöv, E., Engström, E., Finnveden, G., Haugs Langvik K., Heinonen J., Larsson, J., Thøgersen J., & Larsson, M. Norden behöver gemensamma styrmedel inom klimatpolitiken. Huvudstadsbladet, 15/10 2024.

Bradley, K., et al. 91 forskare: I dag bör vi alla klimatprotestera. Aftonbladet Debatt, 15/3 2019.

Bradley, K., Finnveden, G., et al. Vi klimatforskare stödjer Greta och skolungdomarna. DN Debatt, 8/3 2019.

Callmer, Å. Lösningen på ekvationen - Black Friday är onödigt. Fokus, 23/11 2018.

Carlsson Kanyama, A. "Fadderfår" skulle hålla landskapet öppet. Land Lantbruk Debatt, 21/10 2019.

Carlsson Kanyama, A., Eustachio Colombo, P., & Schäfer Elinder, L. Sänk momsen på vegetarisk mat för att locka vegoskeptikerna. Göteborgs-Posten, 5/4 2020.

Dalhammar, C., et al. Prytlarna vi köper går sönder alldeles för fort. Forskare: Sverige kan lära av andra länder för att bryta resursslöseriet.

Aftonbladet, 16/2 2022.

Ekener, E., Finnveden, G., & Egggers, J. Vi forskare protesterar mot klimatpolitiken - men är inte politiska aktivister. Aktuell Hållbarhet, 11/5 2023.

Finnveden, G. Koldioxidutsläppen från avfallsförbränning behöver minska. Aktuell Hållbarhet, 2/2 2022.

Finnveden, G. Är det meningen att vi ska nå miljömålen? Aftonbladet, 9/1 2021.

Finnveden, G., Dotterud Leiren M., Larsson, M. Skruva upp styrmedel - helt fel att montera ned. Dagens ETC, 19/11 2024.

Finnveden, G., Höjer, M. Regeringen stjälar godis från framtidens småbarn. Dagens Nyheter Debatt, 12/4 2024.

Finnveden, G., Höjer, M., Legeby, A., Malmqvist, T., Rockström, J., Stenberg, E. Vi måste leva trängre för att rädda klimatet. Dagens Nyheter, 8/8 2024.

Finnveden, G., Larsson, M. Sveriges klimatpolitik är ett säkerhetspolitiskt hot. Aktuell Hållbarhet, 18/7 2024.

Finnveden, G., Larsson, M. Så kan Elisabeth Svan- tesson finansiera reformerna och omställningen. Supermiljöbloggen, 26/08 2024.

Finnveden, G., Linnér, B.-O., Noone, K., Peterson, G., Skelton, A., Stenvinkel, P., Gerhardt, K., Bark, G. Att skydda naturen är att skydda oss själva. Gör ekocid brottsligt i internationell rätt. Sydsvenskan, 13/9 2024.

Gerhardt, K., et al. Nog nu, politiker - ta klimatkrisen på allvar. Aftonbladet, 25/8 2022.

Hedenus, F., Azar, C., Johansson-Stenman, O., Larsson, L., Nässén, J., & Sterner, T. Nordea vilseleder konsumenterna. Göteborgs-Posten, 18/10 2018.

Håden, G. et al. Miljömålen nås inte med fortsatt tillväxt. Svenska Dagbladet, 4/12 2020.

Håden, G. et al. Sänk arbetstiden - låt miljö gå före tillväxt. Svenska Dagbladet, 26/11 2020.

Höjer, M. et al. "Alla kontor som behövs i Sverige är redan byggda". Dagens Nyheter, 8/2 2020.

Höjer, M., et al. De tittar i backspegeln och kör Stockholm i diket. Dagens Nyheter Debatt, 13/2 2025.

Johansson, N., & Finnveden, G. Återanvändning är rätt väg för förpackningar. Aftonbladet, 3/12 2022.

Karlsson, M., Ergon, J., Finnveden, G., Larsson, M. Klimatpolitiken går ut över samhällsekonomin. Svenska Dagbladet, 21/8 2025.

Klintman, M. (2019). Conspiracy theories: How belief is rooted in evolution - not ignorance. The Conversation, 13/12 2019.

Klintman, M. Conspiracy theories and climate denial: How we can understand and combat stubbornness to change people's views. The Independent, 9/1 2020.

Larsson, J. et al. Om politikerna vågar kan de hjälpa oss att äta rätt. Dagens Nyheter, 14/6 2020.

Larsson, J. Flyget är mycket sämre för klimatet än tåget. Svar på insändare. DN Insändare, 9/4 2021.

Larsson, J. Replik: Osakligt om konsumtionsutsläpp till följd av tågpremie. Aktuell Hållbarhet, 26/7 2024.

Larsson, J. Så mycket kostar biljetter i jul - tåget dyrare än flyget. DN, 23/11 2022.

Larsson, J. Varför hör jag att flygandet inte är så farligt? Dagens ETC, 4/12 2023.

Larsson, J., & Åkerman, J. Bygg inte ut Arlanda, om klimatomål ska nås. Svenska Dagbladet, 16/2 2022.

Larsson, J., & Åkerman, J. Staten bör finansiera flyglinjer norrut. SvD Debatt, 12/1 2025.

Larsson, J., & Åkerman, J. Överväg att höja flygskatten för dem som flyger ofta. Ny Teknik, 6/12 2022.

Larsson, J., Lundberg, E., & Kamb, A. Flyg till

- Sålen sämre för klimatet än bil. DN Åsikt. 16/1 2020.
- Larsson, J., Nässén, J., & Åkerman, J. Replik: För svenskar kan minskat flygande vara den klimathandling som ger störst nytta. Altinget. 5/12 2023.
- Larsson, J., Rööfs, E., Schäfer Elinder, L., Säll, S., & Ejelöv, E. Forskare: Gör det billigare för svenskar att välja rätt i mataffären. Altinget. 25/3 2025.
- Larsson, J., Stråle, J., Hart, R., Nässén, J., & Höjer, M. Orealistiska antaganden i flygskattsdebatten. Altinget. 21/12 2023.
- Larsson, J., Åkerman, J., & Roth, A. Ökat flygande leder åt fel håll. SvD Debatt. 28/12 2024.
- Larsson, M. Alla partier borde ställa sig bakom ett förbud mot fossilreklam i EU. Aktuell Hållbarhet 5/6 2024.
- Larsson, M. Ekonomisk tillväxt - bra eller dåligt i brinnande klimatkris. Helsingborgs Dagblad. 14/7 2025.
- Larsson, M. Ekonomisk tillväxt är inte viktigt i sig. Supermiljöbloggen. 26/7 2025.
- Larsson, M., Finnveden, G. Debatt: Klimatpolitik kan skyddas från kortsiktiga klimatpolitiker. Dagens ETC. 9/1 2024.
- Larsson, M., Finnveden, G. Feltänkt att dra ner på miljöbudgeten - ur säkerhetsperspektiv. Mänsklig Säkerhet. 23/1 2024.
- Larsson, M., Finnveden, G. Rimlig slutsats att regeringen saknar plan för att nå klimatmålen. Supermiljöbloggen. 1/3 2024.
- Larsson, M., Finnveden, G. Sveriges säkerhet är beroende av miljöåtgärder. Altinget. 28/3 2024.
- Larsson, M., Finnveden, G., Engström, E., Bradley, K. Verktygen finns, men regeringen väljer fel väg. Dagens Industri. 29/10 2024.
- Lindhal, M., Bertoft, J., Sundin, E., & Dalhammar, C. Dags att fasa ut billiga undermåliga prylar. SvD Debatt. 18/9 2019.
- Moberg, C., et al. De unga gör helt rätt när de stämmer staten. Aftonbladet. 25/8 2022.
- Mont, O. Så kan du minska de negativa effekterna av julfrandet. Dagens Nyheter. 22/12 2020.
- Mont, O., & Dalhammar, C. En politik för minskad konsumtion behövs. Aftonbladet. 9/8 2022.
- Mont, O., & Dalhammar, C. Våra prylar måste gå att reparera och återbruka. Aftonbladet. 31/12 2021.
- Mont, O., Dalhammar, K., & Davidsson, A. Från Black Friday till Circular Monday och ett hållbart år. Aktuell Hållbarhet. 26/11 2020.
- Mont, O., Ekdahl, M., Henman, J., Plepys A., Finnveden, G., Larsson, M., Engström, E., Eggestrand Vaughan, H., Bradley, K., Hagbert, P., Skarp, S., Höjer, M., Prakesh V., Larsson, J. Vår konsumtion måste minska - för klimatet. Aftonbladet. 7/4 2025.
- Parekh, V., Svenfelt, Å., Wallerman, A., Lidell, A.-K., Elofsson, A., Carlsson-Kanyama, A., Helker Lundström, A., Tollmar, C., Bertoft, J., Sandahl, J., Stål, J., Larsson, J., Bradley, K., Schäfer Elinder, L., Klintman, M., Mont, O., Persson, O., Hart, R. Sverige måste hantera konsumtionens effekt. Svenska Dagbladet. 22/11 2018.
- Roberts, H., et al. Köpen du returnerar hamnar på soptippen. Aftonbladet. 22/11 2022.
- Stenholtz, D., & Carlsson Kanyama, A. Svenskt kött på grillen gör dig inte till miljövän. Göteborgs-Posten. 5/8 2020.
- Stenholtz, D., & Carlsson Kanyama, A. Vegetarisk skolmat bättre både för barnen och klimatet. Göteborgs-Posten. 15/9 2020.
- Stenholtz, D., Mansouri, S., Carlsson Kanyama, A., Friberg, P., Frölander, L., & Kjös, I. Åta veganskt gynnar hälsan - och klimatet. Aftonbladet. 2/1 2020.
- Wikforss, Å., Strömbäck, J., Haider, J., Svenonius, O., Klintman, M. Demokratin i fara när kunskapen undergrävs. Universitetsläraren. 25/3 2025
- Åkerman, J., Finnveden, G., Gunnarsson Östling, U., Höjer, M., & Kamb, A. Alla stora investeringar i infrastruktur måste leda till minskade utsläpp. DN Debatt. 25/5 2021.
- Åkerman, J., Finnveden, G., Gunnarsson Östling, U., Höjer, M., & Kamb, A. Högastighetsbanor ger ingen positiv klimateffekt. DN Debatt. 13/5 2021.
- Examensarbeten: grundnivå och avancerad nivå**
- Ahsan, N. (2023). The impact of circular strategies for clothing on greenhouse gas emissions related to Swedish consumption. Master's thesis, SEE, Chalmers University of Technology.
- Ammann, C. (2024). LCA for Green Bonds - Utilization of Life Cycle Assessments in the context of green bond financed projects. Master's thesis, ABE, KTH.
- Berggren, V. (2022). Water risk assessment of agricultural raw materials in a global supply chain: A case study of IKEA. Master's thesis, ABE, KTH.
- Borg, D. (2020). Moving Mountains: How Companies Manage Consumer Barriers and Values When Promoting Use-Oriented Consumption in Swedish Consumer Markets. Master's thesis, IIIIEE, Lund University.
- Brolin, S., & Lundgren, I. (2024). Return handling practices and strategies: Towards sustainable e-commerce in the fashion and electronics industries. Master's thesis, ABE, KTH.
- Cauchet, E. (2023). Applying sufficiency strategies in the housing sector in the Parisian region. Master's thesis, ABE, KTH.
- Chiu, Y. (2020). Exploring Rental Business Models as a Way to Extend Furniture Lifetimes: Establishing Rental Furnishing Service for Students in Lund. Master's thesis, IIIIEE, Lund University.
- Clément, J. (2022). Feasibility of science-based targets in the wine, champagne and spirits sector. Master's thesis, ABE, KTH.
- Dahlqvist, F. (2024). Mot cirkulär resurshantering: Omvandlingsprocesser för matavfall och insekternas potential. Masteruppsats, ABE, KTH.
- Damdinova, B. (2020). Drivers and Barriers of Successful Climate Commitment Development in the Fast-Food Industry: The Case of MAX Burgers. Master's thesis, IIIIEE, Lund University.
- Danielsson, F. (2020). Indicators for sustainable food sales: A case study developing a climate indicator for Swedish food retailing. Master's thesis, SEE, Chalmers University of Technology.
- Gonzalez Raya, F. (2021). Upscaling collaborative food allocation: The cases of Olio, Foodsharing, and Reko in Stockholm. Master's thesis, ABE, KTH.
- Handler, F., & Nilsson Alarcón, I. (2021). Hållbar konsumtion genom mer tid och mindre pengar: En studie i hurvida minskad arbetstid och inkomst kan möjliggöra välbefinnande inom de ekologiska gränserna. Kandidatuppsats, ABE, KTH
- Jansson, M. (2022). Complementary measures beyond GDP to measure prosperity and well-being - design, use and experiences. Master's thesis, ABE, KTH.
- Kushnir, E. (2020). Growing Pains or Growing Gains? Investigating the Influence of Business Growth on Environmental and Social Credentials of Sustainability-Driven Enterprises. Master's thesis, IIIIEE, Lund University.
- Lindgren, K. (2022). You are what you're wearing - an Analysis of Strategies Promoting for an Environmentally Sustainable Fashion Industry. Master's thesis, ABE, KTH.
- Litschgy, A. (2024). Reducing demand for air travel in France: The role of policy instruments to decrease emissions and reach targets for the aviation industry by 2030. Master's thesis, ABE, KTH.
- Peltola, J., & Åberg, T. (2023). Välfärdsindex: Hur vi mäter och utvärderar välfärd, tillväxt och hållbarhet. Kandidatuppsats, ABE, KTH.
- Purushothaman, A. (2023). The Limits of Nudging: A Case Study on Nudge-based Interventions in E-commerce Sustainability. Master's thesis, IIIIEE, Lund University.
- Trujillo Ferreres, G. (2021). Fighting for sustainability on Instagram: Uncovering who sustainability influencers are. Master's thesis, IIIIEE, Lund University.
- Xu, Quitong. (2023). Carbon emission allocation of Ro-Pax ferry transport and the application for ferry companies. Master's thesis, ABE, KTH.
- Yan, W. (2023). Life Cycle Assessment of Food Sensors. Master's thesis, ABE, KTH.
- Mediemedverkan**
- Programmet forskning och forskare har medverkat i ett stort antal media både i Sverige och internationellt. Här redovisas ett urval.
- 2018**
- Så klimatsmart är din semesterresa. Aftonbladet.
- Identity fraud, House of Fraser closures, Dogs' dinners, BBC Radio 4 You & Yours.
- Guide: Så blir du mer klimatsmart. Dagens Nyheter.
- Klimatsmart med ett klick. Dagens Industri.
- Larmet: En tredjedel av all mat slängs, Expressen
- Ny global rapport: Matsvinnet ökar i världen. SVT Nyheter Inrikes.
- Swapping t-bone for tofu - but does it add up? BBC.
- White monday: "Det börjar bli bråttom, vi måste göra något". TV4 Nyhetsmorgon.
- Far och flyg - eller inte? SVT Nyheter.
- 2019**
- Forskare: En köpfri jul behöver inte vara julklappsfri. Dagens Nyheter.
- Petter Stordalen om svenskarnas flygskam: "Lösare ingenting". SVT Nyheter.
- Prylarnas pris 7: Är det dags att prylbanta? Sveriges Radio.
- An Embarrassment of riches, The Guardian.
- Bussen mer miljövänlig än tåget ut i Europa - P4 Malmöhus, Sveriges Radio.
- Därför har "Brasiliens Trump" rätt om Norge. Dagens Industri.
- Ny satsning på att lösa krisen: Moderna kollektiv. Svenska Dagbladet.
- Undersökning: Hälften vill dela verktyg med grannen - men tv-rummet vill man ha själv. Dagens Nyheter.
- Skillnader i hur klimatvänlig tågsemestern är - P4 Göteborg, Sveriges Radio.
- Hur miljövänligt är semestertåget - egentligen? - Vetenskapsradion, Sveriges Radio.
- Testa dig själv med en klimatkalkylator. Aftonbladet.
- Klimatsmart livsstil är sämre för klimatet, Expressen.
- "Detta förbannade BNP-begrepp" - Ekonomieket Extra, Sveriges Radio.
- Att äga eller inte äga - det är frågan - Godmorgon Världen, Sveriges Radio.
- Upprop för klimatet - Vetenskapsradion Nyheter, Sveriges Radio.
- Kan flyget bli miljövänligt? Dagens Nyheter.
- Två motsatta trender inom renovering - Studio Ett, Sveriges Radio.
- Flygskam kan få oss att flyga i smyg. Dagens Industri.

[Så kan du kolla dina flygutsläpp](#), Aftonbladet.
[Biodrivmedel på väg - Vetenskapsradion Klotet](#), Sveriges Radio.
[Går det att vara optimist idag? - Filosofiska rummet](#), Sveriges Radio.

2020

[Professorn: Därför struntar vi i fakta och följer strömmen](#), TV4 Nyhetsmorgon.
[Svenskarna redo byta resmål för klimatet](#), SVT Nyheter.
[Därför gillar du att shoppa - trots att du inte behöver något](#), Svenska Yle.
[Singelkvinnors klädinköp en klimatbov](#), SVT Nyheter.
[Forskare: Konsumera mindre och må bättre](#), Aktuell Hållbarhet.
[Forskare: sluta shoppa och bli lyckligare](#), Dagens Industri.
[Därför är det farligare att byta åsikt än att få corona](#), Svenska Dagbladet.
[Coronakrisen kan ge vassare klimatavtal för flyget](#), Dagens Nyheter.
[KTH-forskare: Ansenliga summor kastas i soporna](#), Svenska Dagbladet.
[Framtiden som forskningsfält - Filosofiska rummet](#), Sveriges Radio.
[Så minskar du klimatutsläppen med mer än en tredjedel](#), SVT Nyheter.
[Strategic ignorance and knowledge resistance](#), BBC Radio 4.
[Jysk skär sönder möbler - dumpar dem i soporna](#), Expressen.
[Om konspirationsteorier - Det Mörka Psyket Podcast](#), Karolinska Institutet.
[Allt vi människor skapat väntas nu överstiga den globala biomassan - Vetenskapsradion Nyheter](#), Sveriges Radio.

2021

[Dela prylar för miljöns skull - Klotet i P1](#), Sveriges Radio.
[Krångligt och dyrt att reparera - Klotet i P1](#), Sveriges Radio.
[Optimalt planerade ruttor kan ha effekt på flygets klimatpåverkan](#), SVT Nyheter.
[Ny studie: Män orsakar större klimatutsläpp per krona](#), TV4 Nyheterna.
[Men cause more climate emissions than women, study finds](#), The Guardian.
[I dag inleds debattserien Nödläge](#), Aftonbladet.
[Konsumtion har blivit som en religion](#), Dagens Nyheter.
[The Climate Crisis Is Worse for Women, here's why](#), The New York Times.
[Hållbarhetsforskare: Stor utmaning mäta exakt klimatpåverkan](#), Dagens Nyheter.
[Varför möts inte klimatkrisen av skarpare politik?](#), Dagens Nyheter.
[Hur stora uppoffringar krävs för ett fossilfritt Sverige?](#), Dagens Nyheter.
[Den svenska klimatopinionen sticker ut mot andra länder](#), Dagens Nyheter.
[Åsa forskar om hur samhället ser ut år 2050 - efter klimatomställningen](#), Vetenskapsradion, Sveriges Radio.
[Flera samhällsförändringar under pandemin får gärna vara kvar - Vetenskapsradion Nyheter](#), Sveriges Radio.
[Enbart ny teknik räddar inte klimatet - det krävs beteendeförändring](#), Svenska Dagbladet.
[Professorn om Black Friday: Vi har outsourcat våra utsläpp](#), Dagens Nyheter.
[Kritiken mot Black Friday: Köphets och ohållbar](#), Expressen.
[Hållbarhet och konsumtion - Åtta föreläsningar av våra forskare](#), UR.

2022

[Tummen upp för kortare arbetstid - trots lägre lön](#), Svenska Dagbladet.
[Sopeldning av plast värmer svenskarna om](#)

[vintern](#), Dagens Nyheter.
[Stockholms Exergi vill elda mer plastsopor från Europa](#), Dagens Nyheter.
[Svenska skogspaviljongen byggdes av migrantarbetare med trä från Baltikum](#), Dagens Nyheter.
[Expert: Sverige ligger i framkant om miljön](#), Svenska Dagbladet.
[Fortum gör reklam för sin gröna el - tjänar miljar- der på rysk gas](#), SVT Nyheter.
[Så mycket kostar din semester för miljön - "Vill bidra med fakta"](#), TV4.
[50 år av miljöloften - Sverige brister i 3 av 4 fall](#), Dagens Nyheter.
[Tågens kapacitet avgörande för hållbara semesterresor](#), Dagens Nyheter.
[Experter säger flygets gröna omställning](#), Dagens Nyheter.
[IPCC: Individens livsstil spelar roll för klimatet](#), Dagens Nyheter.
[How a four-day workweek could be better for the climate](#), The Washington Post.
[Gräver i soporna och går med vinst](#), Dagens Industri.
[Experterna: Regeringen går emot Sveriges löften på förra klimatmötet](#), SVT Nyheter.
[Klimatbudgeten bantas med 58 procent: Kommer att arbeta annorlunda](#), SVT Nyheter.
[Kraftverken ställer om i elkrisen - bränner sopor](#), Expressen.
[Forskare: Julklappen du skickar tillbaka slängs - billigare för företagen](#), Sveriges Radio.

2023

[Forskare: Räkna med att dina klädreturer slängs](#), Dagens Nyheter.
[Miljöforskaren om LKABs gruvfynd](#), SVT Nyheter.
[Forskare: Tillbakaskickade kläder kastas](#), Expressen.
[Granskning visar miljösmarta resvalet: Flyg istället för färja](#), TV4 Nyheterna.
[Experten: Därför är grupptillhörighet viktigare än sanning](#), Dagens Nyheter.
[Färjan kan vara större klimatbov än flyget - P4 Göteborg](#), Sveriges Radio.
[Fast fashion på nätet - vår tids nya snabbmat](#), Svenska Dagbladet.
[Ju mer vi är tillsammans. Om kollektiv upprymdhet - Filosofiska rummet](#), Sveriges Radio.
[Konsumtionens klimatskuld - vår livsstil kräver jordklot som vi inte har - Klotet](#), Sveriges Radio.
[Swedavia oroas för Arlanda - vill att regeringen slopar flygskatten](#), Dagens Nyheter.
[Nytt besked från världsledarna: Vill ha mer kärnkraft - Godmorgon Världen](#), Sveriges Radio.

2024

[Bara hälften av de insamlade dryckesförpackningarna återvinns](#), Dagens Nyheter.
[Så kan du förändra din konsumtion](#), Aftonbladet.
[Så kan du själv ställa om till smart och hållbart](#), Svenska Dagbladet.
[Händelserna som förändrade klimatet - en serie i tre delar](#), UR.
[Oklart hur grönt Northvolt kommer att vara efter krisen](#), Dagens Nyheter.
[Sveriges utsläpp ökar - efter beslut om mer fossilt i tanken](#), Sveriges Radio.
[Regeringen tillsätter en utredning för att uppnå klimatmålen: "De får stryk"](#), TV4.
[Gruppens makt - när lögnen blir sanning - UR Fabriken](#), UR.
[Hon forskar på hur fler ska kunna äta hållbart - kan inte bara vara individens ansvar](#), SVT Nyheter.
[Hur kan vi tycka så olika - Om Konspirationsteorier, bullshit & grupptillhörighet - UR Besserswiser](#), UR.
[Klimatnotan: Vad kostar vår livsstil planeten? Klimat för dummies #60](#)

2025

["Staten bör finansiera flyglinjer norrut"](#), Svenska Dagbladet.
["De tittar i backspegeln och kör Stockholm i diket"](#), Dagens Nyheter.
[How psychology can help us see through propaganda](#), BBC Instant Genius Podcast.
[Är vi beredda att minska vår bostadsyta för att minska vår klimatpåverkan? Så litet behöver vi bo för att leva hållbart](#), Sveriges Radio.
[Vår konsumtion måste minska - för klimatet](#), Aftonbladet.
[Så tolkar vi omvärlden enligt sociologiprofessorn - Studio Ett](#), Sveriges Radio.
[Gruppträck, fetörtlåvningar och livet efter döden - Talkshow i P1](#), Sveriges Radio.
[Debatt: Är tillväxt avgörande för att rädda klimatet? Sveriges Radio](#).

Forskningsprogrammet Mistra Sustainable Consumption har under åtta år bidragit med ny kunskap om hur dagens konsumtion kan ställas om för att bli mer hållbar. I den här rapporten sammanfattar vi centrala resultat och insikter från programmet. Vi lyfter fram resultat som kan inspirera och som är användbara idag såväl som på längre sikt.